B.I.R. 2079

CONFERINȚELE ÎNVĂȚĂTOREȘTI

introduse de

EPISCOPUL IOAN POPASU
(1866—1876)

▼▲▼

Contribuții la Istoria școalelor noastre

de

George Joandrea

BIBLIOTECA INSTITUTULUI DE ISTORIE ROMÂNĂ
UNIVERSITATEA DIN CLUJ

CARANSEBEȘ 1912
Tiparul Tipografiei și Librăriei diecezane.

B.I.R. 2079

CONFERINȚELE ÎNVĂȚĂTOREȘTI

întroduse de

EPISCOPUL IOAN POPASU
(1866—1876)

▼▲▼

Contribuții la Istoria școalelor noastre

de

George Joandrea

BIBLIOTECA INSTITUTULUI DE ISTORIE ROMÂNĂ * UNIVERSITATEA DIN CLUJ

CARANSEBEȘ 1912
Tiparul Tipografiei și Librăriei diecezane.

1147

Școala românească și bieții ei învățători, adevărații reprezentanți ai îndeletnicirei neamului spre propășire în cele culturale și întru nobilitarea inimilor, începând mai ales din vremea de după sufocarea revoluției din anii dureroși 1848 și 1849, au jucat rolul trist al unei pile (lobde) în mânile ocârmuitorilor.

Într'un interval nici de două decenii, școala și învățătorimea ortodoxă română din Bănat au stat sub trei feluri de stăpâniri. Nemijlocit după revoluție guvernul unguresc își pune preste școalele noastre oficiolate ungurești în persoanele directorilor districtuali de școale. Nu trec doi ani după revoluție și bietele noastre școale ajung sub conducerea inspectorilor școlari de sub regimul austriac, iar în anul 1861 inspecțiunea școalelor noastre ajunge în pravoslavnica mână a episcopului sârbesc.

Drept introducere a lucrării mele fie-mi permis a mă provoca la unele orândueli ema-

nate dela diferite ocârmuiri puse preste bietele noastre școale și preste sârmanii nostri înaintași, conlucrători în agrul înțelenit al luminării neamului.

*

Imediat după terminarea războiului civil, guvernul unguresc numește preste trei districte cu preste 500 școale de director districtual pe tinărul profesor de pedagogie din Arad, *Vichentie Babeș*. Activitatea acestuia a fost de scurtă durată. A funcționat abia trei luni.

Cu toate acestea și azi ne umplem de înaltă însuflețire, apreciându-i orânduelile privitoare la școală și la învățătorime.

Astfel glăsuește într'un circular: „Învățători! Acum este timpul, acum ori niciodată, să ne scuturăm ceața de pe ochi, să răsfirăm întunerecul de-prin prejuru-ne, să ne scăpăm duhul de sub robia moștenită!

Să arătăm lumii, că din sânge *roman* sântem, că avem în pieptu-ne duh *roman*, că iubim luminarea minții, că dorim fericirea neamului mai presus de toate!"

Se ridică apoi în contra slavonismelor „cari ne-au pocit și ne-au batjocurit limba, scriind-o cu slove în loc de litere și pângărindu-o cu un număr de vorbe străine, necurate, necioplite, neînțelese, nesuferite pentru urechia română, care așa stau în câmpul cel frumos al limbei noastre, ca scăeții și mărăcinile în sămătura de grâu curat."

„Pregătiți calea luminării, învățători! Învăr-

toșați spiritul național, asigurați patria și libertatea, căci numai așa lucrând vom scăpa de osânda venitorimei!

Învățători! Fiți înțelepți, fiți acurați, fiți zeloși, *fiți patrioți buni, români adevărați,* oameni de omenie...!"

Într'un circular stabilește apoi pe seama învățătorilor unele norme didactice și metodice. Vorbind de educația băiatului zice, că învățătorul *„după ce-la educat pe deplin în limba maicii,* să înceapă a-l introduce și în cetirea și scrierea limbei *diplomatice...*" Mai ales să nu facă învățătorul în educație și instrucție deosebire de pături sociale, căci — zice Babeș: *„Te miri în care pruncuț de purcar, văcariu ori cerșitoriu afli ascunsă peatra cea scumpă,* carea, dupăce o cioplești, are preț nespus".

Și toate acestea să le faci, bine înțelepte învățătoriule, *„cu vorbe dulci, cu blândețe, cu momele îndeamnă spre învățătură, făcându-le prin aceasta mai mult joc, decât silă!"*

Din cele premise rezultă faptul îmbucurător, că Vichentie Babeșiu și-a făcut datorința în calitate de director districtual de școale atât ca patriot bun, cât și ca Român adevărat și de omenie!

A trebuit însă să renunțe dela acest post, numit fiind din partea Curții imperiale de „Regesc-împărătesc Director al școalelor naționale" — *Maxim Pascu.*

Acesta cu datul de 7 August 1849, Lugoj, lansează către învățători un circular, din care public următoarele:

Înțelepților învățători!
Mie iubiților!

Armele triumfătoare ale înălțatului Impărat **Franț Iosif** *cășunară iarăș mie puzăciunea mea cea legiuită și prin înălțatul Impărat mie prea îndurat împărtășită — și pentru aceea eu ca Regesc Impărătesc Director, pe voi, iubiților, cari prin valurile timpurilor viforoase fuseseți smulși din sinul meu, — frățește salutându-vă cu plină autoritate vă îndreptez...*

Înaugurată acum era nemțască sub ocârmuirea emanată din Aula împărătească, funcțiunea de până acum de Directori școlari fu casată și se organiză un inspectorat școlar al districtului Timișoarei pentru toate școalele din Bănat. Astfel fu numit de atare *Constantin Ioanovici,* care rupând cu trecutul inzistă pe lângă propunerea mai intenzivă a limbei *germâne.* Spre a ne face o ideie cât de posomorâtă despre energica, zeloasa, dar și „cătănească" conducere a acestui inspector, dau la lumină numai următoarele 2 circulare, emanate dela dânsul.

Nr. 8/1850.

Circulară orânduială

către D. D. învățători ai școalelor elementare din districtul Timișoarei.

Domnul Ministru Cultusului și publicei învățături prin înalta sa orândueală ddto 9 Octomvrie a anului trecut Nrul 1 au făcut cunoscut

acelea principii, de după care cugetă a organiza starea învățăturii în toată împărăția Austriei. In urmarea acestor principii vor înceta funcțiunile (împliniriile diregătorești) a mai marilor Directori școlari și în locul lor va fi pentru tot Districtul civil un provizor Inspector școlariu, iară Districtele școlare, cari au fost până acum, vor fi desființate.

Deci fiindcă în înțelesul acelora eu sum denumit de Inspector școlar al Districtului Timișoarei:

Dreptăceea înștiințându-vă despre aceasta în circulariul de față, de-odată vă pun în datorință, că:

a) *Primirea acestui precum și a acelor circulare, care de acum înainte vor eși, prin Datum și subscrierea-vă în însuși Circulariu să o întăriți!*

b) *Cuprinsul tuturor Circularelor să-l înduceți în protocolu-vă spre acest scop menit; apoi fără de cea mai mică întârziere să trimiteți Circularele mai departe, însă numai de după rândul satelor pe adresă însămnate.*

c) *Despre aceasta nemijlocitei Stăpâniri școlare Relație să faceți.*

d) *Toate relățiile și alte Recursuri școlare mie aici la Timișoara să le trimiteți.*

e) *Să încetați a propune ungurește, ci să propuneți* cetirea și scrierea nemțască!

f) *Tuturor datorințelor învățătorești cu sârguință, băgare de seamă și adâncă iubire din destul să faceți, iară mai ales*

g) *Prin cea mai deschilinită purtare-vă să dați pildă morală poporului, ca și acesta să purceadă în toată privința spre fericirea sa. Prin urmare să-l întăriți în împlinirea tuturor datorințelor, iară mai vârtos în credință și alipire către Maiestatea Sa*

preaîndural nostru împărat **Franț Iosif,** *întâiul și către înalta Curte împărătească.*

Dat-am în Timișoara, 20 Ianuarie (1 Februarie) 1850.

Cesaro-Regiul a Școalelor din Districtul Timișoarei Inspector.

Constantin Ioanovici, m. p.

În circularul următor adresat directe învățătorilor se reoglindează încâtva un fel de grandomanie sârbească! Iată circulariul:

Nr. 10 ex 1855.

Amații mei Învățători!

Înștiințându-vă, că mâne dimineață voiu ținea esamenul în Logoșiu, poimâne în Silha și în Coșteiu, Mercuri dimineața în Balint, iară după ameazî în Chisătău, apoi de Joi înainte în Topolovățul-Mare, Șuștra, Izvin, Remete și în Ghiroda, vi să pune în datorință,.....

4. *Ca să înștiințați despre venirea mea pe D. D. locali directori, pe On. Preotime, pe Căpetenia locului și pe toate persoanele cele distincte;*

5. *Ca să fiți pregătiți cu școlarii, spre a da esamen cuviincios, fiind toate cele delipsă îndemână și fiind toate în curățenie; și mai pe urmă:*

6. *Ca în tot satul să fie rânduiți pe seama mea* **patru cai buni, însă blânzi....**

Dat-am în Logoșiu, 8 20 Mai, 855.

Constantin Ioanovici, m. p.
Cezaro-Regesc Consiliaru și Înspector școlar, precum și Consiliar al Ordinului Francisc Iosif.

Dealtcum constat cu satisfacție, că C. Ioanovici și-a îndeplinit oficiul cu zel și conștiențiositate.

Nu trecu nici un deceniu și școalele noastre românești din Banat își mai primiră un stăpân!

Până acum ocârmuire ungurească, după aceea nemțască, iar acum pravoslavnică sârbească! Bună, rea, cum a fost și aceasta, dar cel puțin prin ea ne-am păstrat ortodocsia în poporul nostru românesc!

Consiliul reg locoțiitor unguresc a transpus direcțiunea și inspecțiunea școalelor noastre din Bănat în mânile episcopului sârbesc și al Conzistorului din Vârșeț. Episcopul *Chenghelaț* înștiințează despre aceasta pe toți protopresbiterii eparhiei noastre caransebeșene, inzistând îndeosebi, *ca buna-înțelegere să existe între preoți și învățători*, precum e firească legătură între biserică și școală! Iată circulariul adresat protopresbiterilor:

Prea binecuviințate Dle Protopresbiter!
Nouă iubite!

În înțelesul Intimatului înalt măritului Consiliu reg. locoțiitor unguresc din 15 Ianuarie cal. n. Nr. 67. 343 să îmanuiază direcțiunea și inspecțiunea școalelor poporului nostru în provincialul Voivodinei sârbești și în Banatul Timișan Episcopului diecezan, Conzistorului și preoțimei.

Aceasta înaltă convingere și ordinaciune poate fi numai de mântuire aducătoare, dacă preoțimea noastră va fi cuprinzând aceasta a sa problemă și deacă datorințele sale cele noi cătră școale și învă-

ţători **râvnos** *şi* **cugetos** *le va fi împlinind, şi dacă drepturile sale cu datorinţele acestea începciate nu le va fi întrebuiţând.*

Specialităţile datorinţelor şi a drepturilor preoţimei noastre în trebile şcolare pe larg le vom esplica atunci, când vom primi despre aceasta mai **late** *îndrumări dela susläudatul reg. Consiliu unguresc".*

Dupăce înşiră datorinţele parohului, inspectorului şcol., ale catiheţilor, etc. îşi termină circulariul.

Într'alt circulor se adresează apoi direct către tagma dăscăleasca prin următoarele:

Nr. 2/862.

Bine înţeleptilor Învăţători,
Nouă iubiţi!

De după înţelesul înduratului intimat al înalt măritului regesc locoţiitoriu Sfat unguresc ddto 15 Ianuarie a. c. Nr. 67, 343, am primit noi şi eparhialnicul nostru Conzistoriu în numele lui Dumnezeu suprema ocârmuire şi inspecţie a tuturor şcoalelor naţionali din provincial în eparhia noastră aflătoare! **Şi aşa firească aceea legătură, carea totdeuna şcoala noastră cu biserica au împreunat, acum a întrat în viaţă şi între învăţători şi preoţi.**

Ordinaţiunile noastre întru aceea le va publica atârnătoriul nostru Protopresbiter ca inspectorul vostru districtual.

Noi prin cuprinsul acesta îndreptăm arhipăstorescul nostru glas către voi, bine înţeleptilor învă-

ţători! Ca voi având înaintea ochilor folosul şi norocirea poporului nostru să îndoiţi sârguinţa voastră, ca frumoasei şi importantei voastre chemări din destul să faceţi şi tot acea, ce înaintării şcoleşti ar sta în cale, să înlăturaţi! Înainte pusei vouă acum stăpâniri duhovniceşti în cele oficioase şcoleşti şi bisericeşti lucrări toată supunerea şi ascultarea să daţi! Întru toate trebuinţele şcoleşti şi a voastre învăţătoreşti, mai întâi către localnica duhovnicească inspecţie şi la lipsă către districtualnicul inspector şcolesc, iară în fine către Noi şi Consistorul nostru ca către supremul al şcoalelor ocârmuitor şi inspector să vă întoarceţi! **Buna înţelegere între învăţători şi preoţi** *şi îngrijirea amândurora de acurata şi râvnoasa împlinire a nobilelor datorinţe întru creşterea şi cultivarea tinerimei şcolare va înălţa şi pe popoarele noastre în sfera celorlalte popoară cultivate; şi voi înşivă veţi avea bucurie şi mângâiere, iar dela Dumnezeu îndurare şi răsplătire veţi primi!*

Întru altele cu bunăvoire arhipăstorească suntem

În Vârşeţ, la 18/30 Ianuarie 862

Bine înţelepţiilor Voastre cel mai voitor de bine:

Emilian Chenghelaţ. m. p.
Episcop.

Din circularele de mai sus, precum şi din altele, putem face în general constatarea, că episcopul sârbesc Chenghelaţ nu a avut o purtare agresivă şi cu apucături proselite. Dovadă şi împrejurarea, că din 1862—1865 în toţi anii

a îndemnat învățătorimea română să participe la cursurile practice dela pedagogia românească din *Arad,* unica preparandie de-a noastră pe acel timp. Astfel episcopul Chenghelaț prin circularul său ddto Vârșeț, în Iunie 1864 Nr. 453, provoacă pe toți absolvenții pedagogi de prin anii 1860, 1861, 1862 și 1863, și pe cei fără esamen pedagogic, să ieie parte la cursurile practice dela preparandia din Arad, ținute în 8—13 August 1864 sub conducerea consilieriului școlar *Constantin Ioanovici.* Asemenea cu datul de 4 Iunie 1865 sub numărul 334 episcopul Chenghelaț lansează alt circular, în care asemenea recearcă pe toți preparanzii absolvenți și învățătorii fără diplomă să participe la cursul practic din Arad pe zilele din 7—31 August 1865.

Cu toate acestea în interesul adevărului trebue să amintim — durere — și fapte, cari aruncă oarecare umbră asupra activității episcopului sârbesc Emanuil Chengelaț.

Astfel dintr'o corespondință publicată în Nrul 14 din 1864 al „Albinei“ aflăm, că conzistoriul sârbesc din Vârșeț a oprit pe ascultătorii de teologie români de a mai scrie cu litere *latine.* Întru apărarea literilor strămbune s'a încins în ziarul „Albina“ din anul 1864 o luptă foarte interesantă, purtată de pseudonimii „Treifrunzariul“ și „Teodor Catone“ din Furlug.

Ba în numărul 32 din 1864 al „Albinei“ aflăm știrea, că episcopul Chenghelaț prin un circular special a oprit eliminarea cuvintelor slavone introduse cu timpul în limbagiul ritual al bisericei noastre.

Cu toate acestea purificarea și-a făcut lin și pe nesimțite cursul ei în ciuda năzuințelor spre slavizare.

*

Colo în mândrul Ardeal, marele Arhiereu **Andrei Baron de Șaguna** prin anii 1861—1864 inițiază și introduce cursuri practice pentru întreaga învățătorime ortodoxă română din odinioară principatul Transilvaniei.

Mai întâi își alese dintre cei mai harnici învățători din eparhie comisari școlari, pe cari îi învită la reședința sa din Sibiiu și cu cari ținu apoi conferințe sistematice sub conducerea tinerilor și energicilor profesori noi de pedagogie, crescuți și susținuți de dânsul pentru seminariul „Andreian".

Comisarii designați, provăzuți cu anumite instrucții, cari priveau didactica și metodica obiectelor de învățământ, se resfirară apoi prin arhidieceza Ardealului și ținură cu învățătorimea primele conferințe de sub conducerea autonomă a bisericei.

Despre conferințele și însămnătatea acestora învățătoriul Ioane D. *Petrașcu* din Rășinari scrie în Albina Nr. 44 ex 1869 următoarele:

Cunosc o instituțiune la noi menită a propaga *interesul școalei noastre poporale.* Aceasta frumoasă și folositoare instituțiune avem s'o mulțămim numai Escelenției Sale, preabunului nostru Metropolit *Andrei.* Este al cincilea an, de când asta instituțiune prosperă și garantă perfecționarea învățătorilor din școalele noastre poporale; — de când am început a

trăi şi noi învăţătorii ca învăţători; — de când reprezentanţii instrucţiunei noastre naţionali au găsit un teren de a se pronunţa şi ei liber asupra problemelor de educaţiune. Toţi învăţătorii interesaţi de chemarea lor cunosc şi aprobă importanţa conferinţelor din cestiune. Mi s'a întâmplat totuş să aud cu urechile mele dela câte cineva, că cine merge la conferinţe, este un neserios, fiindcă totul, ce să pertractează acolo, sânt numai fleacuri, este numai timp perdut. Cu bucurie însă trebue să constat, că după esperienţa mea multă — puţină, — numărul acelora este prea mic, — şi apoi: „o broască nu face lac". Dar pentru un învăţător, care se interesează de chiemarea sa, conferinţele învăţătoreşti sânt deja o necesitate imperioasă..... De cea mai mare însemnătate sânt dar conferinţele învăţătoreşti, fiind menite de a pune şcoala în strânsă legătură cu adevăraţii ei reprezentanţi, şi astfel a da aceleia *adevărată viaţă, adevărată valoare şi internă şi esternă*".

Vorbind despre „rutina pedagogică", tactul, cunoştinţele teoretice şi practice, ce trebue să le aibă un învăţător, inzistând apoi asupra didacticei, facilităţii în vorbire, şi preste tot asupra *artei* de a educa, încheie zicând, că: «*Conferinţele învăţătoreşti garantează progres în ştiinţele pedagogice*».

*

Fostul protopop al Braşovului, *Ioan Popasu*, nici la un an, după-ce ajunge episcop al eparhiei de nou restaurate a Caransebeşului, pune şi dânsul în viaţă ţinerea de conferinţe cu învăţătorimea noastră din toate tractele protopresbiterale din dieceza sa.

Organizarea acestor conferințe era bazată, pe sistemul de aranjare al conferințelor din arhidieceză.

Episcopul Popasu lansează în privința aceasta către toate oficiile protopresbiterale din eparhia sa următoriul circular:

Nr. 516/866.

Prea Onorate Părinte Protopoape!

Prin stăruințele sinodului nostru episcopesc ținut la Metropolia noastră gr. răs. în 16 August, anul trecut, — ne-a succes de a se desființa prelegerile practice, ce le țineau până acuma consiliarii școlari; în locul acelora conferințe învățătorești după deosebitele inspectorate districtuali ale școalelor protopopiate (a să ținea).

Deoarece aceste conferințe în dieceza Caransebeșului în feriile viitoare au a păși în viață, astfel, că după-ce să vor alege din întreaga dieceză zece învățători dintre cei mai cualificați, să se trimită pentru fiecare protopopiat câte unul dintre cei zece.

Așa Prea On. Dta ca inspector districtual școlar primești însărcinarea:

I. Spre acoperirea speselor comisarilor la aceste conferințe, ce vin de a să suporta de către învățători, a-i încassa de timpuriu dela fiecare învățător și suplent din protopresbiteratul Prea On. Dtale câte 2 fl. 50. v. a. și pe lângă specificațiune a-i administra încoace spre urmare mai departe.

II. Să-mi arăți pe cei mai harnici învățători, atât în privința teoretică cât și practică din protopresbiteratul Prea On. Dtale, cu acel adaus, că acela, care dintre ei ar fi apt de a ținea prelegeri învățătorilor

din districtul școlar al Dtale, ca așa să pot pe unul din ei denumi de comisariu.

III. Să-mi faci cunoscut, care comună este pusă în mijlocul districtului școlar al Dtale și că să află în aceea comună comoditățile recerute pentru aceste conferințe ; iar de nu s'ar afla, că unde ar fi să să țină aceste conferințe, mai cu înlesnire pentru călătorie și celelalte debuințe ale învățătorilor din district?

Descoperindu-ți în fine, că instrucțiunile privitoare-la modalitățile acestor conferințe ți să vor împărtăși mai târziu, esprim totodată așteptarea încasării și trămiterii banilor sus atinși, precum și relaționarea la celelalte puncte o vei face cât mai curând și acestea cu atât mai vârtos, că feriile sânt la ușă, prin urmare pregătirile debuincioase debue să să facă cu cea mai mare grabă.

Sum încredințat, că învățătorii vor primi și vor împlini cu mare bucurie cerințele ce să fac în acest circular, deoarece prin un bagatel scapă de cheltueli și ostenele grele, ce erau împreunate până acuma cu prelegerile practice de până acuma.

Din ședința conzistorială ținută în Caransebeș la 4 Aprile, 1866.

Episcopul diecesan:

Ioan Popasu, m. p.

Oficiolatele protopresbiterale satisfăcură cu posibilă urgență cuprinsului circulariului de mai sus. Relațiile protopresbiterale odată sosite, episcopul Popasu designează pentru anul 1866 de *comisari* pe următorii opt învățători:

1. *Stefan Lipovan,* învățător la școala normală principală gr. răsăriteană română din Logoș pentru protopopiatul *Caransebeșului*, cu locul de conferință: Caransebeș.

2. *Martin Țapu*, învățător în Fizeș pentru protopopiatul *Bisericei-Albe* cu locul de conferință: Răcășdia.

3. *Ilie Iștvan,* învățător în Șipet, pentru protopopiatul *Ciacova,* cu locul de conferință: Petroman.

4. *Iosif Novac,* învățător în Oravița-montană pentru protopopiatul *Făgetului*, cu locul de conferință: Făget.

5. *Pavel Gaitoviciu*, învățător în Mircovăț, pentru protopopiatul *Jebelului*, cu locul de conferință: Buziaș.

6. *Nicolae Soiu,* paroh și învățător, pentru protopopiatul *Logoșului*, cu locul de conferință: Logoș.

7. *Vasile Nicolescu,* învățător la școala normală principală dreptmăritoare română din Logoș pentru protopopiatul *Oravița* cu locul de conferință: Oravița-montană, și

8. *Antoniu Mustețiu,* învățător în Făget, pentru protopopiatul *Vârșețului,* cu locul de conferință: Coșteiu.

Pentru stabilirea unor directive și norme privitoare la procederea unitară a acestor comisari, episcopul Popasu a îngrijit și de compunerea unei instrucțiuni, din carea dau de astădată la iveală numai ceva din partea generală. Iată-o:

Instrucțiune

Pentru comisarii școlari și învățătorii din dieceza dreptmăritoare română a Caransebeșului, compusă în privința conferințelor învățătorești pe anul 1866.

§. 1. Spre orientarea și îndreptarea comisarilor școlari li să înfățășază aici mai nainte de toate principiile, ce la gubernarea afacerilor școlare, servească supremului Inspectorat școlar ca tot atâtea puncte de mânecare,

1. că școalele sânt confesionale;

2. că școalele le zidesc și le susțin comunele bisericești;

3. că parohul local este catihet și inspector al școalei parohiale;

4. că protopopul tractual este directorele școalelor din tot tractul său;

5. că episcopul este Suprainspector școlar, care (regulează) afacerile școlare împreună cu Conzistoriul diecezan;

6. că supremul Inspector școlar, pentruca să corăspundă marei îndatoriri și grelei răspunderi, ce i-să impune de a îngriji pentru înaintarea culturei religioase morale și intelectuale a tinerimei, trimite în eparhia sa comisari școlari, cari ținând cu învațătorii conferințe și prelegeri, să-i aducă pe aceștia la un grad de perfecțiune mai înaltă și așa să să înainteze și sporiul elevilor școlari în creștere și în învățătură.

Aceste 6 puncte trebue comisarii să le ia în cea mai deaproape băgare de seamă, să

gândească și să studieze mult asupra lor, că numai atunci vor cuprinde toată însămnătatea lor și-și vor putea forma o conștiință fundată despre misiunea lor.

§. 2. Comisarii sânt datori a se afla neapărat în locul destinat pentru conferință, în ziua hotărâtă de către supremul inspector școlar și a se arăta îndată la părintele protopop tractual, care va avea a îngriji pentru locuință cuviincioasă a comisariului și apoi a se prezenta și la șeful direcțiunei politice locale.

§. 3. Comisarii împreună cu învățătorii în zilele de conferințe vor merge înainte de toate la biserică de dimineață la 6 ore, iară după ameazi la 4½ ore și vor pune pe învățători aci câte unul în dreapta și altul în stânga; aci împărțiți în două cete să cânte în cor și să cetească în biserică.

§. 4. Conferințele înainte de ameazi să vor începe cântându-să: „Împărate ceresc“, cu ton armonic; iar după ameazi: „Bine ești cuvântat Chse Dumnezeul nostru!

Conferințele să vor ținea publice în biserică, la cari sânt datori a lua parte ca diregătorie nu numai protopopul și preoții, ci și inspectorul școlar mirean. Iar la poporeni le stă în voie liberă a cerceta conferințele.

§. 5. Comisarii vor duce protocol, în care vor petrece toate momentele conferințelor, așa precum acelea vor urma după ordinea (rândul) acestei Instrucțiuni, va să zică comisarii vor însămna în acest protocol toate răspunsurile, ce le vor da învățătorii la feliuritele întrebări, ce

li să vor pune din aceasta Instrucțiune. Acest protocol vor avea a-l așterne comisarii Supremului Inspector școlar, împreună cu conscrierea învățătorilor și cu o părere fugitivă (scurtă și mult cuprinzătoare), petrecută în conscriere sub rubrica „Observări“, asupra învățătorilor despre celece a observat la ei în timpul conferințelor, „adecă dacă atare învățător a dat semn, că este cu luarea aminte, lesne pătrunzător, ager, teoretic bun, sau umblat în teorie și practică, îndemânatic în propunere, sau că propunerea lui este numai mehanică; tipicariu sau cântăreț bun și alte asemenea; sau dacă însușirile învățătoriului sânt tocmai dimpotrivă. Și cu deosebire vor propune pe învățătorii, cari merită a fi lăudați. Să'nțelege de sine, că protocolul și conscrierea trebue (făcută) cu gând curat și cu credință.“

§. 6. Conferințele le deschide părintele protopop al locului în biserică, unde să vor ținea conferințele, dimineața la 10 ore după săvârșirea sfintei liturgii cu o cuvântare potrivită scopului conferințelor, prefipt prin supremul Inspectorat de școale.

§. 7. Comisariul va ținea o cuvântare despre misiunea unui comisar școlar și despre scopul, cătră care țintește el. În cuvântarea aceasta să să espună:

I. Care este problema școalei preste tot și care este îndeosebi problema școalelor noastre?

II. Neingrijirea și nepăsarea învățătorilor de a să perfecționa în cunoștințele teoretice și

practice ale pedagogiei și în moralitate, prin care devin harnici de a corăspunde chemării lor.

III. *Că învățătorii au să se mulțămească cu soarlea și plata lor (!)*. Aici să poate aminti, că supremul inspector școlar pe nimenea nu-l pune învățător cu sila, ci la cererea și voia concurenților. Dacă vreun învățător se simte, că ar fi vrednic de o plată mai mare, — să cerce, căștigându-și dragostea și încrederea comunei, să o înduplice pe aceasta să-i mărească plata, și dacă nu va vrea comuna să facă aceasta, să cerce la supremul Inspector școlar, care-i va da tot putinciosul sprijin.

Mai departe să se amintească, că sânt mulți îndivizi, cari cu tot atestatul de pedagogie încă nu sânt bine pregătiți pentru chiemarea de învățător, cari sânt cunoscuți de oameni rău năravîți, și cu toate acestea vor să se facă învățători, cu puterea, cu sila, — neavând altă mijlocire de recomandație, mituesc pe alesii satului sau făgăduesc comunei, că ei se mulțămesc cu o leafă mai mică, precum servește altul, carele firește cere leafă mai mare, fiindcă este învățător mai bine pregătit și mai harnic de chiemarea sa. Aceasta împrejurare „acest pasagiu, să să întoneze în cuvântare (să să ridice cât să poate de sus, ca oamenii să le priceapă și să-l pună la inimă), arătând cu cuvinte apriate, că acest fel de indivizi lucră spre stricarea școalei, că prin ei să împiedică cât să poate de mult creșterea și învățătura tinerimei, că să lapădă numai banii comunei. Apoi și ei n'au nici un folos, și de ei nu să alege nimic,

dupăcum aceasta să dovedeşte de ajuns din trecut".

În vreo zece paragrafi în instrucţie să înşiră apoi diferite chestiuni privitoare la feluritele obiecte de învaţământ, chestiuni privitoare la şcoală etc., despre ceeace învăţătorii aveau să fie examinaţi. În §-ul 9 din „Instrucţie" se zice: „Să 'nţelege de sine, că *Comisarul va examina pe fiecare învăţător* din obiectele de învăţământ mai sus arătate *şi îi va da cu toată credinţa calculul, ce-l va merita*".

Remarc faptul, că pentru acoperirea speselor împreunate cu remunerarea comisarilor, fiecare învăţător era dator să solvească 2 fl. 50 cruceri, adecă 5 coroane. Suma aceasta se solvea cam cu greu, ba unii învăţători nu o solveau de loc.

În cele următoare ne vom da seama după toată conştienţiozitatea despre ţinerea acestor conferinţe în diferitele tracte protopresbiterale. Până acum nu am ajuns în plăcuta poziţie de a cunoaşte şi aprecia protocoalele comisarilor. Cu toate acestea cercetând ziaristica de pe atunci, precum şi alte documente, am ajuns în măsura plăcută de a înjghieba un tablou destul de variat despre multe manifestări şi nizuinţe dăscăleşti ivite în decursul ţinerii acelor conferinţe.

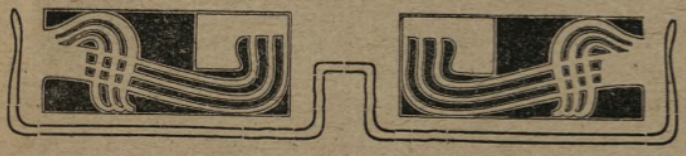

Anul 1866.

Începând cu acest an asupra conferințelor relatăm următoarele:

Duminecă în 4/16 Septemvrie 1866 s'au ținut în *Răcășdia* conferințele învățătorești din tractul protopresbiteral al Bisericei-Albe sub presidiul protopresbiterului *Iosif Popovici* din Iam. Comisar la conferințe a fost *Martin Țapu*, învățător în Fizeș. Atât protopopul, cât și comisarul țin vorbiri corăspunzătoare. Să tractează despre procedura mânii pentru scriere, despre metodul scrierii din partea învățătorilor *I. Orza* din Ciclova-Română și *T. Ignea* din Rusova-Nouă. Comisariul *M. Țapu* tractează despre „Cartea de cetire“ a lui Z. Boiu, gramatică și despre socoată, în urmă se esplică cuprinsul „Instrucției“. În decursul ședințelor s'au adus elogii Metropolitului Șaguna și episcopului Popasu. Ele au durat aici trei zile. Unii învățători nu au fost mulțămiți cu comisariul Țapu, alții

însă îl apără, zicând într'altele: „Noi avem a reflecta, că dl Țapu a răspuns deplin misiunei sale, având ocaziunea cea mai bună a-l judeca la aceasta conferință (din Răcășdia), căci cu desteritate ne-a deslușit diversele întrebări, așa încât noi ne-am format cunoștințe temeinice din toate obiectele propuse de dl comisar“ (Albina. Nr. 77/1866).

Tot la 4 Sept. v. 1866 s'au ținut conferințele învățătorești în *Oravița*, sub presidiul protopopului *Iacob Popovici*, comisar *Vasile Nicolescu*, înv. în Logoj. Aici învățătoriul *M. Bontea* din Bogșa-română roagă comisariul, „să facă cunoscut la locurile competente, cumcă salariile la mulți învățători *să urcă preste tot abia la 126 fl*, și încă și acestea ar dori mulți, să le mai micșorească“.

Tot în 4. 5. și 6 Sept. 1866 se ținură în Buziaș conferințele învățătorești din tractul Jebelului, sub presidiul protopopului *Al. Ioanovici*, comisar *P. Gaitoviciu*. Pe lângă normativele date în instrucție se desbat temele: Care e problema școalei? Care e problema școalei poporale? Învățătoriul *V. Brașovean* din Stamora-Română aduce frumoase elogii episcopului Popasu. Comisariul *P. Gaitovici* pune învățătorilor următoarele trei întrebări: 1. Voesc domnii învățători a ținea conferințe și în anul viitor? 2. Învoiescu-se dlor la înființarea unui fond învățătoresc, din care văduvele și învățătorii sărmani să capete penziune? (Pipăiri de pulzuri pentru înființarea Reuniunei noastre învățătorești). 3. Domnii învățători din Logoj voind a

eda un manual pentru învățătorii ceialalți, să întreabă, că voi-vor aceștia a sprijini opul acela? Dupăce să primiră întrebările acestea, dl comisar dete sfat învățătorilor, ca „să trăiască bine cu preoții, cu juzii comunali...“ (Coresp. de G. Popoviciu, vicar prot. al Jebelului, Alb. 74/866.).

Despre alte conferințe din alte tracte protopresbiterale până acum n'am aflat nimic. Încheind cu anul 1866 accentuez împrejurarea, că conferințele acestea au fost îmbrățoșate cu destulă căldură și simpatie din partea învățătorilor, pe lângă toată procedura uneori nu tocmai urbană, ba bruscă altădată — a unor comisari. Bunele intențiuni episcopești erau adânc simțite și bine pricepute din partea sfetnicilor lui mai nemijlociți. Părintele *Iosif Popovici*, protopresbiterul Iamului, în cuvântarea sa vorbind despre episcopul Popasu zice într'altele, că: „Ilustritatea Sa Dl episcop al nostru, ca un părinte sufletesc, ca un locoțiitor al lui Chs, voiește, ca numele de învățător adevărat să strălucе, să fie modelul și felinariul omenimei, punându-ne la inimă înaintarea tinerimei și prin ea a națiunei (Albina, 71/866).

Anul 1867.

Pentru anul 1867 s'au dat Instrucțiune separată.

Învățătorii din protopopiatul Vârșețului au ținut la 3/15 Sept. 1867 conferințele acum îndatinate în comuna *Coșteiu.* Comisar a fost învățătoriul *Ioan Oprea.* Protopresbiterul tractual *Ioan Popovici* ține o clasică vorbire, din care remarcăm următoarele pasagii: „Națiunea română a fost osândită de soarte la suferințe amare și multe apăsări, cari țînteau la desnaționalizarea și la abaterea de credința noastră străveche. Totuș a rămas Românul nedesnaționalizat și credincios credinței sale, suferind toate apăsările cu curaj, pănăce nemuritoriul *Iosif al II-lea,* împăratul, a venit nouă spre mântuire și a delăturat piedecile puse în calea luminării noastre, ordinând *deschiderea școalelor naționale române,* a căruia următor e astăzi preabunul nostru împărat *Francisc Iosif I.,* care nu numai

a susținut întroducerea străbunului său susläudat, ba a deschis cărare liberă spre întrebuințarea mijloacelor. cari aduc lumină poporului, fiindcă a ordinat dotarea cuviincioasă a învățătorilor și edificarea școalelor". Apoi încheie așa: „Națiune română, ai fost, ești și vei fi, că s'au delăturat toate viforele apăsătoare!" (Albina, 101/867).

La 3 Sept. 1867 s'au ținut în *Ciacova* conferințele învățătorești din protopopiatul Ciacovei, cări au durat 4 zile sub conducerea comisarului *Ilie Ištvan*, despre a cărui purtare se zice, că „a fost deamnă de toată lauda". Conferințele au fost împreunate și cu frumoase ceremonii (Alb. 163/1967)

Tot în 3 Sept. 1867 și zilele următoare s'au ținut conferințele învățătorești din tractul protopresbiteral al Oraviței (probabil în Oravița), cari asemenea durară 4 zile. Cuvântări potrivite ținură protopresbiterul *Iacob Popovici*, comisarul *Vas. Nicolescu*, iar în numele învățătorilor „bătrânul și meritatul" învățător din Mârcina, Vi. chentie *Gurgut*. Conferențiarii se fotografiară. Într'altele s'a decis a se ruga Conzistoriul diecezan să provoace comunele a prenumăra tabloul: „Columna lui Traian", opul pictorului academic *N. Popescu* (Alb. 103/1867).

Tot la terminul de 4 Sept. s'au ținut conferințele din tractul *Jebelului*, în comuna Buziaș, sub presidiul protopresbiterului *Alexandru Ioanovici*, comisar fiind învățătoriul *Iosif Novac*. Cu oca-

ziunea aceasta s'a colectat pentru alumneul național român din Timișoara (Alb. 103/1867).

Dintr'o corespondință publicată în „Albina“ Nr. 106 din 1867 de învățătoriul *Ioan Blidariu* din Răchita, dieceza Aradului, aflăm, că din 3—6 Sep. v. 1867 s'au ținut conferințele învățătorești din tractul *Făgetului* în comuna Făget. Conferința a fost presidată de protopresbiterul tractual *Atanasie Ioanovici*, fiind comisar învățătoriul *P. Gaitovici*. S'a tractat despre metodul practic de învățământ și alte obiecte de importanță. S'au adus elogii metropolitului Șaguna, episcopului Popasu și deosebi familiei Mocsonyi, «*carea e razimul națiunei noastre!*» Blidar sperează, că asemenea conferințe se vor introduce „și la noi în dieceza Aradului“ (106/867 din Albina).

Învățătorul *Petru Făgăraș* din Dobra Ardealului într'o corespondință publicată în „Albina“ Nr. 196 din 1867, cetind în acest ziar despre conferințele învățătorești din dieceza Caransebeșului se plânge, că: „nicăiri n'am cetit, că la atare conferință ar fi luat parte și preoții, ba într'un loc chiar și protopopul s'a dus de acasă. Noi credem, că biserica și școala fiind împreunate prin natura lor, având acelaș scop: a lumina poporul, — trebue, *ca preoții să umble în conțelegere la lucru cu învățătorii* și așa și ei să participe la conferințe. Tacsa comisarului de 2 fl. 50 cr. credem, că s'ar putea încungiura, ca în Transilvania“.

La corespondența aceasta învățătorul *I. Beca* din Surlea din dieceza Aradului face rectificări ardeleanului său coleg Făgăraș, că fără motiv a apostrofat preoțimea, că ar fi nepăsătoare față de conferințe.

Spune, că bună-oară la conferințele din Buziaș au luat parte vreo 15 preoți din cei 43 ai acelui tract protopopesc (Alb. 114—1868).

Anul 1868.

Pentru ținerea conferințelor din acest an s'a dat din partea Episcopului un circular, din care estragem împrejurarea, că la conferințele acestea „afară de învățători și suplenții ordinari sânt chiemați sub răspundere *și catiheții comunelor respective din dieceză (preoții!)*. De comisari delegați pe 1. 2. 3 și 4. Sept. v. sânt: 1 *Stefan Lipovan,* cu locul de conferință: Caransebeș; 2 *Nicolae Soiu,* paroh și învățător în Trei-Săcele cu locul de conferință în Logoj; 3 *Vas. Nicolescu,* cu locul de conferință în Oravița; 4 *Pavel Gaitovici,* înv. în Mircovăț cu locul de conferință în Făget; 5 *Iosif Novac,* înv. în Oravița cu locul de conf. în Buziaș; 6 *Ilie Ieștfan,* înv. în Șlpet cu locul de conf. în Ghilad; 7 *Martin Țapu,* învățător în Fizeș cu locul de conf. în Iam și 8 *Ioan Oprea,* înv. în Ezeriș, cu locul de conferință în Coșteiu.

Pe seama comisarilor și a învățătorilor s'a stabilit pentru anul 1868 o altă instrucție, care afară de cerința azi ridiculă de a se exa-

mina învățătorii din cuprinsul instrucției din anul trecut, — cuprinde vaste indigitări metodice încopciate cu exemple privitoare la studiul gramaticei, partea etimologică. De altcum cuprinsul acestor instrucțiuni să va publica la timpul său.

Despre decursul conferințelor învățătorești din tractul protopopesc al Oraviței învățătorul *I. Marcu* publică următoarea dare de seamă:

Bocșa-montană, în Sept. 1868.

Precum în anii trecuți, așa și în anul acesta s'au ținut conferințe învățătorești în tractul Oraviței în zilele prime ale lui Septemvrie. În ziua primă, adecă Duminecă, nu s'au ținut, din cauză că în acea zi era și alegerea deputaților pentru congresul național, ci s'a amânat pe mânezi, când apoi după serviciul dumnezeesc s'a și deschis conferința prin o cuvântare bine nimerită a rev. domn protopresbiter *I. Popoviciu.* Urmă apoi cuvântarea dlui comisariu *Vas. Nicolescu,* în carea desfășură tendința conferințelor, necesitatea de înaintare, aminti și despre nizuința inspectorului școlar districtual, ce o are în afacerile școlare; mai vorbi și un învățător, apoi urmară desbaterile.

Joi după finirea desbaterilor dl comisariu arătă dorința inspectorului școlar suprem de a înființa reuniuni învățătorești, spre care scop s'a ales dl comisariu și învățătorul I. Gurgut și deloc după aceasta urmară două cuvântări, una a dlui comisariu, în carea își esprimă bucuria, că toate au decurs în ordine bună, iar alta a unui învățător, care vorbind tot despre folosul conferințelor, mai aduce și mulțumită și inspectorului școlar suprem, pentrucă și-a dat bine-

cuvântarea sa cauzelor, ce ţintesc la binele şi fericirea învăţătorilor. Asemenea şi Rev. dn protopresbiter şi dl comisariu, la care toţi învăţătorii strigară: „Să trăiască!". Şi aşa să încheiară conferinţele cu întonarea cântării: *„Mărire Ţie Celuice ne-ai arătat nouă umină....!"* (Alb. Nr. 113—868.)

Conferinţele înv. din protopopiatul Bisericei-Albe s'au ţinut în *Şemlacul-Mare* sub presidiul protopopului *I. Popovici*, comisar înv. *M. Ţapu* (Alb. 45—868).

Sâmbătă 12 Sept. 1868 şi zilele următoare s'au ţinut conferinţele învăţătoreşti din tractul protopresbiteral al Vârşeţului în comuna Coşteiu sub presidiul protopresbiterului *Ioan Popovici*, fiind comisar înv. *Ioan Oprea* din Ezeriş. „Învăţătorii luară în desbatere într'o conferinţă confidenţială, că oare n'ar fi cu scop a lucra, *ca pentru învăţătorii români să să înfinţeze o reuniune învăţătorească* a învăţătorilor români gr. or. din dieceza Caransebeşului?! Propunerea să primeşte şi pentru compunerea statutelor se aleg din protopopiatul Vârşeţului membrii *Martin Ţapu* şi *Simeon Savu*. Aici să celebră şi un părăstas pentru răposatul conzilier şcolar *Constantin Ioanovici*" (Alb. 96—868).

Conferinţele învăţătoreşti din tractul *Buziaşului* să ţinură la timpul designat în comuna Buziaş sub conducerea protopresbiterului *Alecsandru Ioanovici* şi a comisariului *Iosif Novac*. Acesta într'altele: „împărtăşeşte dorinţa supremului inspectorat de a întra în viată reuniunile învăţătorilor cosmopoliţi (?!), poftind ca conferinţa să-şi deie părerea înscurt; şi numai

decât s'a şi ales o comisiune în persoanele membrilor *Ilie Iştfan,* înv. în Şipet şi *Petru Bolocan,* învăţător în Sacoşul-turcesc, cari să conlucre să între în viaţă.... reuniunile *cosmopolite* (!), spre mai bună înaintare a învăţătorilor, iar protopresbiterul împreună cu comisariul compuse o listă în favoarea Alumneului naţional timişorean, colectând suma de 19 fl. (Alb. 96—868). Aici să vede a fi fost corespondentul „Albinei" în rătăcire. Episcopul, ca suprem inspector şcolar nu a putut avea dorinţa de a se inactiva şi la noi „conferinţele cosmopolite", ci a dorit mult de a se înfiinţa o reuniune a învăţătorilor noştri din dieceză, cum aceasta cu ajutorul harnicilor ei împreună lucrători la un an (1869) s'a şi înfiinţat.

Despre conferinţele din tractul Oraviţei docintele I. Murgu ne spune într'o mică corespondinţă, că acestea s'au ţinut la timpul hotărât în Oraviţa sub presidiul protopresbiterului *Ioan Popovici,* comisar, fiind învăţătoriul din Lugoj, *Vas. Nicolescu.* „După finirea desbaterilor comisarul Vas. *Nicolescu* arată dorinţa inspectorului şcolar suprem de a înfiinţa o *reuniune învăţătorească,* spre care scop s'a ales o comisiune compusă din membrii *Vas. Nicolescu* şi *I. Gurgut* (Alb. 103—868).

Despre conferinţele învăţătorilor cosmopoliţi ţinută în 11 şi 12 Aug. 1868 în Jombolea, învăţătoriul *George Gătăianţu* din Checea-Română publică în Nr. 85 ex 1868 din „Albina" într'altele şi următoarele:

.... „Una însă, ce n'am putut trece cu vederea, este şi aceea, că secretariul acestei adunări Steinbach

s'a tânguit într'o cuvântare către toți colegii săi, că dânsul a provocat întru înțelesul statutelor pe mai mulți doară de vreo două treisute de învățători gr. or., ca să participe la aceasta adunanță, dar cu părere de rău vede, că nu s'a prezentat nimenea, dechierând că dânsul nu pricepe și nu-și explică altcum purtarea acestor învățători față de adunanță, *decât că învățătorii gr. or. încă n'au ajuns la acel grad de cultură, ca să poată pricepe necesitatea și folosul unei astfel de adunare*, și cumcă între membrii Comitetului de doisprezece a acestei adunanțe încă se află doi învățători gr. orientali, cari n'au luat parte activă, împreună cu ceialalți membri, niciodată la compunerea vreunei teme în acest merit: pentru aceea și recomândă adunanței ca să eschidă din comitet pre așa fel de membri și să-i înlocuiască prin alții mai zeloși și mai pătrunși de ponderozitatea și lipsa unei asfei de adunanțe.

Eu din parte-mi, care am fost martor ocular la aceasta adunanță, cuget după părerea mea individuală, că n'ar fi fără scop, dacă noi învățătorii români la viitoarea adunanță a învățătorilor cosmopoliți (care s'a decis a să ținea în Oravița), am îndrepta către dânșii o adresă subscrisă de mai mulți învățători, sau dacă am trimite pe unii din cei mai distinși învățători de ai noștri în corpore, *cari să le spună pe față franc și fără reservă, că noi învățătorii români nu vom participa la adunanțele lor* din cauza aceea, că — *noi avem acum congresele noastre naționale bisericești*, compuse parte mare și din lumeni, dela cari sperăm și așteptăm, *ca școalele noastre să se organizeze după dorul și cerința națiunei noastre!*

Sperez, că atunci secretariul amintit încă ar putea fi liniștit și odihnit, — și doară în viitor nu și-ar da

osteneala de a ne mai învita şi viola în public; căci la din contră dânşii la totă ocaziunea, unde numai li să va da prilej, ne vor arunca batjocori şi vor tracta cu noi ca cu aşa fel de indivizi necapaci, cari nicicât nu să interesează de organizarea şi bunăstarea şcoalelor lor, acum când toată lumea strigă: *Şcoale, înaintare şi prosperare!*“ (Alb. 85/868).

Anul 1869.

Începând seria conferințelor învățătorești din anul 1869 publicăm o dare de seamă despre conferințele din tractul protopresbiteral al *Logojului*, publicată de înv. *P. Chinezu* din Găvojdia, așa precum urmează:

Gavojdia, (c. Caraș) 8 Sept. 1869.

.... În anul acesta ținurăm în Logoj a 4-a conferință, având de comisar pe dl învățător din Ezeriș, *Ioan Oprea*. Scopul acestor conferințe a fost și este, în toate școalele noastre poporale a introduce modul nou de propunere în uniformitate, cum au făcut și frații noștri colegi din Transilvania, pe lângă care și deprinderea în gramatica română, cum ea mai ușor să să poată propune pruncilor în școală de toți învățătorii.

În conferințele anului acestuia mai mult s'a tractat în pracsă gramatica, esplicându-se de către dl comisar și din când în când și de unii învățători. Manualul de propunere este lucrat cu multă isteție și pe înțeles de Il. Sa, neobositul nostru Arhipăstor, d. *Ioan Popasu*. Conferințele s'au deschis în 31 Aug. a. c. și au durat

4 zile, luând parte la ele fără întrerupere şi Rev. d. protopop *G. Peşteanu*, care la mai multe obiecte luate la desbatere ne-a ajutat *mult*.

În conferinţa din urmă s'a desbătut şi despre cărţile de propunere: Geografia, istoria nat., a patriei, etc. de dl Z. Boiu, cari toate, în lipsa altora, numai pentru anul şcol. 1870 le-a primit conferinţa de a le introduce în şcoală; altcum le-a declarat unanim de necorăspunzătoare pentru şcoalele noastre din cauză, că bucăţile din ele, ce n'au nici un interes pentru noi, sânt prea lungi; şi din contră cele, cari ne-ar interesa, sânt prea scurte; apoi stilul aşa e de înalt, cât dacă voim să le pricepem toate, trebue să fim totdeuna cu dicţionariul a mână. Ne mirăm de dl Boiu, cum de întrebuinţează atâtea cuvinte străine, unde are cu minţi fragede de lucru, — *cu şcolarii*, când limba noastră e *„dulce şi frumoasă"*. Aşteptăm dela venitoriul Sinod, ca şi în privinţa cărţilor de şcoale să să îngrijască, că *zău* sântem tare săraci de ele.

Rev. dn protopop a închis conferinţele prin o cuvântare scurtă, dar bine nimerită, zicând într'altele învăţătorilor, ca întru toate, în şcoală şi afară de şcoală, aşa să urmeze, dupăcum s'a decis în conferinţe; căci numai aşa vom ajunge la *meta (?)* propusă, vom fi *naţiunei* şi *patriei* folositori; aducând în fine mulţămită Il. Sale părintelui Episcop pentru neobosinţa Sa întru toate ce sânt spre a înainta şcoala şi naţiunea, şi dlui comisariu pentru isteaţa-i conducere a conferinţelor, la ce s'a răspuns cu un întreit: „Să trăiască!" Dl înv. Chiriţa în numele învăţătorilor a adus mulţumită Rev. dn protopop pentru zelul, ce-l arată faţă de cauzele şcolare ş. a.

Una sum convins, va face multă bucurie tuturor Românilor, dar mai ales învățătorilor, văzând o dorință vechie acum realizată, adecă: înființarea unei *reuniuni învățătorești*, al căreia scop este promovarea împrumutată a culturei recerute pentru membrii participători și provederea *cu o pensiune potrivită* a învățătorilor deficienți sau a familiilor lor orfane.

Statutul este deja sancționat. Reuniunea aceasta încă este fructul ostenelelor Il. Sale părintelui episcop Ioan Popasu, care prin aceasta s'a făcut nemuritor la următorii noștri. Il. Sa este primul membru binefăcător al Reuniunei cu 200 fl. pentru totdeuna și câte 15 fl. pe fiecare an, o faptă marinimoasă, pentru care mulțumindu-i îi urăm viață îndelungată și sănătoasă, ca să-și poată vedea realizată dorința: „*Starea învățătorilor — mai bună!*“

Așteptăm ajutor dela toți frații noștri români, căci dupăcum pot vedea, *scopul acestei Reuniuni este prea sfânt!*

Cât a fost de dorită aceasta reuniune, să poate vedea și din aceea, că toți învățătorii din aceasta diecezâ sânt deja înscriși ca membri în senzul §. 3 din Statute.

Adunarea generală a acestei reuniuni, dupăcum sum informat, să va ținea în Logoj după 20 luna c., la care speràm, că vor participa toți învățătorii. Doamne ajută!“ (Alb. 77—869.)

Cam cu intenție premeditată am anticipat corespondența scrisă de P. Chinesu, ca să pot scoate la iveală, că învățătorii tractului Lugoj — cei mai înfocați aderenți și primiluptători întru înființarea Reuniunei învățătorești — chiar în anul înființării ei alăturea cu memorabila adunare a ei din 1869 în Logoj — au ținut tot

aici o conferință foarte reușită, deoarece — cum vom vedea — în anul viitor în Logoj nu s'au mai ținut conferințe. —

Să vedem acum, ce fel de dispoziții a luat episcopul Popasu în direcția, ca conferințele învățătorești să decurgă și în anul 1869 amăsurat demnității, nobilei și sublimei cauze, ce se urmărește prin ținerea lor.

Mai nainte de toate supremul Inspectorat de școale diecezan înștiințează „Universitățile Comitatense“ ale comitatelor Caraș și Timiș despre locul, timpul și modalitățile ținerii conferințelor.

De comisari ai conferințelor se denumesc următorii învățători: 1. Ioan Oprea, înv. în Ezeriș, pentru protopresbiteratul Lugojului. 2. Pavel Gaitovici, înv. în Marcovăț, pentru protopresbiteratul Făgetului. 3. Vas. Nicolescu, înv. în Lugoj, pentru protopresbiteratul Oraviței. 4. Martin Țapu, înv. în Fizeș, pentru protopresbiteratul Bisericei-Albe. 5. Iosif Novac, înv. în Oravița-montană, pentru protopresbiteratul Jebelului. 6. Ilie Iștan, înv. în Șipet, pentru protopresbiteratul Ciacovei. 7. Aureliu Drăgan, înv. în Ghilad, pentru protopresbiteratul Vârșețului.

Cu hârtia de sub Nrul 121 din 1869 se înștiințează toate oficiolatele protopresbiterale din dieceză despre faptul, că conferințele din anul 1869 se vor ținea în 1, 2 și 3 Sept. v., iar conferința comisărilor se va ținea Duminecă în 24 Aug. v. Pentru anul 1869 s'a împărțit pe seama fiecărui învățător câte o instrucțiune, întocmită deosebi pentru acest an.

Protopresbiterii mai sânt îndatoraţi să împlinească următoarele:

„Tot odată Ţi-să intimează, ca să îndatorezi pe catiheţi, ca unii, ce sânt învăţători, să meargă la conferinţă şi să le cerceteze în toate 3 zilele atât de dimineaţă, cât şi după ameazi, căci la din contră vor cădea sub aspră pedeapsă". În urmă sânt îndrumaţi să colecteze taxele dela învăţători pentru acoperirea cheltuelilor împreunate cu conferinţele.

Episcopul Popasu sub Nrul 171/1869 adresează „Către toţi protopresbiterii Provincialului" un circular, din care estragem următoarele:

„Prin aceasta primeşti însărcinarea, de a cerceta necurmat conferinţele învăţătoreşti dimineaţa şi după ameazi în 4 zile cât vor dura ele, *pentrucă dacă poate face aceasta Episcopul diecezan*, pentruce să nu poţi şi On. Dta ca mai tinăr; apoi dacă nu ne vom interesa de aceste conferinţe mult folositoare noi, — cum se vor interesa catiheţii, preoţii şi mirenii, cari fără de aceea sânt foarte nepăsători către acestea. P. O. Dta să ţii în tot anul examenele cu tinerimea şcolară; cum vei putea face aceasta cu sporiul cerut, dacă P. O. Dta nu Te afli de faţă, când să pertractează în conferinţă obiectele de învăţătură împreună cu metodul, ce vine a să propune tinerimei în şcoală?! În sfârşit ridicându-se un creştin în sinodul parohial, protopresbiteral, dar mai ales în cel eparhial şi metropolitan (Congres) în contra protopresbiterului cu învinuirea în privinţa conferinţelor: ce socoteşti P. O. Dta, cum se va simţi acel protopop şi ce sentinţă va avea de a aştepta? De aceea în ziua deastăzi nu mai este glumă cu împlinirea datorinţelor".

Strajnică învăţătură episcopească, ce străbate până în mădua conştiinţei!

Din rapoartele protopresbiterale se vede, că retribuția adunată dela bieții învățători pentru remunerarea comisarilor s'a urcat pentru anul 1869 la frumoasa sumă de 540 fl., adecă 1080 cor. Din aceștia comisarul S. Lipovan a primit 100 cor., M. Țapu 122 cor., Ilie Ișfan 122 cor., P. Gaitovici 142 cor., I. Novac 142 cor., I. Oprea 122 cor. V. Nicolescu 142 cor. Aurel Drăgan 142 coroane! Frumoasă sumă, cinstiți comisari, căștigată pe scaun șezând, iac-așa în 3 zile!

În cele următoare continuăm cu enararea mersului acestor conferințe și prin alte locuri.

În tractul Caransebeș s'au ținut conferințele în zilele mai sus atinse în Caransebeș, la cari a participat permanent și nemuritorul Arhiereu Popasu „carele așa de tare pătrunzător a cuvântat, încât a mișcat foarte inimile tuturor binesimțitorilor ascultători". Deja în ședința a II. învățătorimea e întrodusă în cunoașterea unei gramatici compusă de însuș episcopul Popasu. Intr'atâta se manifesta strădania arhierească! La conferință au mai luat parte protopresbiterul tractual Nic. Andreievici, preoții I. Miclea din Târnova, Barbu Stanciu din Zăgujeni, Nic. Muntean din Maciova, mai mulți clerici și studenți.

S'au tractat teme din gramatică, ca substantiv, adjectiv, verb, timpuri, moduri, forme, etc. După aceea s'a purces la studiarea materialului din instrucțiune și s'a designat materialul din diferitele obiecte de învățământ.

Din „lista absenților" rezultă, că la conferință au participat numai preoții catiheți: Ioan

Miclea din Târnova, Barbu Stanciu din Zăgujeni, Nic. Muntean din Maciova și Const. Păușan din Apadia; majoritatea n'a luat parte la ele!

Deastădată comisarul Lipovan e mai indulgent în precumpănirea calculilor. Iată cum a fost clasificată învățătorimea.

I. *Laudabili:* At. Iancovici din Zagujeni, Ioan Stoichescu din Ohaba-Mutnic, G. Cimponeriu din Târnova, George Frana din Ruji, Ioan Roșca din Delinești.

II. *Buni:* G. Laieș din Valea-Boului, Iosif Mircu din Prisaca, Ioan Sgriban din Mutniculmare, Const. Albu din Zorlențul-mic, Savu Drăgan din Căvăran, Ioan Bircea din Ohabița și Dion. Cornean din Apadia.

III. *Suficienți:* G. Șibiștean din Peșteră, Nic. Gruia din Jupa, Const. Lațcu din Tincova, Petru Pupu din Soceni și Nic. Muntean, preot-înv. din Maciova. De astădată comisarul n'a recomandat Episcopului său pe nimenea spre distingere.

Despre conferințele din tractul Făgetului relatăm următoarele: Comisar la ele a fost Paul Gaitovici, înv. în Mirčovăț. Afară de protopopul tractual au mai luat parte la conferințe preoții: Ioan Sudrieșan din Coștei, Vasile Matei din Sintești, Eremia Popovici din Rumânești, Dionisie Ienchi din Homojdia, Nic. Lupu din Luncani, Iosif Olariu din Sărăzani, Ioan Daminescu din Gladna, Ioan Matei din Margina, Ioan Albai din Susani, Zacheiu Popovici din Seceni, Nic. Barbon din Tomești, Dionisie Grozescu din Curtea și Em. Atanasiu din Bichiciu.

Dintr'o dare de seamă, publicată în Nr 77/1869 al Albinei, vedem că protopopul *A. Ioanovici* la conferințele din Făget „în o cuvântare potrivită ocaziunei și circustanțelor desfășură de nou scopul și necesitatea neevitabilă o conferințelor. Enumărând periculele, cărora sânt espuse școalele noastre naționale confesionale, îndemnă pe preoți și învățători ca pe factorii principali spre susținerea și salvarea acelora. În fine adresându-se către Atotputințele îl roagă pentru sănătatea prea greațiosului nostru *Împărat* și pentru lungirea firului vieții P. S. Sale Dlui arhiepiscop și metropolit Andrei Baron de Șaguna, a II. S. Dlui episcop diecezan *Ioan Popasu* și tuturor bărbaților de încredere ai Românilor, la ce corul compus din învățători și preoți răspunse cu *imnul poporal* și cu „mulți ani!“ repetiți. Urmă apoi cuvântarea On. domn comisariu de conferință *N. Gaitoviciu*, plină de spirit național și așa conferințele învățătorești pentru anul 1869 să descriseră.

Aici să ne oprim puținel spunându-vă cu câtă bucurie am văzut, că preoții tractului acestuia — laudă și mulțămită Cerului și dlui Episcop — care prin părinteasca sa ocâmuire știu șterge *învechita rugină de indiferentizm din cler și învățătorime*, au participat în număr frumos la conferințe; cu atâta mai mult, cu cât — durere — am speriat, că *inteligența noastră cea esimă(?)* din acest tract nici nu voește a ști de afacerile noastre naționale! (Indignațiune!)

După terminarea agendelor On. dn comisariu cu o cuvântare potrivită închise conferințele, urând iarăș Domnitoriului și bărbaților de încredere viață îndelungată și sănătate. Iată cum știe Românul să-și aducă aminte și să dovedească la toate ocaziunile stima și aderința față cu indivizii, cari îi voiesc binele. Fericiți sânt ceice se fac demni de stima Românului!

Fericit e tractul acela, în care între protopresbiter, preoți și învățători domnește încrederea și amoarea reciprocă! Fericit e tractul Făgetului, căci aici nu lipsesc acestea! Dovadă e actul alegerii de ablegat și multe alte manifestări".

În decursul conferințelor s'a continuat cu desbaterea și pertractarea materialului din instrucția anului trecut, s'a discutat aproape despre toate părțile vorbirei și s'a tractat și material din instrucțiunea anului 1869.

Comisarul Gaitovici în comitiva sa adresată episcopiei așterne și o modestă, dar justă rugare a învățătorilor, de a li se asigura și lor din cassa comunală respectivă prin respectivii domni juzi și protojuzi cercuali „un ajutor bănesc, amăsurat stării lor pentru ușurarea întreținerii, pe timpul cât se află la conferințe".

Comisarul în firul relației sale recomandă pe „următorii învățători, cari merită a fi lăudați pentru conduita lor esemplară, înțelegerea și însușirea metodului nou intuitiv și îndemânarea în propunere, cari sânt: Antoniu Musteț, Ion Constantinovici, Adam Anghel, Clemente Dragomir, Pavel Fișcea, Ioan Țiena, Iacob Crișan, Petru Radulovici, Ioan Barbon, George Popovici, Dim. Miloș, At. Fileriu, Vas. Nicorescu, Nic. Popovici și Adam Cădariu".

După judecata comisariului Gaitovici din cei 38 învățători participanți la conferințe 15 au fost laudabili, 11 buni, 8 mediocri, iar ceialalți slăbuți. La conferințe — după o consemnare, — n'au participat 10 preoți, ca catiheți, cari au fost aspru admoniați.

În protopresbiteratul Ciacovei s'au ţinut conferinţele în comuna Ghilad sub conducerea comisarului Ilie Iştan, înv. în Şipet. La ele au luat parte protopresbiterul tractual Ioan Petrovici Şeiman, preoţii Chirilă Oprean, Maxim Bocan din Ghilad şi Petru Cherlea din Banloc. Puţini!

În decursul conferinţelor s'a repetat materialul espus în instrucţiunea din anul trecut, s'au desbătut şi studiat teme şi chestiuni gramaticale, în special s'a vorbit despre soiurile substantivului, numeri, cazuri, declinaţie, adjectiv, comparaţie, verb, timpuri, moduri, forme, declinaţiune, conjugaţiune, etc.

Comisarul Iştan în „comitiva“ sa zice, că: „Dintre toţi învăţătorii merită a fi lăudaţi în privinţa propunerii, cât şi în privinţa priceperii obiectelor de învăţământ învăţătorii: Ioan Bircea din Voiteg, Savu Micşa din Banloc, Moise Prodan din Ghilad şi Nicolae Lungu din Cebza; ceialalţi încă arată semne îmbucurătoare, afară de doi învăţători.... cari se interesează foarte puţin de înaintarea în cultură“. Despre învăţătorul de pe atunci din Lighet (M. M). zice, că el: „merită nu numai a fi dojenit, ci a fi eschis cu totul din post...., care fiind în stare bunişoară a negligat şcoala cu totul, făcând din ea *cocină de porci*...« Episcopul în afacerea aceasta trage aspru la răspundere nu numai pe învăţătorul respectiv, ci şi pe protopop.

Cu privire la „calculii raportaţi la conferinţă“ comisarul Iştfan ne dă următorul tablou I. *Foarte buni:* 1, II *Buni:* 3, III. *Suficienţi:* 4 şi IV *Slăbuţi:* 2.

În protopresbiteratul Bisericei-Albe s'au ţinut conferinţele în comuna Vrăniuţ sub conducerea comisariului Martin Ţapu. La ele au azistat protopresbiterul tractual Iosif Popovici şi preoţii catiheţi: Ioan Paulovici din Rusova-Nouă, Ioan Avrămescu din Nicolinţ, Ioan Murgu din Ciclova-Montană, Simeon Preda din Socolari, Ioan Bercian din Bogodinţ, Pavel Trailescu, Iosif Bălu, Mihăi Bălu şi Dumitru Popovici, toţi 4 din Vrăniuţ, notariul comunal din loc Stefan Savici, judele comunal Vasile Gurgut şi alţii. Discursul de deschidere l'a ţinut protopresbiterul Ios. Popovici; au mai vorbit comisariul Ţapu şi învăţătoriul G. Lazar, iar după aceea s'au examinat învăţătorii în grupe din gramatică. S'a continuat apoi cu desbaterea materialului din instrucţiunea de pe anul 1869. Într'o şedinţă secretă s'a vorbit şi discutat despre caracterul şcoalelor comunale şi confesionale şi învăţătorii „toţi au fost şi s'au declarat pentru susţinerea şcoalelor confesionale". Învăţătorimea mulţumeşte episcopului pentru „înfiinţarea şi protejarea Reuniunei învăţătoreşti" înfiinţânde. Comitiva o încheie comisarul Ţapu cu următoarele:

„S'au distins următorii învăţători cu răspunsurile lor, adecă: Ioan Miclea, Toma Ignea, Ioan Orza, Const. Ungurean, Iosif Ciulin, Nic. Constantinovici, Nistor Surlaş, Simeon Olariu, Solomon Iana, George Lazăr şi Const. Dogariu, iară ceialalţi cu puţină escepţiune, toţi s'au îndreptat şi se vedeau a fi foarte interesaţi şi îngrijiţi de chemarea lor". După clasificarea comisarului în tract s'au declarat de laudabili 11 învăţători, buni 12 şi slă-

buț unul. Învățătorii au mai fost caracterizați de: foarte ageri, lesne pătrunzători și îndemânatici în propunere.

Conferințele tractului protopresbiteral al Oraviței s'au ținut în Oravița sub conducerea zelosului comisar Vas. Nicolescu. Vorbiri au ținut: protopresbiterul tractual Iacob Popovici, comisarul și învățătorii V. Gurgut și I. Marcu. La conferințe au azistat și fostul jude reg., octogenarul academician de acum, dl At. M. Marienescu, asesorul Traian Miescu, oficiantul Simeon Mangiuca și Simonescu. S'a tractat despre chestiuni gramaticale, comput, geografie, istorie naturală etc. și în urmă despre datorințele învățătorului față de oficiul său.

Comisarul Nicolescu referează, că în decursul conferințelor s'au distins învățătorii: Vichentie Gurgut din Mârcina, Pavel Giuca din Ticvaniul-mic, Moise Crina din Câlnic, Daniil Bojinca din Gârliște, Iacob Molin din Comoriște, Dim. Recian din Ciudanoviță și Ioan Marcu din Bocșa-montană. Comisarul arată nepăsarea unor catiheți, cari nu se prezentară la conferințe. Abia au participat la ele: Efrem Mioc din Mârcina, Teofil Adam din Greovaț, Ioan Nedici din Oravița și Grigorie Sporea din Biniș.

Comisarul V. Nicolescu comunică conferinței știrea îmbucurătoare, că statutele „Reuniunei învățătorilor români gr. or. din dieceza Caransebeșului“ s'au întărit prin Înaltul ministeriu reg. ung. de culte cu datul de 17 Iulie 1869 Nr 11,821 și că inițiatorul acesteia, episcopul Popasu a oferit pentru totdeuna suma de 200 fl. și în tot anul 15 fl. la fondul Reuniu-

niunei. Ştirea să ia la plăcută cunoştinţă cu frenetice aplause. La Reuniune se înscrise cu 30 fl. şi protopopul tractului Iac. Popovici; asemenea şi mai mulţi învăţători.

Dela conferinţă au absentat 10 învăţători, cari toţi şi-au motivat absenţa prin atestate. Nicolescu a clasificat învăţătorimea aşa: I. *Preclari*: Vichentie Gurgut din Mârcina, Pavel Giuca din Ticvaniul-mic şi Moise Crina din Câlnic. II. *Laudabili*: Daniil Bojinca din Ghiulvez, Iacob Molin din Comorişte, Dim. Recian din Ciudanoviţa şi Ioan Marcu din Bogşa. III. *Buni*: Avram Nedici din Oraviţa, Dim. Miclea din Ţerova, Vas. Uţia din Cacova, Iosif Mioc din Broşteni, Ioan Savu din Moraviţa, Iosif Avram din Vasiova, Ioan Căpeţ din Reciţa-Rom., Const. Mihailovici din Vărădia, Andrei Popovici din Forotic, Avram Popa din Săcaş, Ioan Popescu din Văliug, Sofroni Liuba şi un preparand din Măidan. IV. *Suficienţi*: Pavel Gruia din Calina, Simeon Guţu din Giurjova, Vichentie Popovici din Agadici, Pavel Musteţ din Doclin, Pavel Drinca din Greovaţ, George Simu din Rachitova şi Miloş Luchici din Biniş.

*

Şi acum revin la corespondenţa învăţătorului P. Chinezu, cu carea am început descrierea conferinţelor din anul 1869.

Comisarul Chinezu n'a fost fidel în espunerea lucrurilor, căci fiind un silit aderent al conferenţelor, n'a îndrăznit să espună lucrurile din ele aşa precum s'au întâmplat aievea.

El n'a descoperit faptul, că absoluta majoritate a învăţătorilor din tractul Logojului erau nemulţămiţi — nu cu conferinţele ca atari, ci aceştia erau scârbiţi de accea, că comisarii îi

examinau şi clasificau de multeori fiind preocupaţi, iar de alteori prea ocupaţi!

Descoperirea aceasta o fac eu acum. Mai întâi sulevez primul motiv.

La conferinţele acestea fiind vorba şi de sfera de activitate a comisarilor, în treacăt fac amintirea, că comisarii şcolari au fost recercaţi din partea episcopului, ca aceştia să însoţască pe protopresbiterii concernenţi prin comunele din tract la facerea examenelor de iarnă, să examineze şi să-i *clasifice!*

Din circularul episcopesc ddto 28 Ianuarie 1869 Nr 27 reproduc următoarele:

Onorate Dle comisar!

Fiindcă însoţirea protopresbiterilor de comisarii şcolari la examenele de iarnă introduse în anul trecut, s'a aflat a fi o măsură încoronată de rezultatele cele mai folositoare şi îmbucurătoare nu numai în privinţa învăţătorilor şi a şcolarilor, dar şi în privinţa părinţilor acestora şi a comunei întregi; apoi fiindcă învăţătoriii naţiunilor conlocuitoare mai cultivate, cari de seculi au cheltuit şi îngrijit pentru propăşirea şcoalelor sale, şi aşa au devenit la starea fericirei de azi, fiindcă — zic — învăţătorii, p. es. germâni, *au mărturisit, că cu măsura de a merge comisarii şcolari la examene, i-am întrecut noi Românii,* deoarece la ei aceasta încă nu s'a introdus: aşa Conzistorul nostru diecezan a aflat cu cale a introduce odată pentru totdeuna instituţiunea de a însoţi comisarii şcolari pe protopresbiteri la examenele de iarnă, cu acel adaus, că la sinodul diecezan viitor să vor încheia cele delipsă în privinţa remunerării pentru ostenelele lor.

Dându-le directivele delipsă recearcă comisarii, „ca despre examene să facă Conzistorului un conspect, în care să să cuprindă şi rubricile: sporul făcut de prunci (slab, îndestulitor, bun, eminent), dacă învăţătorul a propus după metodul intuitiv sau nu? dacă e cu capacitate şi dar de a propune? şi dacă a arătat diligința cerută sau nu?

Acest conspect îl vor aşterne încoaci după finirea examenelor fără amânare pe lângă *un raport, în care să să recomande învăţătorii, cari merită a fi lăudaţi şi cari din contră mustraţi*, precum şi învăţătorii, cari aflându-se pe calea de mijloc, vin a să îmbărbăta spre mai bună propăşire.“

Presupun, că începând aşadar din anul 1869 s'a întrodus şi se perpetuă până în ziua de azi uzul devenit oarecum lege, ca pentru fiecare tract protopresbiteral să fie instituit dintre învăţători câte un comisar şcolar. Postul acesta — precum se vede — e un post de încredere şi controlă pe seama Conzistorului şi nicidecum un post de eventual sprijin şi refugiu pe seama învăţătorului, dela care ar avea să spereze ajutor, scut şi apărare. El ar avea să fie ales de învăţătorii din tract şi nu denumit de Conzistor după plac.

*

Alt motiv — cu mult mai ponderos — a fost acela, că învăţătorimea în decursul conferinţelor a fost examinată şi de multeori inconştienţios clasificată de comisarii designaţi de Conzlstor. În a doua şedinţă a conferinţei memorabile din Logoj comisarul.... pune la ordinea zilei:

Examinarea învățătorilor.

„La acest important obiect învățătorul școalei capitale din Logoj, *Ferdinand Chiriță*, își ridică cuvântul și în numele tuturor colegilor adunați declară, că ei nu se supun în nici un mod examinării, din cauza, că ei au făcut examenele prescrise și că nu cunosc și nu vreau a cunoaște suprema Inspecțiune școlară de îndreptățită de a prescrie și a-i supune la astfel de examinări.

După aceasta au urmat răspunsul comisarului, argumentând că examinarea e delipsă, căci ea arată îndemânătatea învățătorului în propunere, ea arată metodul, care l'a urmat respectivul învățător în propunerea materiilor prescrise, că perfecționează și deplinește aceea, că dacă vreunul a propus cu scădere și dacă nu s'ar fi ordinat aceasta prin suprema Inspecțiune școlară, nu s'ar fi dat nici ocaziune de a afla și a câștiga aceea; prin urmare să recomandă supunerea dispoziținei.

Ca al doilea vorbitor se ridică Constantin Popovici, învățător în Jdioara, sprijinind moțiunea făcută prin dl Chiriță și din acest motiv, că răspunsurile învățătorilor să clarifică prin atârnătorul comisar; apoi ușor să poate, ca cel mai apt confundându-se să răspundă slab, prin urmare i-să dă și calcul slab, ce altcum nu l'ar merita. În fine mai zice, că ca dovadă a sporiului și a metodului de propunere servesc calcurile, care comisarii școlari le culeg azistând la examenele publice ținânde în fiecare comună. Deci din motivele acestea e contra examinării.

Mai vorbesc tot în senzul acesta și învățătorii D. Brediceanu din Boldur și Ioan Simu din Logoj adăugând acest din urmă, că conferința întreagă ar fi declarat încă anul trecut tot aceasta dorință și că nu-și poate explica cauza, din care a rămas aceea fără rezultat.

Dupăce Rev. O. protopop G. Peştean, ca preşedinte al conferinţei dete semn, că Reverenţia s'a doreşte a vorbi, numai decât să simţi o linişte şi adâncă tăcere, sub carea inimile cele iritate aşteptau oftând cuvântul Reverenţiei Sale. Dar R. Sa simplu, fără a da cauzei vre'o ilustrare, puse cauza sub votizare, — spre ce erupse un „Să trăiască", — şi nefiind hotărât modul votizării, unii şi-au arătat consimţirea prin sculare, alţii prin murmuire şi alţii prin: Aşa e!

Dupăce s'a cam restabilit liniştea, Rev. Sa aplaudă paşul acesta al învăţătorilor, esprimându-şi plăcerea şi bucuria, că Rev. Sa e norocosul acela, care are în tractul său astfel de învăţători maturi şi iară pofti pe comisar a trece la esplicarea materii anului curent.

„Comisariul a respins dorinţa aceasta a Rev. Sale, arătând că se simte nemulţumit cu toată procedura şi declară, că cu mare neplăcere se abate dela instrucţiune, ceeace o va face cu următoarele condiţiuni;

a) Ca votizarea să fie nominală cu răspuns: pentru ori contra;

b) dacă aceia, cari sânt contra examinării vor da dechiaraţiunea lor în scris.

„La acestea se scoală dl Chirita cu Simu şi se îmbiu corpului învăţătoresc de compunătorii dechiaraţiunei, cari apoi cu unanimitate să primesc şi să aleg; iară propunerea de votizare să sugrumă, având totuş acel rezultat, că şepte (7) din învăţători, adecă: P. Chinezu din Găvojdia, Nic. Stoian din Bărbosu, George Ghina din Logoj, Savu Musteţ din Remete, Const. Toma din Silha, Iuliu Dorca din Zorlenţ şi Ant. Jurca din Zgribeşti, n'au subscris dechiaraţiunea".

Declaraţiunea subscrisă de absoluta maioritate sună aşa:

„După cetirea §-lui 3 din „Instrucțiune“, care sună că: *comisarii vor examina pe învățători teoretice și practice* etc“., subscrișii învățători de școale confesionale de religiunea drept-măritoare română din dristrictul școlar protopopesc al Logojului și suprem Inspectorat diecezan al Caransebeșului, cari acum a patra oară cu cea mai vie bucurie într'un corp sub titlul de „Conferințe învățătorești“ ne-am adunat:

„considerând, că despre rezultatul conferințelor învățătorești, de care este interesat Ilustritatea Sa, prea iubitul nostru Episcop, prea bine și întru adevăr numai din examenele semestrale ale școalelor noastre prin Rev. D. protopresbiter ca inspector districtual școlar și prin comisarul, ce-l însoțește la aceste examene S'a putut convinge;

considerând, că ne-am adunat din bunăvoința noastră într'un corp cu scop de-a promova prin noi înșine între noi cunoștințe pedagogice și metodice, prin urmare corpul nostru este liber;

considerând, că dacă corpul nostru este liber și conlucrarea membrilor spre ajungerea scopului este liberă și din bunăvoință și că numai pe astfel de bază mai ușor și mai îngrabă vom ajunge la scopul dorințelor noastre;

considerând mai departe, că noi am făcut examenele prescrise prin lege, cari ne-au făcut competenți la oficiul nostru și aceea, că până acum încă nu s'a adus nici o lege, nici de corpul de legislațiune al statului, nici de congresul național bisericesc, pe carea s'ar putea poate baza cestionatul § 3 din instrucțiune; prin urmare este ilegal;

considerând, că ca atare fiind *numai un ce arbitrar, ce taie cu dispreț în sfera autorității noastre de învă-*

ţător şi violează dreptul nostru de cetăţeni liberi şi membri liberi ai dreptmăritoarei noastre biserici autonome;

considerând, că titlul, sub care ne-am coadunat, însuş nu iartă, respinge şi nulifică §-ul 3 şi al oricare § de asemenea caracter; şi în fine

considerând, că în anul trecut corpul învăţătoresc în conferinţele învăţătoreşti din tractul Logojului verbal asemenea dechiaraţiune am dat, spre a să lua la protocol:

Acuma franc şi cu solenitate ne dechiarăm, că §-ul 3 şi oricare altul în asemenea senz din instrucţiunea anului 1869 nu-l recunoaştem şi nu vrem a i-ne supune. Ne rezervăm însă dreptul la propunerea obiectelor privitoare la pedagogie şi metodică, ca datorinţa din partea comisariului a ne da opiniunile şi a ne descoperi esperienţele noastre, făcute pe terenul educaţiunei şi al instrucţiunei publice prin sfătuire reciprocă cu majoritate absolută a face concluziune şi ca de cinozură acceptând-o pentru uniformitate în şcoalele noastre a-i urma.

Dat în conferinţa a doua învăţătorească în Logoj în 2 Sept. 1869 c. v. Ferdinand Chiriţa, înv. în Logoj, Pavel Baran, înv. în Satu-Mic, Ioan Şanca din Hărmădia, Iosif Bădescu din Scheiuş, Dam. Pascu din Tapia, Nic. Borduş din Hezeriş, Dam. Popovici din Drăgomireşti, Ioan Lăzărean din Jena, Dum. Marcu, Petru Bot, Nic. Zaieş din Furlug, Nic. Blidar, Vas. Cimponer, Const. Popovici, George Tena, George Măgheţ, Ioan Jivan, Stefan Lupulescu, Dum. Gaşpar, Ilie Doboşan, Dam. Căprariu, Ioan Simu, Marcu Borlovan, Ioan Sârbu".

Astfel s'a terminat incidentul neplăcut!

S'a luat apoi numai decât Instrucţiunea

anului trecut nainte, s'a provocat apoi prin comisar dl învăţător din Lugoj Simu, spre a arăta metodul şi procedura urmată de dânsul întru propunerea verbului. Dar acesta respinse provocarea sub pretecst, că arătarea aceea ar avea asămănare cu examinarea şi nici dupăce primi asigurarea din partea comisarului, că aceasta nu vine mai mult ca examinare şi că dânsul a depus ceruza şi nu va însemna calcul, n'a aflat de bine şi vrednic a satisface provocării, carea apoi s'a strămutat în ton rugător, şi totuş fără rezultat. S'au provocat apoi dnii Chiriţa şi Popovici din Jdioara, carele descoperi, că din respect personal faţă cu comisariul cu toată bunăvoinţa, însă din datorinţa opoziţiunei contra principiului nu poate; şi aşa urmară cu toţii, ca şi când ar fi fost o conjuraţie generală.

Dechiaraţia de mai sus a înstrăinat în mod succesiv aderarea învăţătorimei la conferinţe.

Comisarul Oprea pierdu dreptul de a examina; cu toate acestea în comitiva trimisă Episcopului său zice despre învăţătorii tractuali următoarele:

„Încât însă am putut măsura şi pipăi vrednicia lor, îndrăznesc a recomânda Il. Tale ca pe cei mai apţi, pe următorii: Pavel Chinezu, Ioan Simu, Const. Popovici şi Ferd. Chiriţa; ceialalţi în genere luaţi sânt — cu mică escepţiune — *slabi*, şi o parte foarte *slabi*“.

Protopresbiterul Caransebeşului Andreievici arată episcopului său pe acei preoţi catiheţi, cari n'au participat la conferinţe. Cu privire la acest obiect aflăm următorul verdict conzistorial:

„Catiheții dela școalele poporale din protopresbiteratul Caransebeșului înfățoșându-se s'au mustrat, pentrucă nu au luat parte la conferințele învățătorești cu acel adaos, că dacă vor mai lipsi și pe viitor, să vor pedepsi mai aspru".

*

Adaus la materialul de pe anul 1867.

La 11 Iuliu 1867 episcopul Popasu roagă pe protopopul Brașovului Ioan Barac să notifice învățătorului Nic. Soiu din Turcheș, că-i denumit comisar școlar pentru conferințele din protopopiatul Logojului. Episcopul scrie: „Escelența Sa Înalt Prea Sânțitul nostru Arhiepiscop și Metropolit *Andrei Baron de Șaguna* a binevoit a încuviința cererea mea și astfel a concede preotului și învățătorului din Turcheș, *Nic. Soiu,* ca să poată veni și în anul acesta încoace spre a ținea conferințe cu învățătorii noștri din protopiatul Logojului." Roagă pe protopresbiter, să înștiințeze pe comisar a veni să conducă conferințele pe zilele de 3, 4, 5 și 6 Sept. 1867.

Sub Nrul 138/867 Școl. episcopul Popasu publică un circular, din care estragem următoarele:

„Prea On. Dle Protopoape! Fiindcă timpul ținerii conferințelor învățătorești pe anul 1867 să apropie cu pași îndoiți, așa grija noastră a tuturor cea mai dintâi trebue să fie acoperirea speselor, ce au comisarii școlari de a le purta parte cu facerea călătoriei lor, parte cu intertenția lor pe cât timp petrec în Caransebeș spre pregătire și în fața locului, unde sânt rânduiți a ținea prelegeri cu învățătorii și suplenții, cari în anul acesta

vor dura 4 zile“... Provoacă protopopii să încaseze dela fiecare învățător suma de 2 fl. 50 cr., și continuă: „Despre pedeapsa învățătorilor, cari n'ar vrea să depună prezisa tacsă, nu vreau nici să pomenesc acum, pentrucă nu cred să fie nici un învățător sau suplent așa de ușurel de minte, care în loc de a depune premențională bagatelă tacsă de 2 fl. 50 cr., să vrea mai bucuros a cheltui mult cu drumul mergând pe la Logoj, sau Arad sau Dumnezeu știe unde s'ar fi rânduit conferințele școlare, după cum s'a întâmplat în anii trecuți și petrecând acolo mai multe săptămâni, nu cred să existe vreunul, care să fie așa de desbrăcat de toată pricepe-rea și de tot simțul către chemarea sa, ca să nu vadă, că *nu este aur și argint, cu care să să poată prețui folosul acestor conferințe*“.

„Dacă însă totuș se vor afla astfel de urgii de învățători sau suplenți în dieceza mea, cari nesocotind toate cele până aci zise, nu vor vrea să depuie desmen-ționata mică sumă, — cu aceștia să va face proces scurt!.. Celce nu va da împlinire acestei provocări va avea a-și mulțămi minței lui cei slabe și inimei lui cei stricate urmările neascultării“.

Pentru conferințele din anul 1867 s'au colec-tat: 1 din protopresbiteratul Caransebeșului dela 21 învățători: 105 coroane; 2. din prot. Bise-ricei-Albe dela 28 înv. 140 cor., 3. din prot. Vârșețului dela 18 învățători 90 cor., 4. din prot. Ciacovei dela 10 învățători 50 cor., 5. din prot. Jebelului dela 26 învățători 130 cor., 6. din prot. Logojului dela 35 învățători 175 cor., 7. din prot. Făgetului dela 37 învățători 185 cor., și 8. din prot. Oraviței dela 36 învățători 180 cor., cu totul 1055 coroane.

Frumoase remuneraţii au primit pe baza colectării de mai sus comisarii din acel an. 1. Comisariul Logojului *Nic. Soiu*, înv. în Turcheş a primit 280 cor., din colectă şi 120 cor. din cassa privată a Episcopului. 2. Comisarul Vârşăţului, *Ioan Oprea* din Ezeriş 100 cor., 3. Comisarul Jebelului *Ios. Novac* 120 cor., 4. *Pavel Gaitovici* din Mircovăţ pentru Făget 120 cor., 5. *Ilie Iştvan* pentru prot. Ciacovei 100 cor., 6. *Martin Ţapu* pentru prot. Biserica-Albă 100 cor., 7. *Vas. Nicolescu* pentru prot. Oraviţei 120 cor., şi 8. *Stefan Lipovan* pentru prot. Caransebeşului 80 coroane.

Din specificaţiile de solvire scot la iveală drept un pomelnic pentru cei mai mulţi numele în vătătorilor din acel an în dieceza Caransebeşului.

I. *Protopopiatul Caransebeşului*: 1. Gligor Lacsin, Valea-Boului, 2. George Franea, Rugi, 3. Petru Popovici Ohabiţa; 4. Ioan Roşca, Delineşti; 5. Dionisie Cornean, Apadia; 6. Antoniu Babunu, Valeadeni; 7. George Cimponer, Târnova; 8. Petru Pupu, Soceni; 9. Nicolae Savul, Brebul; 10. Ioan Oprea, Ezeriş; 11. Const. Albu, Zorlenţul-Mic; 12. Ioan Stoichescu, Ohaba-Mutnic; 13. Vasile Zgriban, Ruginosu; 14. Ioan Zgriban, Mutnic; 15. Nicolae Gruia, Jupa; 16. Atanasie Ianoşel, Zăgujeni; 17. Iosif Mircu, Prisaca; 18. Savu Drăgan, Căvăran; 19. Const. Laţcu, Tincova; 20 George Sibiştean, Peştere; 21. Gheorghe Drăghiciu, Maciova.

II. *Prot. Bisericii-Albe*: 1. Nistor Surlaş, Bărbosu; 2. Simeon Marina, Bogodinţi; 3. Atanasie Popescu, cap. Boşneac; 4. Sol. Iana, Cărbunari; 5. Const. Popescu, Ciclova-Mont.; 6. Ioan Orza, Ciclova-rom.; 7. Vasile

Goiţiu, Ciorda; 8. Dim. Dura, Ciuchici; 9. Iosif Liuba, Iam; 10. Ioan Miclea, Iertof; 11. Dimitrie Liuba, Iladia; 12. Simeon Olariu, Macoviște; 13. Pavel Gaitoviciu, Mircovăţ; 14. Const. Dogariu, Nicolinţ; 15. Ştefan Gava, Petrila; 10 Simeon Rumânu, Potoc; 17. Ioan Linţa, Padimaţi; 18. Ilie Iana, Răcăşdia; 19. Toma Ignea, Rusova-Nouă; 20. Pavel Drăgan, Rusova-Veche; 21. Const. Ungurean, Sasca-Mont; 22. Ign. Mihailovici, Sasca-Rom; 23. Iacob Iana, Slatina; 24. Nic. Linţa, Socolari; 25. George Ciulin, Vrani; 26. Iosif Irimia, Vrăniuţ; 27. Iosif Ciulin, Vrani; 28. George Irimia, Vrăniuţ. Dintre acestia 19 n'au trimis tacsa, pe cari protopopul Iosif Popovici îi tacsează de cei mai necapaci şi leneşi.

III. *Prot. Vârşăţului:* 1. Ioan Drăgoiu, Clopodia; 2. Ales. Gruici, Coştei; 3. Petru Moiogan, Coştei; 4. Mihail Macsim, Ferendia; 5. Martin Ţapu, Fizeş; 6. Teodor Achimescu, Gherman; 7. Nic. Popovici, Găţaia; 8. George Cimponeriu, Ghertenişş; 9. Miletie Cimponeriu, Grebenaţ; 10. Petru Iştvan, Marcovăţ; 11. Ioan Mersa, Mesiciu; 12. Aron Bălan, Percosova; 13. Petru Meza, Ritişor; 14. Marian Laţcu, Solciţa; 15. Artemie Iştvan, Sân-Ianăş; 16. Trifon Grăsunu, Şemlac; 17. Simeon Surul, Srediştea-Mică; 18. Miletie Surul, Srediştea-Mică; 19. Ioan Ursulescu, Voivodinţi; 20. Achim Ogârlean, Jidovin. Adm. prot. I. Popovici.

IV. *Prot. Ciacovei*: 1. Savu Micşa, Banloc; 2. Petru Popovici, Cebza; 3. Aureliu Drăgan, Ghilad; 4. Aurel Măgheţ, Ghilad; 5. Nic. Cădariu, Ghiulvez; 6. Matei Mateiescu, Lighet; 7. Petru Ursulescu, Macedonia; 8. George Toţa, Obad; 9. Pavel Buza, Omor; 10. Petru Lungu, Partoş; 11. Trifon Micu, Petroman; 12. Sima Periatu, Toghir; 13. Ioan Bârcia, Voiteg. Dintre acestia n'au solvit trei. Adm. prot. Ioan P. Şeiman.

V. *Prot Jebelului*: 1. Grigorie Rachiciu, Jebel; 2. Vasile Ciuta, Folia; 3. Nic. Pepa, Opatița; 4. Grigorie Vatreș, Birda; 5. Ioan Deca, Sculea; 6. Alecsie Mioc, Șoșdea; 7, Ilie Iștfan, Șipet; 8. Ioan Minda, Cadar; 9. Nic. Dămian, Dubosu; 10. Iosif Belcea, Iersig; 11. Iosif Miculescu, Valea-Paii; 12. Ioan Imbrea, Valea-Mare; 13. Ilie Crăinicescu, Dulău; 14. Ioan Lighezan, Vermeș; 15. Damaschin Gruescu, Buziaș; 16. Lazăr Drigu, Vucova; 17. Sava Popescu, Blajova; 18. Const. Ciora, Berini; 19. Eustatie Caragea, Cerna; 20. Vasile Brașovanu, Stamora-Rom.; 21. Ioan Bălasiu, Icloda; 22. Stefan Dămian, Unip; 23. Teodor Putcoviciu, Uiluc; 24. Moise Babescu, Dragșina; 25. Petru Bolocan, Sacoșul-Turc.; 26. Traian Unipan, Chevereșul-Mare; 27. David Avram, Sârbova; 28. Teodor Mircu, Hitiaș; 29. Stefan Cărăbaș, Racovița; 30. Pavel Ioanoviciu, Căpăt.

Înv. Ioan Minda din Cadar se scuză, că „până acum n'am putut trimite acei bani din cauza aceea, că judele nu mi-au dat; pănăce am treerat eu puțină săcară și am vândut-o de am făcut acuma banii..“ Iar Iosif Belcea, înv. în Ierșig, se plânge, că: „Smeritu mă rog de iertare, că abia acum am scos ca cu cleștele banii conferințelor înv. dela judele nostru Iokai János, ce puțin se interesează pentru trebile noastre“. Protopop era pe atunci Alex. Ioanovici.

VI. *Prot. Logojului:* 1. Stefan Lipovan, 2. Vas. Nicolescu, 3. Gheorghe Ghina, 4. Ferd. Chirița și 5. Ioan Simu, Logoj; 6. Const. Toma, Silha; 7. Nic. Borduș, Hezeriș; 8. Damaschin Pascu, Tapia; 9. Ioan Șianca, Hărmădia; 10. Ioan Sârbu, Măguri; 11. Damaschin Marcu, Cireșu; 12. Ilie Doboșan, Criciova; 13. Dum. Marcu, Crivina; 14. Const. Popovici, Jdioara; 15.

Ioan Albu, Sacul; 16. Ioan Lăzărescu, Jena; 17. Pavel Chinezu, Găvojdia; 18. Marcu Borlovan, Logojel; 19. Petru Bota, Oloşag; 20. Stefan Lupulescu, Onorici; 21. Pavel Baran, Satu-Mic; 22. Ioan Jivan, Herendeşti; 23. George Tenea, Hodoş; 24. Dam. Bredicean, Boldur; 25. Vasile Cimponeriu, Sinersig; 26. George Ancuşa, Sacoşul-Ung.; 27. Nic. Blidariu, Sălbăgel; 28. Antonie Jurca, Zgribeşti; 29. Nic. Oprea, Dragomireşti; 30. Iosif Osădescu, Scheiuş; 31. Iuliu Dorca, Zorlenţul-Mare; 32. Dam. Căprariu, Dezeşti; 33. Nicolae Laieş, Furlug; 34. Nic. Stoian, Barbosu; 35. Savu Musteţ, Remetea-Pogănici. Adm. prot. G. Peşteanu.

VII. *Prot. Făgetului*: 1. Vas. Nicorescu, Temereşti; 2. Atanasie Fileriu, Sinteşti; 3. Clemente Dragomir, Margina; 4. Ioan Sudrieşan, Coştei; 5. Antonie Musteţ, Făget; 6. Ioan Blaju, Homojdia; 7. Partenie Andraşescu, Bichiciu; 8. Iacob Bumba, Surduc; 9. Adam Cădariu, Zolt; 10. Dum. Miloş, Rumâneşti; 11. Partenie Faur, Fărăşeşti; 12. Nistor Bădescu, Brăneşti; 13. Ignatie Jivan, Povargina; 14. Ioan Ardelean, Băseşti; 15. Patrichie Lugojan, Botineşti; 16. Ioan Tena, Gladna; 17. Ioan Glava, Curtea; 18. Petru Radulovici, Băteşti; 19. Const. Muneran, Brazova; 20. Const. Rubulescu, Drinova; 21. At. Popovici, Jupuneşti; 22. At. Radovan, Dragşineşti; 23. George Ghisman, Hăuzeşti; 24. George Tomescu, Pogăneşti; 25. Ios. Popovici, Poieni; 26. Adam Anghel, Coşava; 27. Nic. Martinoviciu, Mutnic; 28. George Gherga, Bârna; 29. Ioan Burca, Jureşti; 30. Ioan Barboniu, Cliciova; 31. Iacob Crişan, Furdea; 32. Ioan Constandin, Bujor; 33. Stefan Badin, Petroasa; 34. Trifon Ciovecu, Susani; 25. Vas. Dărăbanţ, Sărăzani; 36. Ioan Toma, Seceni; 27. George Popovici, Sudriaş; 38. Adam Inişca, Nemeşeşti; 39.

Cosma Boian, Tomeşti, 40. Petru Petrovici, Luncani; 41. Const. Tincoviciu, Crivina. Prot. At. Ioanovici.

VIII. *Prot. Oraviţei:* 1. Vichentie Popoviciu, Agadiciu; 2. Antonie Muntean, Aizănstain; 3. Miloş Luchici, Biniş; 4. Dionisie Petri, Bocşa-Rom.; 5. Mihaiu Bonta, Bogşa-Mont.; 6. Iosif Mioc, Broşteni; 7. Vasile Uţa, Cacova; 8. Pavel Gruia, Calina; 9. Moise Crina, Câlnic; 10. Dim. Recianu, Ciudanoviţa; 11. Const. Paulovici, Chernecia; 12. Iacob Molin, Comorişte; 13. Stefan Ioanovici, Cuptoare; 14. Vas. Musteţiu, Doclin; 15. Iosif Olariu, Doman; 16. Andrei Popovici, Forotic; 17. Ioan Popovici, Franţdorf; 18. Dănilă Bojinca, Gârlişte; 19. Mihail Ivaşcu, Goruia; 20. Pavel Drinca, Greovaţ; 21. Simeon Guţu, Jurjova; 22. Dănilă Liuba, Maidan; 23. Vichentie Gurgut, Mârcina; 24. Toma Iacobescu, Moniom; 25. Iosif Novac, Oraviţa; 26. Avram Nediciu, Oraviţa-Rom.; 27. George Simu, Răchitova; 28 Iosif Popovici, Reşiţa-Mont.; 29. Al. Bonţa, Reşiţa-Rom.; 30. Avram Popa, Săcaş; 31. George Stan, Surduc; 32. Ioan Popa, Ticvaniul-Mic; 33. Dim. Miclea, Ţerova; 34. Const. Mihailovici, Vărădia; 25. Iosif Avram, Vasiova şi 36. Toma Velcean, Docnecea. Prot. Iacob Popoviciu.

Am dat acest registru spre aducerea aminte a primilor breslaşi ai ogorului românesc de pe acele timpuri. Toţi îşi dorm somnul lin. Abia doi-trei mai privesc zăpăciţi la munca lor puţin apreciată după vrednicie! Afle-şi răsplătirea colo sus, căci aici nici aşa nu se prea dă!

Cu datul de 5 Aug. 1867 Nr. 165. Episcopul trimite comisarului Nic. Soiu din Turcheş suma de 100 floreni şi un exemplar din „Instrucţiune“, ce se publică la *Anecse.*

Conferințele comisarilor să țineau de regulă în Caransebeș și durau cel puțin 3 zile.

Tot sub Nrul de mai sus episcopul trimite câte mai multe exemplare din instrucțiune fiecărui protopresbiter. Din acest circular publicăm următoarele:

„În ziua și locul hotărât pentru conferințe să se înfățoșeze nelipsit sub cea mai grea răspundere și sub pedeapsa lipsirei din postul învățătoresc toți învățătorii pregătiți a da examen din celece li s'au propus în conferințele anului trecut și înzăstrați cu instrucțiunea studiată și rumegată în toată privința, stând gata și bine pregătiți spre a da răspunsurile cerute de ea. De aceea în feriile acestui an școlastic 1867 învățătorii sânt opriți a se depărta din stațiunile lor, până nu vor trece conferințele!"

„Tot deodată Ți să intimează, ca să îndatorezi pe catiheți, ca unii ce sânt învățători ai religiei alăturea cu ceialalți învățători, să meargă la conferințe și să le cerceteze în toate 4 zilele atât dimineața, cât și după ameazi, căci la din contra vor cădea sub aspră pedeapsă".

În punctul 5 din circular se adresează episcopul Popasu protopresbiterilor, punându-le la inimi următoarele:

„Fiindcă aceste conferințe după convingerea mea sânt de aceea natură, ca să aducă cu sine urmările cele mai folositoare și mântuitoare pentru perfecționarea învățătorilor în chemarea lor, precum și pentru propășirea și înaintarea preste tot a creșterii și culturii tinerimei noastre școlare: așa P. O. Dta vei privi greutățile și poverile, ce ți să impun în obiectul acestor conferințe ca pre una dintre datoriile cele mai înalte, ce ai de

a împlini ca director districtual al şcoalelor noastre şi ca pe o jertfă dintre cele mai preţioase, ce ai să pui pe altarul bisericii şi al naţiunei, ştiind prea bine, că fără lăpădare de sine nici o propăşire nu să poate face pe acest pământ".

Un strajnic advertisment să dă învăţătorimei nepăsătoare în plătirea taxelor. „Căci prin aceasta să arată o nepăsare de tot damnabilă într'un lucru aşa de important, să declari învăţătorilor celor nepăsători, orbi, nepricepuţi, nesimţitori, năimiţi, că Conzistorul este tare otărât, ca pe toţi învăţătorii, cari vor vădi şi face cea mai mică împotrivire la depunerea neînsămnatei sume de 2 fil. 50 v. a. să-i arete la In. Ministeriu, ca Înalt Acela să-i trimită la alte conferinţe ale ţării şi apoi atunci aceşti învăţători năimiţi, nepăsători şi nepricepuţi, ştiu, că vor învăţa a preţui bunătatea şi cruţarea, ce a făcut-o Arhiereul, care s'a întrepus la Înaltele locuri, ca conferinţele să nu să ţină în locuri depărtate şi de treiori pe an ci să să facă numai odată pe an şi în forma, în care s'a făcut şi în anul trecut cu cea mai mare cruţare de timp şi de cheltuială pentru învăţători cât să poate de mică".

Tot cu datul de 5 Aug. 1867 Episcopul I. Popasu înştinţează „Inclitele Universităţi Comitatense ale comitatelor Caraş şi Timiş" prin următoarele:

„Conform hotărârei Sinodului Episcopesc gr. răsăritean român din Transilvania şi Ungaria, ţinut la Mitropolia gr. răs. română în Sibiiu la 15 Aug. 1865 şi amăsurat graţiosului Intimat al fostului In. Consiliu regiu Locoţiitor din Ungaria, ddto 31 Martie 1866 Nr 11, 888, Conzistorul diecezei gr. răs. române a Caransebeşului, ca inspectorat superior al şcoalelor populare gr. răs. din această dieceză, a otărât, ca spre înaintarea

și necurmata propășire a învățătorilor în științele didacticei și metodicei după gradul culturei de astăzi să să țină și în feriile scolare ale anului curgător conferințele învățătorești...“ Notifică după aceea numele respectivilor comisari designați. Observ, că pentru acest an fiecare învățător a primit câte un exemplar din Instrucțiune.

Alexandru Makay, vicecomitele comitatului Caraș prin hârtia sa ddto 4408/1867 ia la cunoștință ținerea conferințelor în centrele Lugoj, Făget, Oravița și lam prin următoarele:

„Méltóságos Vmegyés Püspök Úr! Folyó évi 165 sz. alatti becses átirata folytán Méltóságodat értesiteni szerencsém vagyon, hogy a f. évi szeptember hó 15. 16. 17 és 18. Lugoson, Facseton, Oraviczán és Jámban tartandó tanitói értekezletek felöl az illetö kerületi tisztviselőket értesitettem *és ezen üdvös czél elösegitésére felhivtam*“.

Protopopul Iamului, Iosif Popovici, cu datul de 8 Sept. 1867 scrie episcopului său, că: „Conferințele învățătorești în anul acesta foarte bună impresiune au făcut în învățătorii districtului acestuia. Acum pe de ajuns s'au convins, că sânt foarte folositoare pentru înaintarea școalelor noastre...“

Asemenea și Iacob Popovici, protopopul Oraviței, scrie Episcopului său, că:

„La conferințele ținute s'a păstrat cea mai bună ordine din partea învățătorilor adunați, precum și din partea dlui comisar *Vas. Nicolescu*. Ce să atinge de învățători, văzând dânșii folosul mare, ce-l au dela conferințe, s'au declarat toți, cumcă și la anul viitor doresc ca să să țină conferințele; însă se roagă umilit,

fiindcă au plată mică, pentru acoperirea speselor, ce au cu trăsurile până la locul destinat, ca să vă îndurați a mijloci la stăpânirea politicească, ca din partea comunelor spre acel scop să li să deie trăsurile fără de plată".

În special despre conferințele învățătorești din anul 1867 mai relevăm următoarele:

Din protocolul conferințelor din tractul Caransebeșului reiasă, că la ele au participat în fruntea învățătorilor tractuali episcopul I. Popasu, prot. Nic. Andreevici, Nic. Andreevici sen., preotul Stoiacovici, căpitanul Dim. Miculescu, locotenentele George Matcevici, tutorul Ioan Brancovici, neguțătorul Dim. Peța, Iova Posta, I. Georgevici, canc. I. Papistaș, antistele opidan *Ioan Sârbu,* decedatul socru al autorului acestei lucrări, grănicerii: Eft. Bâju, D. Răbăgia, I. Cârpan, etc., vreo 30; măiestri 9, preoți din provincie 20; Ioan Bartolomeiu și scriitorul Murgu. Întrun document mai aflăm următoarele:

„Dupăce fuseră mai mulți învățători încâtva mehanicește și după aceea practicește examinați, — s'a putut observa spre cea mai mare plăcere, că mai la toți învățătorii le zace la inimă înaintarea în cultură a tinerimei școlare, adecă au propus după metodul întuitiv".

S'au mai tractat apoi următoarele chestiuni: „Facerea sfintei crucei, cari rugăciuni să să propună?, cunoașterea literilor, mișcarea îndemânatică a mânei, formarea și scrierea literilor, introducerea elevilor în cetire și comput. Reguli igienice, privitoare la sănătatea și curățenia tinerimei; prin ce să poate dezvolta trupul și

pune fundament unei sănătăţi duravere? Înfluinţează ceva asupra dezvoltării trupului şi asupra sănătăţii vestmintele? Sonante, consonante, cuvinte, ziceri, compoziţii scripturistice. Disciplina în şcoală şi afară de şcoală. Scopul cetirei. Diferitele manuale de cetire, cunoaşterea părţilor principali ale vorbirei (gramatică). Computul mental şi la tablă, scrierea cifrelor, cele 4 operaţii. — Dezvoltarea puterilor fizice. Cetirea cu litere latine şi abandonarea celor cirile. Toate sub conducerea harnicului şi circumspectului comisar St. *Lipovan*.

Din relaţia numitului comisar reiasă, că „sub decurgerea acestor conferinţe învăţătorii At. Ianoşel, Ioan Stoichescu, Ioan Roşca, Nic. Savu, Antonie Băban, George Cimponeriu şi George Frâna dau semne, că propăşesc în cultura lor individuală, dovedesc moralitate exemplară, iar (trei)... nu se prea interesează de cultura şi chiemarea lor. Prin urmare cei dintâi merită a fi lăudaţi, iar cei din urmă sfătuiţi, ca pe viitor să se intereseze mai mult de chemarea lor, ca până aci". Protocolul a fost conceput de comisarul St. Lipovan.

La conferinţele înv. din tractul Ciacovei ţinute în Ghilad sub presidiul protopresbiterului Petru Şeiman s'a tractat despre scrierea cu litere cirile şi civile, computul pe tablă, cele 4 operaţii, reguli igienice, cele 5 sâmţuri, despre aer, nutremânt, curăţenie, îmbrăcăminte, gimnastică, esplicarea cuvintelor, ziceri, compoziţii simple.

Din clasificaţia comisariului relatăm următoarele:

„Fiind în pracsă examinat învăţătoriul din Banloc, *Savu Micşa*, merită a fi lăudat în privinţa priceperii şi propunerii obiectelor de învăţământ. Întru asemenea

şi învăţătorul din Ghilad *Aurel Drăgan* merită a fi lăudat în toată privinţa. *Nic. Cadariu* are pracsă din destul. *Matei Mateescu* să priveşte a fi apt, dar are cam puţină voie către învăţătorie. Despre alţii se pronunţă mai puţin favorabil. „Bine ar fi“, — se zice într'un conclus, — „când învăţătorii ar atârna în privinţa existinţei lor dela stat, iar nu dela popor, care apoi face din invăţător numai scandal cu plătirea, căci cu ocaziunea compunerii preliminariului să încearcă a mai şterge din salariul învăţătoresc“.

Comisarul Işfan aşternu Conzistorului un conspect privitor la calculii şi observările, ce le făcea el la fiecare învăţător tractual. Astfel: Savu Micşa din Banloc e cu calcul bun, e foarte ager şi cu atenţiune; Aurel Drăgan din Ghilad propune după metodul intuitiv; Ioan Magheţ din Ghilad, calcul abia îndestulitor, să vede a fi pentru mehanism; Nic. Cadar din Ghiulves, bunişor, cu luarea aminte şi îndemânatic în propunere; Mateiu Mateescu din Lighed, de mijloc, ager, dar cam fără interes; Petru Ursulescu din Macedonia se ţine de sistemul vechiu şi e mai mult pentru mehanism; Gheorghe Toţa din Obad, bine pătrunzător; P. B. din Omor, neînteresant şi slab; Ioan Bircea din Voitec, foarte ager, îndemânatic în propunere“. Tot comisarul aşterne Conzistoriului un conspect despre 14 învăţători, cari au absentat dela conferinţe.

Conferinţele înv. din tractul Făgetului ţinute sub conducerea comisariului Pavel Gaitovici, înv. în Mircovăţ, fiind protopresbiter At. Ioano-

vici. În ele s'a tractat materialul din instrucțiune și s'au adus valoroase propuneri în interesul școalei și al învățătorimei. Din esența protocolului acestor conferințe se vede capacitatea de conducere a comisariului Gaitovici. Acesta notifică Episcopului său, că învățătorii sânt pentru ținerea mai departe a conferințelor, dar „tacsa pentru acoperirea speselor călătoriei comisariului să se solvească din cassele comunali, învățătorii să capete anteprins liber cu ocaziunea călătoriei la și dela conferințe, iară acestea să se țină numai trei zile".

Propune a fi lăudați învățătorii: Ant. Musteț din Făget, Nistor Bădescu din Brănești, Ioan Constantinovici din Bojur, Pavel Fișcea din Bucovăț, Clemente Dragomir din Margina, Adam Anghel din Coșava, George Popovici din Sudriaș, Dim. Miloș din Rumânești, P. Radulovici din Bătești, Iac. Crișan din Furdia, Samson Tomescu din Pogănești, Ios. Popovici din Poieni, Vas. Nicorescu din Temerești, Ioan Barbon din Cliciova, Iac. Bumba din Surduc și At. Fileriu din Sintești. Despre cei mai slăbuți — tace. Mai face propunerea, ca comisarii să însoțască pe protopresbiter la examenele anuale, ceeace se primește. Se mai aduc hotărârile, ca Ven. Conzistoriu să se îngrijască de o foaie pedagogică și de înființarea unei fundațiuni, din carea să se penzioneze văduvele învățătorilor.

Din cele pertractate la conferințele înv. din Jebel conduse de comisariul Iosif Novac, mai relevăm chestiile, că: „Nu cumva cineva a vătămat onoarea învățătorului? În ce chip s'a făcut

aceasta? Cine este acel vătămat de onoare? Făcut-a învățătorii pașii cuviincioși, spre a să pedepsi unul ca acela, dupăcum să cuvine? Durere să afirmă, că: „Unii preoți poartă invidie asupra învățătoriului, pentrucă învățătoriul nu e mai mult servul fost; să poate și pentrucă învățătoriul e mai cualificat; dar mai cu samă biata sâmbrioară, deputatul învățătorului, înghimpă ochii multora din preoțime.“ Să mai face o propunere la Conzistor, ca conferințele să dureze numai 2 zile, iar spesele de călătorie să le solvească comunele respective.

Comisarul Iosif Novac „clasifică“ pe învățători așa, precum urmează: I. *Laudabili:* 1. Iosif Belcu din Iersig. 2. Ioan Beca din Sculea, 3. Vas. Brașovan din Stamora-Română, Ilie Crainicescu din Dulău. II *Buni:* I. Moise Babescu din Dragșina. 2. Petru Bolocan din Sacoșul Turc.; 3. Vasile Ciuta din Folia. 4. Ștefan Dămian din Unip. 5. Dam. Gruescu din Buziaș. 6. Pavel Ioanovici din Căpăt. 7. Ioan Imbre din Valea-Mare. 8. Eustasie Caragea din Cerna. 9. Alecsie Mioc din Șoșdia. 10. Ioan Minda din Cadaru. 11. Nic. Pepa din Opatița. 12 Traian Unipan din Chevereșul-Mare și 13. Grigorie Vatrăș din Birda. III. *Suficienți:* 1. Avram David din Sârbova. 2. Ioan Bălaciu din Icloda. 3. Const. Ciora din Berini. 4. Nic. Dămian din Dubosu. 5. Lazar Drigu din Vucova. 6. Petru Lighezan din Vermeș. 7. Iosif Miculescu din Valea-Paii. 8. Teodor Mircu din Hitiaș. 9. Sava Popescu din Blajova și 10. Teodor Petcovici din Uliuc.

Una dintre cele mai succese conferinţe din acest an a fost cea din Logoj ţinută sub conducerea celui mai talentat comisar, preotul — înv. *Nicolae Soiu* din Turcheş, prot. Braşovului. Cu acest smerit dascăl s'a ajutat marele Popasu la înjghebarea conferinţelor învăţătoreşti.

La conferinţele acestea au asistat: protopresbiterul G. Peştean, parohii Pavel Maniu, Al. Ursulescu, catihetul Matei Ignea, păr, Mihail Pocrean, Iosif Tempea, diaconul Nic. Biräescu, dir. de şcoală Const. Udrea şi judele cercual Iosif Ionescu. Discursuri ţin învăţătorii F. Chiriţa, I. Simu, Dam. Bredicean, Pavel Chinesu. Se tractează despre gramatică şi Abcdarul lui Z. Boiu, numerii dela 1—10, scopul cetirii, etc. Dupăce se desbat vreo 20 chestii pedagogice şi didactice, învăţătorul Nic. Blidar din Sălbăgel se plânge, că notarul *Muţiu* din Zgribeşti de un timp încoace „îl batjocureşte, îl suduie şi-l ocăreşte în modul cel mai infam în orice adunare se află, ba chiar şi în şcoală înaintea elevilor sei; şi aceasta o face numai din invidie.“ Se mai aştern în fine rugările, ca Conzistorul să se îngrijască de un organ pedagogic, esemplarele din instrucţie să se trimită învăţătorilor la timp şi să se observe pe viitor o uniformitate cu privire la întrebuinţarea manualelor şcolare. Într'o comitivă comisarul Soiu referează episcopului, că: „dintre toţi învăţătorii dela aceasta conferinţă s'au distins cu răspunsurile lor: Ferd. Chiriţa, Ioan Simu, George Ghina, Pavel Chinezu şi Damaschin Bredicean; ceialalţi încă se silesc a-şi însuşi intuitiva“.

Din „Conscrierea“ învățătorilor scot la iveală numai calculul și observările făcute de comisar cu respect la fiecare învățător din tract. Anume: 1. G. Ghina din Logoj, a primit calcul foarte bun, este în toate diligent și foarte atent, poșede cunoștințe teoretice și practice. 2. Ferd. Chirița din Logoj, prea bine, cel mai interesat de chemarea sa, foarte ager chiar și în propunere, bun și în teorie și în pracsă. 3. Ioan Simu din Logoj, prea bine, foarte ager, lesne cuprinzător, solid, bun în teorie și în pracsă. 4. Const. Toma din Silha, bine, simplu, de altmintrea diligent, solid și interesat de chemarea sa. 5. Nic. Bordus din Hezeriș, bine, înțelege lesne, se vede a se interesa de chemarea sa. 6. Damaschin Pascu din Tapia, binișor, simplu; se vede însă că să silește. 7. Ioan Șanca, binișor, foarte simplu în cunoștințele chiemării sale. 8. Ioan Sârbu i Măguri, binișor, foarte simplu și mărginit în cunoștințele chiemării sale. 9. D. Marcu, cam confus în propunerea învățământului. 10. Pavel Chinezu, foarte bine, foarte atent și ager, poșede cunoștințe clare, deprins în pracsă și foarte zelos în cariera sa. 11. Damaschin Bredicean din Boldur, foarte bine, înțălege foarte ușor, are cunoștințe clare, e foarte diligent. 12. învățătorul din Sinersig înțălege, dar nu arată desul zel pentru chemarea sa. Despre vreo 10 învățători zice, că sânt foarte simpli și săraci în cunoștințele învățătorești“.

Despre conferințele din tractul Vêrșețului ținute în Coștei mai relatăm următoarele: Ele

s'au ţinut sub conducerea comisariului Ioan Oprea, înv. în Ezeriş, asistând la ele şi adm. prot. Ioan Popoviciu. Întraltele se esplică medodul legografic, computul, ceva despre highienă, cetirea specială, etc. Cu multă vervă şi însufleţire s'au desbătut chestiunile: 1. „Împlinitu-şi-au — preste tot vorbind — datoriile lor prescrise de înaltele orânduieli bisericeşti şi politiceşti: preoţii, inspectorii bisericeşti şi mireni, protopresbiterul local, iurisdicţiunea politică locală şi alte diregătorii? 2. Îngrijitu-s'au preoţii, inspectorul mirean, protopopul locului şi jurisdicţiunea politică, ca învăţătorii să-şi primească regulat şi întreg salariul lor?"

Vorbind despre „vrednicia învăţătorilor" în relaţia către Episcopie împarte învăţătorimea în 4 clase. I. *Landabili:* 1. Al. Gruici din Coşteiu, 2. Petru Media din Rêtişor, 3. Simeon Săvuţ din Sredişte, 4. Achim Ogârlaciu din Jidovin, 5. Petru Mugan din Coştei şi 6. Petru Iştvan din Marcovăţ. II. *Buni:* 1. Ioan Drăgoiu din Clopodia; 2. George Cimponeriu din Ghertenişş şi 3. Marian Laţcu din Solciţa. III. *Suficienţi:* 1. Artemie Iştfan din Sân-Ianoş. 2. Ioan Ursulescu, din Voivodinţi. 3. Nic. Popovici din Gătaia. 4. Mihaiu Macsim din Ferendia şi 5. Ioan Mercia din Mesiciu. IV. *Slabi:* Cinci învăţători. Despre unii învăţători referează Conzistorului, că sânt atenţi, uşor pătrunzători, îndemânatici în propuneri, înteresaţi în chiemarea lor; despre alţii, că-s slăbuţi la pricepere, nu au înteres de chemarea lor, sânt începători şi fără pracsă.

Din conspectul despre absenții se vede, că dela conferință au lipsit 17 învățători tractuali.

La conferințele învățătorești din tractul Oraviței țin cuvântări entusiasmate comisarul și învățătorul Vichente Gurgut și alții. Afară de chestiunile stabilite cu instrucție sau mai tractat temele: 1. „Învoi-s'ar învățătorii, a contribui pentru fundarea unei foi pedagogice? 2. Fiind salalarele învățătorești foarte mici, n'ar fi corăspunzător, ca învățătorii să depună o sumă hotărâtă amăsurat dotațiunei lor? 3. S'a rugat Conzistoriul spre a îngriji de manuale".

Din „Clasificațiunea" învățătorilor vedem, că învățătorii Vichentie Gurgut din Mêrcina, Petru Ghiuca (†) din Ticvaniul-mic, *Iosif Olariu* din Doman, tatăl actualului protosincel și director seminarial Dr. Iosif Olariu — și Dionisie Petri au calcul laudabil și „și-au arătat agerimea întru propunerea metodei intuitive". Aproape toți au fost declarați de destul de pregătiți pentru cariera învățătorească. În special în relația conzistorială zice despre cei 4 învățători de mai sus, că: „merită a fi lăudați în întreaga dieceză, ca aceia, cari și-au căștigat desteritatea de a propune după metoda intuitivă, precum și în moralitate s'au distins de colegii lor".

Conferințele învățătorești din protopopiatul Bisericii-albe ținute în Iam sub conducerea comisarului Martin Țapu, înv. în Fizeș, asistând și protopresbiterul Iosif Popoviciu, asemenea au reușit preste așteptare. S'a tractat cu mult interes întreg materialul din instrucție și s'au făcut observări asupra învățătorilor din partea comisarului

Ţapu în următorul mod: I. *Laudabili:* Const. Dogariu din Nicolinţ. 2. Ioan Miclea din Iertof. 3. Iosif Ciulin din Vrani. 4. Toma Ignea din Rusova-nouă. 5. Ioan Orza din Ciclova-rom; 6. Nistor Surlaş din Bârlişte. 7. Ilie Iana din Răcăjdia şi 8 George Lazăr din Vrăniuţ. II. *Buni:* 1. Dim. Bura din Ciuchici. 2. Simenon Marina din Bogodinţ. 3. Const. Popescu din Ciclova-mont., 4. Const. Ungurean din Sasca-montană. 5 Dum. Linţu din Iladia. 6. Pavel Drăgan din Rusova-veche; 7. Ioan Liuba din Iam. 8. Stefan Gava din Moldova-nouă. 9. Sim. Olariu din Macovişte şi 10. Nic. Linţa din Socolar. III. *Suficienţi:* 1. Vasile Goiţiu din Ciorda 2. Ioan Linţa din Padina-Matei. 3. Sol. Iana din Cărbunari şi 4. Iacob Iana din Slatina.

Adaus la materialul de pe anul 1868.

Înainte de întra în enararea mersului conferinţelor învăţătoreşti din acet an, voiu espune în cele următoare unele lamentaţii provenite din cauza solvirei tacsei pentru comisari.

Astfel Petru Ursulescu din Cacova scrie cam aşa: „Preasfinţite Domnule Episcopule! Aveţi Părintească bunătate a-mi da iertare, că cu tacsa Docenţială de 2 fl. 50 m'am întârziat. Ploile multe, dar şi necăutarea bucatelor î-mi sânt cauza, de n'am venit de timpuriu la bani. Fiţi bun şi mă iertaţi“ !

Protopresbiterul Andrieviciu din Caransebeş referează Episcopului, că învăţătorul din Soceni Petru Pupa, „până acum de trei ori provocat să plătească, nu dă nici un răspuns“.....

„Însărcinând mai pe urmă și pe comisarul Oprea din Ezeriș, — ca pe vecinul lui, — să-l provoace, acesta îmi aduce răspunsul cu graiul, că amintitul învățător s'a esprimat, că el nu vrea să știe de conferințe, nici de depunerea celor doi florini, fiindcă în Reciția și Timișoara încă să țin conferințe învățătorești, dară fără tacsă de bani".

Episcopul răspunde protopopului laconic: „Prin aceasta primești însărcinarea a provoca pe renitentul învățător Petru Pupa, ca pe Vineri în 16 August să se înfățișeze înaintea Presidiului Scaunului Episcopesc sub amenințare de grea răspundere".

Asemenea și protopresbiterul Făgetului Atanasie Ioanovici raportează Episcopului, că „următorii învățători pe lângă desele provocări nu voesc a plăti, ș. a.: Ioan Constantinoviciu din Bujor, Ioan Sudrești an din Coșteiu, Constantin Pincoviciu din Crivina, Ioan Iovănescu din Luncani, Vasile Dărăbanț din Sărăzani și Ioan Toma din Seceni.

Dar și protopresbiterul Ciacovei, I. Șeiman face arătare Conzistorului, că „de iterate ori am provocat pe cei 4 docenți, și adecă pe a Banlocului, Lighetului, a Macedoniei și a Petromanului gua să aducă pentru instrucțiuni Metodice cei 2 fl. 50 cr. v. a. destinată tacsă și totuși până azi nu-mi adusără". La aceasta Conzistorul dă ordinul, că: „Dacă nu vor depune îndată tacsa de 2 fl. 50 cr. învățătorii din Banloc Savu Micșa, cel din Lighet Matei Mateescu, cel din Petroman Trifon Micu, — că cel din Macedonia

a trimis, — numai decât să-i rânduiești a se înștiința presidiului Scanului episcopesc".

Conferințele învățătorești s'au ținut și în acest an în toate protopresbiteratele după instrucțiunile date și pe lângă suficient interes față de ele. În cele următoare relatăm pe scurt ceva despre decursul lor.

Conferințele învățătorești, din protopresbiteratul Vârșețului au fost conduse și deschise de protopresbiterul tractual Ioan Popoviciu prin o cuvântare potrivită. În ele s'au esaminat învățătorii din „scrisoare și cetire", s'a vorbit despre metodul intuitiv, despre chestii gramaticale, numeri, substantive, verb, împărțirea substantivelor, genuri, etc. S'a statorit un „Plan de învățământ" cu privire la toate obiectele de propus,

Comisarul I. Oprea a clasificat învățătorimea tractuală în chipul următor: I. *Laudabili:* Simeon Savul, Petru Mergan, George Encea, Petru Ștefan, Alecs. Blaju, Petru Media, Achim Ogulaciu, Ioan Ursulescu și George Cimponeriu. II. *Buni:* Artemie Ștefan și Marian Lațcu. III. *Suficienți:* Nic. Popoviciu, Mihai Macsim și Ioan Mersia. IV. *Slăbuți:* Patru învățători. Față de clasificația aceasta Conzistorul decide: Să se laude învățătorii cei bravi și diligenți, cei mijlocii să se îndemne, iar cei slabi și neglegenți „să se mustre și amenințe cu pedeapsă".

Conferințele învățătorești din protopresbiteratul Caransebeș s'au ținut în Caransebeș, la cari a participat aproape în tot decursul lor inițiatorul acestora, episcopul *Popasu,*

Afară de protopresbiterul tractual N. Andreieviciu au participat preoții din jur Dionisie Smaia, Nic. Maidan, Trifon Stoica, Dionisie Popoviciu, juristul și teologul N. Musta, Ioan Stefanoviciu, ș. a. Comisarul Lipovan a esaminat învățătorimea din metodul întuitiv, s'au tractat chestiuni gramaticale, în deosebi verbul în timpurile principale, pronumele, verbele ajutătoare, conjugarea și peste tot întreg cuprinsul instrucțiunei de pe anul 1868.

Comisarul Lipovan în raportul său către Conzistor amintește, că: „S'au distins învățătorii următori, și anume: Ioan Stoichescu, George Frana, Ioan Roșca și George Cimponeriu, dintre cari au escelat întru toate Ioan Stoichescu și George Frana, pentru care la propunerea Ilustrității Sale fuseră și recomandați, spre a se remunera din partea ministerială".

Acelaș comisar „clasifică" învățătorii după prestațiunile lor la conferințe în modul următor: I. *Laudabili*: Ioan Stoichescu din Ohaba-Mâtnic, Antonie Băban din Valeadeni, George Frana din Ruji și Ioan Roșca din Delinești. II. *Buni:* Nic. Savul din Brebul, George Sibișan din Peștere, George Cimponeriu din Têrnova, Ioan Sgriban din Mâtnicul-Mare și Dionisie Cornean din Apadia. III. *Mediocri:* Savu Drăgan din Căvăran, Const. Albu din Zorlențul-mic, Iosif Mircu din Prisaca, George Drăghici din Maciova, George Laieș din Valeaboului, Const. Lațcu din Tincova, Dum. Roșca din Mâtnicul-mare, Ioan Bircea din Ohabița și Nic. Gruia din Jupa.

În una din şedinţe s'a discutat şi despre înfiinţarea unei Reuniuni învăţătoreşti diecezane. S'a decis înfiinţarea ei, iar pentru compunerea statutelor se aleseră doi delegaţi, cari au primit următoarea:

„*Plenipotenţă*". Subscrişii învăţători din protopresbiteratul Caransebeşului, adunaţi astăzi la data de mai jos în conferinţă, la propunerea On. Domn comisar şcolar Stefan Lipovan, pentru de a ne întruni toţi învăţătorii gr. or. din dieceza Caransebeşului într'o Reuniune, al căreia scop să fie înaintarea în creştere şi instrucţiune sau învăţământ pe calea metodică şi didactică şi îmbunătăţirea stării materiale a învăţătorilor desbătând acestea mai cu de amăruntul şi aflând de trebuincioasă şi coraspunzătoare timpului primindu-o de a noastră am ales din mijlocul nostru pe fraţii învăţători *Stefan Lipovan* şi *Adam Ianoşel*, dintre cari Stefan Lipovan să fie membrul comisiunei însărcinate cu compunerea statutelor, iar celalalt se ia parte în numele nostru la desbaterile, ce să vor face asupra proiectului de statute compuse de comisiuni şi totodată să subscrie în numele nostru ambii statutele, precum se vor fi întărit mai pe urmă după desbatere. În fine rugăm pe plenipotenţiatul Stefan Lipovan, ca punându-se în conţelegere cu membrii comisiunei aleşi din celelalte protopopiate, să păşască cât mai îngrabă la compunerea statutelor. Caransebeş, 4 Sept. 1868". Urmează subscrierile. Proiectata Reuniune s'a şi înfiinţat în anul 1869.*)

*) A să vedea lucrarea mea: „Primii şase ani din trecutul Reun. înv. (1869—1864)".

Conferinţele învăţătoreşti din protopresbiteratul Ciacovei ţinute sub conducera comisarului Ilie Iştfan, înv. în Şipet, asemenea au decurs în mod normal. Din vorbirile harnicului comisar de aici publicăm unele la Adnecse. S'au ţinut opt şedinţe, în cari s'au esaminat învăţătorii din materialul cuprins în instrucţiunea din 1867 şi s'a continuat cu teme nouă din cea din 1868. În special s'au studiat teze gramaticale, aproape toate părţile de vorbire s. a. Comisarul în „Comitiva“ sa către Episcopie zice, că:

„Cele mai bune semne de progresare dau învăţătorii Savu Micşa, Nicolae Cadaru, Ioan Bircea şi Aurel Drăgan. Cei dintâi doi merită a fi lăudaţi, precum în privinţa purtării lor morale şi — politice, întru asemenea şi-n purtarea lor cea solidă pe timpul decurgerii conferinţelor. Ceialaţi doi merită a fi lăudaţi în privinţa capacităţii lor. Iară în cât să atinge despre purtarea lor faţă cu conferinţele, — aceia fu cu totul rea, din cauză că învăţătorul Ioan Bircea nici cel mai mic semn de subordinare a voit a-mi arăta... În fine i-şi văzură rătăcirea lor, dar era târziu, căci în toate prelegerile avusem piedeci mari, încât nu puteam continua materia mai departe“.

Comisarul Iştfan a fost mai aspru în „clasificare“. Are numai buni, mediocri şi fără interes. I. *Buni:* Savu Micşa din Banloc, Aurel Drăgan din Ghilad, Ioan Eremia din Ghilad, Nic. Cădariu din Giulvez şi Ioan Bircea din Voitec. II. *Mediocri:* Nic. Lungu din Cebza, Petru Ursulescu din Macedonia, George Toţa din Obad, Petru Lungu din Partoş şi Simeon Periat din Togir.

Să trecem acum la conferinţele tractului Logoj. Ele — ca şi în anul trecut — au fost

conduse de agilul comisar din Ardeal, Nic. Soiu preot înv. în Turcheș. Episcopul Popasu a făcut o norocoasă acviziție.

La conferințe au participat protopresbiterul George Peștean, caticheții Matei Ignea, Iosif Tempea, directorul școlar Const. Udrea, preoții: Filip Blidar din Găvojdia, Simeon Avramescu din Fârliug, Ioan Ignaton din Cireș-Timiș, George Gașpar din Criciova, Iosif Jucu din Boldur și George Băban din Scăiuș.

Învățătorii au fost examinați în grupe. Din prima grupă de 12 persoane au escelat cu răspunsurile lor învățătorii: Chirița, Simu, Bredicean și Dim. Marcu. Substratul discuției a fost §-ul 13 din instrucția din anul trecut. Din metodul propunerii în cetire au fost esaminați învățătorii: Doboșan, Stoian, Laieș, Lăzărean, Dorca, Borlovan și Botu. Cu descrierea corpului omenesc s'au ocupat învățătorii: Lupulescu, Baran, Măgheț, Jivan și Blidar, punând și dând răspunsuri mulțămitoare.

În ședința a IV-a protopresbiterul G. Peștean reflectează, că dânsul: „a avut trista ocaziune a se convinge în persoană, că unii dintre învățători una zic și alta fac, adecă dânșii nu urmează după conclusele conferințiali la predarea obiectelor de învățământ. De aceea admoniază pe respectivii, ca în viitor să pună în lucrare cele ce au auzit și văzut desbătându-se în conferințe; căci la din contră va fi constrâns a arăta pe unii ca aceia supremului Inspector școlar, ca pe niște indivizi indiferenți și nedemni de chemarea lor".

Cu totul s'au ţinut 8 şedinţe, la sfârşitul cărora pentru înfiinţarea unei Reuniuni învăţătoreşti diecezane învăţătorimea şi-a pus toată încrederea întru realizarea nobilului scop în persoana lui *Vasile Nicolescu,* unul din plăsmuitorii reali şi faptici ai instituţiunei amintite şi în *Ferdinand Chiriţa*, ambii învăţători în Lugoj.

Comisarul Soiu în relaţiunea sa către Episcopie zice, că: „toţi învăţătorii se văd a se interesa de chemarea lor, dar dintre toţi s'au distins cu răspunsurile lor: Ferdinand Chiriţa, Ioan Simu şi Dumitru Brediceanu; apoi după dânşii: George Ghina, Damaschin Marcu, Constantin Popoviciu şi Constantin Toma".

În firul acestei relaţiuni comisarul Soiu mai propune episcopului Popasu, „ca de comisariu şcolar în locul meu să vă îndurați preagraţios a denumi sau pe *Ferdinand Chiriţa*, sau pe *Ioan Simu,...* pentrucă aceşti tineri ambii sânt foarte zeloşi şi deştepţi".

Din „Clasificaţiunea" alăturată la acte vedem, că comisarul Soiu a cvalificat intelectualitatea şi stăruinţa învăţătorimei tractuale aşa, precum urmează:

I. *Laudabili:* George Ghina din Logoj, Ferdinand Chiriţa din Logoj, Ioan Simu din Logoj, Const. Toma din Silha, Damaschin Marcu din Cireş-Timiş, Const. Popoviciu din Jdioara şi Damaschin Brediceanu din Boldur, II. *Buni:* Nicolae Borduş din Hezeriş, Ilie Doboşan din Criciova, Ioan Albu din Sacul, Marcu Borlovan din Logojel, Pavel Băran din Satu-mic, George Măgheţ din Sacoşul-ung., Nicolae Blidariu

din Sălbăgel, Iuliu Dorca din Zorlenţul-mare şi Damaschin Căprariu din Dezeşti. III. *Bunişori:* Damaschin Pascu din Tapia, Ioan Şanca din Hărmădia, Ioan Sârbu din Măguri, Dimitrie Marcu din Crivina, Ioan Lăzărean din Jena, Petru Batu din Oloşag, Stefan Lupulescu din Honoriciu, Ioan Jivan din Herendeşti, George Tena din Hodoş, Vas. Cimponeriu din Sinersig, Nic. Oprea din Dragomireşti, Iosif Badescu din Scăiuş, Nic Laieş din Fârliug, Nic. Stoian din Bărbosu şi Savu Mustaţă din Remeta-Pogănici. Despre cei mai mulţi susţine, că sunt: „ageri la minte, înţăleg, pricep foarte bine, foarte deştepţi, simplì, dar silitori etc.

Despre Dimitrie Gaşpar, care asemenea a participat la conferinţe zice că e: „preparand absolut cu şese clase gimnaziale, se vede a fi foarte deştept şi solid".

În protopresbiteratul Bisericei-Albe s'au ţinut conferinţele învăţătoreşti în comuna Iam sub conducerea comisarului Pavel Chinesu, înv. în Găvojdia cu azistenţa prezidială a protopopului tractual Iosif Popoviciu. Oaspeţi parohii: Ioan Panciovan, Nic. Popoviciu, Pavel Popviciu, George Lungoviciu, Atanasie Popescu, Iosif Muntean, Mihai Juica, Trifon Popoviciu, Adam Preda, Ioan Avramescu, Ioan Pavloviciu, Dimitrie Povoviciu, Ioan Petroviciu, Ioan Murgu şi Iosif Paunoviciu. Mireni: Petru Vuia jude cerc., Ioan Oprean, jurasor, Dim. Dogariu, not. comunal, etc.

Remarcăm faptul, că judele cercual, dl P. Vuia, a ordonat juzilor comunali respectivi, ca „fiecărui învăţător, când va pleca şi va veni

dela conferință, să se dea anteprinsură gratis, iar de spesat pe timpul conferințelor a mijlocit DSa dela comune fiecărui învățător un dar de 10 fl. v. a., care dar în preziua începerii conferințelor s'a înmanuat dlor învățători de către prea lăudatul Domn jude cercual". Câtă marinimie! Iar azi, prin multe locuri câtă șicanare pentru bagatela sumă pentru adunările Reuniunei?!

În cele 8 ședințe s'a discutat „în privința scrierii, în privința cetirei, socotelii, în privința cunoștinții trupului omenesc" — Apoi: despre verb, substantiv, adjectiv, comparațiune, etc. și în urmă dispoziții din instrucția de pe anul 1868.

Comisarul propune și din a sa parte asociarea învățătorilor diecezani într'o Reuniune, carea să aibă deviza: „Înaintarea în creștere, în învățământ, îmbunătățirea stării materiale și spirituale a învățătorilor, îngrijirea de văduvele lor și fiii lor".

Propunerea fu aplaudată de toți și primită cu unanimitate, alegându-se de delegați pentru compunerea statutelor învățătorii Pavel Chinesu și Ioan Orza.

Paul Chinesu a „clasificat" învățătorimea din acest tract astfel:

I. *Laudabili:* Ioan Orza din Ciclova-rom., Dim. Linta din Iladia, Simeon Olariu din Macoviște, Toma Ignea din Rusova-nouă și George Lazăr din Vrăniuț. II. *Buni:* Nistor Surlaș din Bârliște, Stefan Gava din Boșneag, Const. Popescu din Ciclova-mont., Iosif Liuba din Iam, Ilie Iana din Răcăjdia și Iosif Ciulin din Vraniu.

III. *Mediocri:* Simeon Marina din Bogodinț, Nic. Constantinoviciu din Cărbunari, Dim. Bura din Ciuchiciu, Vas. Goițu din Ciorda, Ioan Miclea din Iertof, Const. Dogariu din Nicolinț, Simeon Roman din Po'oc, Pavel Jurca din Petrila, Ioan Lința din Padina-Matei, Pavel Drăgan din Rusova-veche, Iacob Iana din Slatina și Nicolae Lința din Socolariu. La conferințe au mai participat și preparanzii: Avr. Mităr, Ion Sava, Ios. Marta și G. Popoviciu. Comisarul în comitivă laudă pe învățătorii: Ioan Orza, Dim. Lința, Simeon Olariu, Toma Ignea și George Lazar, cari „s'au distins în răspunsuri pedagogicești și în predarea științelor practice".

Despre conferințele învățătorești din districtul Jebelului ținute în opidul Buziaș relatăm următoarele:

Comisar al conferințelor a fost învățătorul Iosif Novac din Oravița-română. S'au prezentat 26 învățători tractuali. Conferința o deschide protopresbiterul Alexandru Ioanoviciu, mai vorbește comisarul și învățătorul Ioan Beca în fața următorilor preoți participanți, ca oaspeți și catiheți: Teodosie Miescu, Nicolae Ioanoviciu, Adam Vasilie, Dionisie Crăciun, Victor Gruiescu, Ilie Stoica, Traian Crainicescu, Ioan Merșia, Filip Ioanoviciu, Andrei Văcărescu și mai mulți țărani din Buziaș.

Ca material de discuțiune au fost tot chestiunile amintite la alte conferințe, precum și desbaterea dispozițiunilor din instrucțiunea de pe anul 1868. Comisarul Novac întreabă învățătorii, dacă doresc să se țină conferințele și pe viitor.

„Aceştia unanim şi-au esprimat dorinţa pentru ţinerea lor; dar cu rugarea, ca Prea venerabilul Supra-Inspectorat şcolar să binevoiască a face dispoziţiunile necesarie, ca precum trăsura gratis, aşa şi spesele conferinţei în suma de 10 fl. v. a. să să capete din lada comunală".

În comitiva adresată Conzistorului susţine, că: „învăţătorii preste tot timpul conferinţelor dovediră viaţă şi înteresare pentru chiemarea lor, iar deosebi Ioan Beca, Ioan Popovici, Petru Bolocan, Damaschin Gruiescu, Elie Crainicescu şi Vasile Braşovan s'au distins în propunere şi răspunsurile pedagogice".

Comisarul Iosif Novac în consemnarea sa aşterne următorul tablou de clasificaţie al învăţătorilor din tractul Jebelului. I. *Laudabili:* Ioan Beca din Sculea, Iosif Belcea din Iersig, Petru Bolocan din Sacoşul-Turcesc, Vasile Braşovan din Stamora-Română, Const. Cioara din Berini, Vasile Ciuta din Folea, Eustatie Caragea din Cerna, Ilie Crainicescu din Duleu, Damaschin Gruiescu din Buziaş, Ioan Popovici din Jebel şi Traian Unipan din Chevereşul-Mare. II. *Buni:* Aron Bălan din Racoviţa, Moise Babescu din Dragşina, Stefan Dămian din Unip, Nicolae Demian din Dubosu, Alecsie Mioc din Şoşdia, Ioan Minda din Cadar, Iosif Miculescu din Valea-Paii, Sava Popescu din Blajova şi Grigorie Vatreş din Birda. III. *Mediocri:* David Avraam din Sârbova, Pavel Ioanovici din Căpăt, Ioan Imre din Valea-Mare şi Teodor Putcovici din Uliuc.

Din sumedenia de autentice atestate medicale alăturate mai la toate procesele verbali

ale conferinţelor se vede, că Suprainspectoratul şcolar urmărea absenţiile emotivate ale învăţătorilor cu toată asprimea. Fiecare comisar era îndatorat să aştearnă Episcopiei câte un conspect despre acei învăţători cari au absentat dela conferinţă.

În districtul Oraviţei conferinţele învăţătoreşti s'au ţinut în Oraviţa sub conducerea comisarului Vasilie Nicolescu, înv. în Logoj. La conferinţe au mai participat protopresbiterul tractual I. Popovici, preoţii Ioan Nedici şi M. Pincu, inspectorul civil Alecsie Muntean şi alţi onoraţiori ţărani.

S'a tractat despre formarea şi scrierea literilor, esplicarea lor, formarea de cuvinte, de ziceri simple şi compuse, scopul principal al cetirei, alegerea pieselor de cetire, notiţe gramaticale, substantiv, adjectiv, verb, etc. Computul. Cele 4 operaţii, cunoştinţe highienice şi materialul din instrucţiunea de pe acel an.

„În fine din partea comisarului s'a demonstrat, câtă e de mare necesitatea a ne întruni în „Reuniuni". Învăţătorii dela alte naţionalităţi s'au întrunit, întrebuinţând toate mijloacele, parte pentru a se perfecţiona pe sine, parte a lăţi cultura". Propunerea înfiinţării unei Reuniuni înv. odată primită, se aleg ca delegaţi pentru facerea statutelor comisarul Vas. Nicolescu şi Vichente Gurgut, înv. în Mârcina.

Din consemnarea adresată Suprainspectorului şcolar ne putem face privitor la „clasificarea" învăţătorilor următorul tablou: I. *Laudabili:* Vichentie Gurgut din Mârcina, Daniil Bojinca din Gârlişte, Dimitrie Recian din Ciudanoviţa,

Pavel Ghiuca din Ticvanul-Mic, George Stan din Surducul-Mare, I. Marcu din Bocşa-Mont. şi Moise Crina din Câlnic. II. *Buni:* Vasile Utca din Cacova, Ioan Capeţ din Reşiţa-Rom., Iosif Mioc din Broşteni, Const. Paulovici din Cârnecea, Avram Nedici din Oraviţa-Rom., Iosif Avram din Văsiova, Toma Iacobescu din Moniom şi Dănilă Liuba din Măidan. III. *Mediocri:* Const. Mihailovici din Vărădia, Pavel Gruia din Calina, Simeon Guţu din Giurjova, Vichentie Popovici din Agadici, Pavel Drinca din Greovăţ, Pavel Musteţ din Doclin, Avram Popa din Săcaş, Miloş Luchici din Biniş, Iosif Popovici din Reşiţa-mont., Mihai Ivaşcu din Goruia, Dimitrie Miclea din Ţerova, George Simu din Răchitova şi Ioan Popescu din Văliug. Celor mai buni le mai cinsteşte atributele: ager, atent, teoretic bun, pătrunzător, practic în propunere, dibaci, etc.

În comitiva adresată Episcopiei comisarul Vas. Nicolescu între alţii laudă pe *Vichentie Gurgut* şi pe *Pavel Ghiuca* din Ticvanul-mic „ca pe cei dintâi“, ca pe unii, cari corăspund cu esactitate numelui de învăţător şi amăsurat meritelor lor... îi vei „face demni de lauda“, ce o merită.

Seria conferinţelor învăţătoreşti din anul 1868 o încheiăm cu descrierea îndeletnicirei intelectuale a învăţătorilor din protopresbiteratul Făgetului.

Comisar la ele a fost Gaitovici, învăţător în Mircovăţ. Conferinţele au fost deschise prin cuvântarea protopopului tractual Atanasiu Ioanovici. Imbucurător e faptul, că la ele au participat

şi preoţii: G. Emanuil din Sudriaş, Atanasie Emanuil din Bichiciu, Toma Grozescu din Curtea, Ioan Velovan din Brazova, Dim. Popovîci din Făget, Ioan Alban din Susani, Ioan Cerna din Sărăzani, Simeon Popescu din Surduc, Zaheiu Petrovici din Soceni, Adam Treica din Mutnic şi Dionisie Grozescu din Cliciova. Din adins eternisez participarea preoţilor de mai sus la conferinţe, căci astăzi dânşii sânt corbi albi pela adunările despărţămintelor învăţătoreşti!

Materialul de desbatere şi studiare a fost tot cel înşirat la celelalte conferinţe din dieceză. In comitiva sa comisariul Gaitovici zice, că: „dintre toţi învăţătorii acestui protopopiat cu privire la cultura lor proprie şi îndemânateca propunere după metodul nou, merită a fi *lăudaţi* umătorii: Ioan Constantinovici, Clemente Dragomir, Adam Anghel, Antoniu Musteţ, Iacob Crişan, Petru Radulovici, Pavel Fişcea, Dumitru Miloş, Samson Tomescu, Iosif Popovici, Vasilie Nicorescu, Ioan Barbon, Iacob Bumba, Atanasie Fileriu şi Constantin Muneran".

Cu privire la înfiinţarea Reuniunei învăţătoreşti de mai târziu, comisariul relatează Episcopului său, că protopresbiterul tractual „a fost de altă părere, şi anume că înfiinţarea reuniunei să să amâne până după Congresul naţional bisericesc, căci să sperează dela mărit Acelaş o străformare nouă în sfera învăţământului şi poate că să va înfiinţa o reuniune pentru ambele dieceze". Urmarea fu, că tractul Făgetului n'a esmis delegaţi pentru compunerea statutelor proiectatei Reuniuni. Din raportul comisarului

se mai învederează unele divergințe de păreri, mai ales la învățătorul Musteț din Făget, care era în contra planului de învățământ așternut de Conzistoriu.

Încheiu darea de seamă despre conferințele tractului Făget cu următorul tablou de clasificare decretat de comisarul Gaitovici. I. *Laudabili:* Antonie Musteț din Făget, Clemente Dragomir din Zoran, Adam Anghel din Coșova, George Popovici din Sudriaș, Patrichie Lugojan din Botinești, Dumitru Miloș din Rumânești, Simeon Tomescu din Pogănești, Pavel Fișcea din Bucovăț, Iacob Crișan din Furdia, Iosif Popovici din Poieni, Ioan Constantinovici din Bojur, Atanasie Fileriu din Sintești, Const. Muneran din Breazova și Petru Radulovici din Bătești. II. *Buni:* Nic. Popovici din Brănești, Ioan Ționa din Gladna română, Vasile Nicorescu din Temerești, Alanasie Popovici din Jupânești, Iacob Bumba din Surduc, Ioan Barbon din Cliciova, Vas. Dărăbanț din Sărăzani, George Geamănu din Hăuzești, Ioan Glava din Curtea și Ioan Blaju din Homojdia. III. *Mediocri:* Cosma Boian din Tomești, Partenie Andrășescu din Bichiciu, Adam Enișcu din Nemeșești, Ignatie Jivan din Povărgina, Ioan Toma din Seceni, At. Radovan din Dragșinești, Vasile Boca din Fărășești, Petru Popovici din Luncani, George Gherga din Bârna, Nicolae Burca din Jurești, Const. Robulescu din Drinova, Trifon Ciorec din Susani, Adam Cădariu din Zolt și Stefan Badin din Petroasa.

Anul 1870.

În butul unor neînțelegeri ivite în unele conferințe din anul trecut, acestea în urma considerabilelor lor foloase practice își fac mersul lor normal.

Episcopul Popasu, — ca și în anii trecuți — trimite oficioasele notificări „comunităților comitatense“ din comitatele Caraș și Timiș, ba de astădată își întinde justa îngerință și asupra școalelor din confiniul militar. În meritul acestei chestiuni episcopul scrie respectivilor protopresbiteri:

„Deoarece înaltul nostru Congres bisericesc național din Sibiiu, cât și Ven. Sinod eparhial prin statoririle lor au decretat, ca conferințele învățătorești anuale să să sustină, să să perfecționeze și să să introducă *și în granița* militară, și deoarece timpul ținerii acestor conferințe să apropie: ești însărcinat, ca fără amănare să provoci pe învățătorii din tractul P. O. Dtale a depune tacsa uzitată“.

Episcopul provoacă apoi pe toți protopresbiterii diecezei să adune tacsele dela învățători.

Pentru remunerarea comisarilor și alte spese de pe anul 1870 s'a adunat suma de 477 fl. 50 cr.

Din registrul de mai jos cunoaștem comisarii de pe anul 1870 și totodată și remunerațiunea primită de fiecare după terminarea conferinței lor confidențiale din Caransebeș, ținută la 23 Aug. 1870. Au primit comisariul denumit pentru protopiatul Logojului, Ioan Oprea 30 fl., St. Lipovan pro Caransebeș 25 fl., Pavel Gaitovici pentru Făget 60 fl., Iosif Novac pentru Jebel 50 fl., Ilie Ștefan pentru Ciacova 40 fl., Martin Țapu pentru Biserica-Albă 40 fl., Aurel Drăgan pentru Vârșeț 40 fl., Vas. Nicolescu pentru Oravița 50 fl. — *În confiniul militar:* comisarul întroducător P. Chinezu 15 fl., Petru Murgu, comisar permanent 60 fl., pentru districtul *Caransebeș*. — Pentru *Mehadia:* comisar întroducător: I. Marcu 40 fl., comisar permanent: Ilie Suza 40 fl., *Panciova:* comisarul permanent Vichentie Gurgut 50 fl.

Episcopul Popasu cu datul de 21 Iulie 1870 scrie către comanda militară din Petrovaradin următoarele:

Mărită comandă c. r. militară! Conform determinațiunei §-ului 100 din Statutul Organic.... și cu privire la decisiunea Sinodului eparhial... Nr. 80: Conzistoriul școlastic al preatinsei dieceze.. a otărât, ca pentru perfecționarea învățătorilor noștri să să introducă ținerea conferințelor și în confiniul militar, denumindu-să comisarii respectivi. Drept aceea comanda militară să binevoiască a aviza de timpuriu pe înclitele regimente de fruntărie româno-sârbă și germâno

banatică Nr. 13, 14 şi 12 despre ţinerea acestor conferinţe la 11, 12, 13 şi 14 Sept. c. nou în Caransebeş, Mehadia şi Petrovaselo, înlesnind în tot chipul ţinerea acelora".

Nu s'au putut încassa tacsele numai după provocări şi dorgatorii dese conzistoriale dela învăţătorii din Prisaca, Zorlenţul-Mic, Silha, Cireş-Timiş, Jdioara, Satu-Mic, Zorlenţul-Mare, Furlug, Bărbosu, Bârna, Fărăşeşti, Sasca-Montană, Potoc, Aizenştein, Dognecea şi Surduc. Şi tacsele acestea — afară de ridiculele examinări — contribuiau la înstrăinarea învăţătorimei de conferinţe.

În cele următoare ne dăm seama despre ţinerea şi decursul conferinţelor din anul 1870.

Protopresbiterul tractului Mehadiei Dim. Iacobescu relatează Conzistoriului, că conferinţele învăţătoreşti s'au ţinut în Mehadia sub conducerea comisarului Ilie Suza, înv. în Nicolinţ, iar comisarul Ferdinand Chiriţa din Lugoj fiind trimis în altă parte, a fost substituit de învăţătorul I. Marcu, ca comisar întroducător.

Amândoi comisarii s'au întrecut în espunerea şi esplicarea corectă a diferitelor chestiuni din obiectele de învăţământ.

Protopresbiterul Panciovei, S. Dimitrievici în relaţia sa către Conzistoriu zice, că: „purtarea domnilor comisari la pertractările afacerilor conferenţiale a fost foarte corăspunzătoare şi de către domnii învăţători bine primită." De altcum despre conferinţele învăţătoreşti din tractul Panciovei mai relatăm mai multe şi anume:

Conferinţa s'a ţinut în Petrovaselo sub conducerea comisarului Vichentie Gurgut, cu

azistența protopresbiterului S. Dimitrievici și a parohului din Nicolinț, Nicolae Popovici, apoi: supralocotenenții George Cioban și Dim. Micu. Observ, că tot aici a fost comisar școlar și Petru Stepănescu. Dintre preoți au fost prezenți: Nistor Onciu din Uzdin, Ambrosie Teodorovici din Seleuș, Pavel Borca din Petrovaselo și diaconul Iosif Marta din Seleuș.

Pe lângă materialul din instrucțiunea de pe anul 1869 s'a repetat chestiuni din gramatică. S'au tractat aproape toate părțile vorbirei, esaminați fiind învățătorii din diferite obiecte.

Învățătorii din acest tract „au declarat unanim de a participa ca membri la Reuniunea învățătorească din dieceza Caransebeșului și doresc, ca și conferințele acestea atât de folositoare să să țină și pe viitor".

Din claificarea comisarului Gurgut vedem, că au fost: I. *Laudabili:* 2. II. *Buni:* 11. III. *Îndestulitori;* 16.

Nedând până acum un conspect despre învățătorii din acest ținut, îl dau acum în cele ce urmează: Ioan Sava din Biserica-Albă, Ios. Maniu din Bârzasca, Max Scumpia din Gornea-Liubcova, Ios. Mateievici din Sichevița, Filip Nica din Coronini, Alecsandru Bufan din Năidaș, Pavel Murgu din Grebenaț, Ioan Petra din Straja, Petru Liuba din Nicolinț, Teodor Muntean din Alibunari, Petru Bălan din Sân-Mihaiu, Pant. Dajdea din Sân-Mihaiu, Iosif Marta din Seleuș, George Bojan din Seleuș, Vasile Toma din Petrovaselo, Teodor Anca din Petrovaselo, Simeon Teodorovici din Mramorac, Trifon Jivan

sen. din Uzdin, Trifon Jivan jun. din Uzdin, Alex. Cocora din Uzdin, George Iacşa din Glogon, Stefan Jivan din Iabuca, George Mircea din Ofcea, Ilie Suza din Nicolinţ, Petru Mioşica din Satu-nou şi Adam Bojean din Satu-Nou. Aproape toţi învăţătorii de aici au primit epitete atributive ca: atent, lesne pătrunzător, minunat în teorie, bun în propunere, etc.

Conferinţele învăţătoreşti din tractul Jebelului s'au ţinut la timpul hotărât în Buziaş sub conducerea comisarului Iosif Novac, înv. în Oraviţa. De faţă au mai fost: protopresbiterul tractual Al. Ioanovici, preoţii Nicolae Ioanovici, Teodor Miescu, Dionisie Crăciun, George Babriciu, Filip Ioanovici şi Ioan Cerna.

S'au desbătut şi studiat pelângă o specifică esaminare a învăţătorilor părţile vorbirei, s'a tractat despre comput şi s'a epuisat materialul espus în Instrucţiune.

Comisarul Novac relaţionează Episcopului Popasu, că dintre învăţători s'au distins: Ioan Popovici din Jebel, Damaschin Gruescu din Buziaş, Ilie Crainicescu din Dulău, Traian Unipan din Chevereşul-Mare, Grigorie Vatreş din Birda, Vasile Braşovan din Stamora şi Ioan Bălan din Racoviţa. Dela conferinţe au lipsit 9 învăţători.

De astădată comisarul Novac n' a dat calculi învăţătorilor.

În tractul protopresbiteral al Bisericei-Albe s'au ţinut conferinţele în comuna Vrăniuţ, comisar fiind învăţătorul din Fizeş, Martin Ţapu. La conferinţe au participat protopresbiterul

tractual Iosif Popovici, preoții Ioan Paulovici, din Rusova-Nouă; din partea stăpânirei politice a azistat la conferințe Béla Iankovics și din deosebită atragere a participat cu drag și judele cercual Petru Vuia.

În răspunsurile la esaminarea învățătorilor din instrucțiunile de pe anii 1868 și 1869 s'au distins următorii: Ioan Orza, Toma Ignea, George Lădariu, Nistor Surlaș, Ilie Iana, Const. Dogariu, Nic. Constantinovici, Ioan Miclea, Ios. Ciulin, Simeon Olariu, Const. Ungurean și Stefan Gava, „Învățătorii ceialalți — să zice în comitivă, — „cu puțină escepțiune încă au răspuns deajuns, numai bătrânii învățători Ignatie Mihailovici, Iacob Iana, Simeon Roman și Pavel Drăgan mai slab știu gramatica".

Din conspectul de clasificație remarcăm următoarele. I. *Laudabili:* Ioan Orză din Ciclova-română, Toma Ignea din Rusova-Nouă, Iosif Eremia din Vrăniuț, Nistor Surlaș din Bârliște, Ilie Iana din Răcășdia, Const. Dogariu din Nicolinț, Nic. Constantinovici din Cărbunari, Ioan Miclea din Iertof, Simeon Olariu din Macoviște, George Ciulin din Vrani, Const. Ungurean din Sasca-Mont. și Stefan Gava din Moldova-Nouă. II. *Buni:* Dim. Lința din Iladia, Dim. Bura din Ciuchici, Iosif Liuba din Iam, Nicolae Lința din Socolari, Const. Popescu din Ciclova-Mont. și Pavel Jurca din Petrila. III. *Suficienți:* Ignatie Mihailovici din Sasca-română, Iacob Iana din Slatina, Simeon Roman din Potoc și Pavel Drăgan din Rusova-veche. Despre mai mulți zice comisarul Țapu, că au fost: umblați în

teorie şi în pracsă şi că au arătat agerime la toate întrebările.

Pentru acest an în protopresbiteratul Ciacovei s'au ţinut conferinţele învăţătoreşti probabil în Ciacova sub conducerea comisarului Ilie Iştfan, înv. în Şipet. Ca şi în alte conferinţe, aşa şi aici s'au studiat după paragrafi instrucţiunile din anii 1868 şi 1869. S'a discutat aproape asupra tuturor obiectelor cardinale de învăţământ şi în urmă s'au căutat remediile, cari conduc la îmbunătăţirea şcoalelor noastre poporale din toate punctele de vedere.

În „Comitivă" comisarul Iştfan zice, că în propunerea obiectelor pertractate în conferinţă „s'au distins numai Ioan Bircea din Voiteg şi Coriolan Cadariu din Ghiulvez, ceialalţi cu răspunsuri mai slăbuţe, dar totuş fără distingere foarte atenţi şi sârguitori se arătară cu aceasta ocaziune toţi". La conferinţe s'au prezentat 12 învăţători şi 2 au lipsit. După calculi au fost: I. *Foarte buni:* Ioan Bircea din Voiteg şi Nicolae Cadar dln Ghiulvez. II. *Buni:* George Toţa din Obad, Ioan Eremia din Ghilad şi Simeon Periatu din Toghir, III. *Mediocri:* Lazar Petrişin din Lighet, Pavel Buza din Omor şi Petru Ursulescu din Macedonia. IV. *Slăbuţi:* 2.

Conferinţele învăţătoreşti din tractul Vârşeţului s'au ţinut în comuna Coştei sub conducerea comisarului Aurel Drăgan, înv. Ghilad. S'au discutat cu mult interes asupra materialului cuprins în instrucţiunile din 1868 şi 1869. Şi aici au fost învăţătorii îndatoraţi să răspundă în grupe, iar după răspunsurile lor

comisarul îi clasifică aşa, precum urmează: „S'au distins cu răspunsurile învăţătorii George Popovici din Şemlacul-Mare şi Petru Meza din Ritişor, cari merită şi laudă. Învăţătorii Petru Iştfan din Marcovăţ, Artemie Iştfan din Sânt-Ianăş, Sim. Samu din Sredişţea-Mică şi Marian Laţcu din Sălciţa au dat răspunsuri îndestulate. Învăţătorii George Iencea din Coşteiu, Ioan Drăgoiu din Clopodia, Macsim Mihaiu din Ferendia şi George Cimponeriu din Ghertenişş au dat răspunsuri de mijloc,... iar (doi..) au dat răspunsuri slabe".

Pe lângă protopresbiterul tractual Ioan Popovici au mai luat parte la conferinţe preoţii-catiheţi: Vichentie Goiţ din Ghertenişş, Al. Gruici din Coştei, Simeon Popovici din Voivodinţi, Elia Luchici din Retişor, Petru Folea din Şemlacul-Mare. S'au prezentat la conferinţe 14 învăţători, lipsind 4. Învăţătorimea din acest tract asemenea e pentru ţinerea conferinţelor, dar tacsa să nu o solvească învăţătorii, ci din venitele cultului comunităţilor bisericeşti.

Una dintre cele mai instructive conferinţe din acest an a fost cea din tractul protopresbiteral al Caransebeşului, ţinută în 30. 31 Aug. 1 şi 2 Sept. 1870 în comuna Zăgujeni, la care aproape neîntrerupt a participat Episcopul I. Popasu.

Sfaturile sale arhiereşti şi poveţele lui pedagogice contribuiau în măsură tot mai intensivă la cunoaşterea nobilului scop, ce se urmărea prin ţinerea conferinţelor. Ele au fost conduse cu mult tact şi devotamânt de comisarul Stefan Lipovan, înv. în Lugoj.

Asesorul Stefanovici în faţa arhiereului deschide conferinţa cu o pătrunzătoare cuvântare. Comisarul Lipovan asemenea în călduroase cuvinte felicită prezenţa supremului inspector şcolar, care reflectează în ton mângâitor şi însufleţitor. Dintre preoţii catiheţi au fost de faţă la conferinţă: Ioan Stefanovici din Mutniculmare, Barbu Stanciu din Zăgujeni, Nicolae Tablă, Ilie Iacobescu, Ioan Miclea, Trifon Stoica, Mih. Ieremia, Nicolae Maidan, Martin Gogoaşă, Lazăr Văsiu, Nic. Muntean, judele comunal Nic. Stanciu din Zăgujeni, toţi juraţii comunali şi număroşi ţărani din comună.

Învăţătorii au tractat şi au fost examinaţi de comisarul Lipovan din materialul depus în instrucţiunile publicate în anul 1868 şi 1869. Episcopul, însoţit de secretarul său I. Bartolomeiu, punea însuş practice întrebări din gramatică. La conferinţă s'au prezentat 18 învăţători, doi au absentat.

Din „Consemnare“ vedem, că învăţătorii din tractul protopresbiteral al Caransebeşului au raportat următorii calculi: I *Laudabili*: At. Ianoşel dinZagujeni, Nic. Savu din Brebul, Ant. Băban din Valeadeni, George Frâna din Ruji, Ioan Stoichescu din Ohaba-Mutnic, Savu Drăgan din Câvăran, Antonie Sabin din Soceni, Const. Murăşan din Zorlenţul-mic, Ioan Roşca din Delineşti şi George Cimponeriu din Târnova. II *Buni:* George Laieş din Valea-Boul, Const. Laţcu din Tincova, Nicolae Gruia din Jupa, Ioan Sgriban din Mutnicul-mare, Dim. Roşca din Ruginos şi Ioan Bircea din Ohabiţa. În privinţa calităţi-

lor lor intelectuale aproape toți învățătorii au primit epitetele de: ager, foarte ager, atent, foarte atent.

E remarcabil faptul, că asemenea conferințe învățătorești în confiniul militar până în anul 1870 nu s'au ținut.

În afacerea aceasta deputatul *C. Rădulescu* face în ședința primului Sinod eparhial al diecezei Caransebeșului ținută la 22 Aprilie 1870 următoarea *interpelațiune:*

„Poporul diecezan cu bucurie vede, că prin așa numitele conferințe învățătorești, cari în tot anul să țin prin o mare parte a diecezei prin esmișii comisari diecezani, deja își aduc fructe corăspunzătoare culturei poporului.

Cu părere de rău însă esperiând cumcă astfel de conferințe învățătorești *pe teritorul fruntărei militare nu să țin*, prin ce învățătorilor poporali naționali le este luată ocaziunea de a-și câștiga cunoștințele delipsă și corăspunzătoare timpului pentru învățământ. Așadar către înaltul presidiu să face următoarea interpelațiune:

1. Are înaltul presidiu cunoștință despre aceea, că astfel de conferințe învățătorești pe teritorul fruntăriei militare nu să țin?

2. Cari sânt cauzele împedecătoare?

3. Făcutu s'au prin înaltul presidiu pașii necesari spre delăturarea împiedecamentelor?“

„Președintele arhiereu declară, că încă în ședința prezentă voește a răspunde la aceasta interpelațiune și aduce înainte, că în confiniul militar într'adevăr conferințe învățătorești nu să țin.

Cauza e, că ministrul de rezbel a înfăţoşat un Statut organic modificat şi sancţionat de Maiestatea Sa. În urmarea aceasta influinţa organelor militare s'a susţinut, ca şi în trecut. Mai departe aduce înainte, că despre aceasta a încunoştinţat şi pe Escelenţia Sa Dl Mitropolit şi nu a făcut alţi paşi spre delăturarea piedecilor, pentrucă a voit, ca aceasta cauză s'o aştearnă chiar sinodului eparhial şi e gata a face acele dispoziţiuni, ce le va afla sinodul de bune şi delipsă (43—870 ex Alb.).

Fiind vorba mai sus de „Statutul organic", suprema lege fundamentală de conducere şi administraţie în Metropolia noastră, amintim împrejurarea curioasă, că grănicerii bănăţeni nu se prea puteau împrietini cu acel Statut. Despre afacerea aceasta iată ce se publică în Nrul 43 din „Albina: „Militarii noştri nu s'au ferit de executarea Statutului Organic, pentrucă sămăna a provincialism, ci iacă de ce s'au ferit şi se feresc:

„Că eşind domnii oficeri prin comune, ca să publice Statutul, iac-aşa, le-a fost publicarea lui: Oameni! Să ştiţi, că acum s'au făcut nişte legi din Ardeal la domnul Metropolit, că de acum înainte să vă stăpâniţi voi cu preoţii în toate trebile bisericeşti. Şi toate sfezile şi procesele, ce le veţi avea, să vor judeca la dl prota şi la Vlădică! Apoi domnii ofiţeri nu voesc să ştie aşa mult de Statut, ci se ţin tot de „Compagnie — Comando — Befehlul" lor, afacerile bisericeşti şi şcolare, dând porunci epitropilor, că au a face aşa şi aşa, fără de a aviza pe cele co-

mitete parohiale". Aminţeşte şi de unele excepţiuni: „Zice că i-au comunicat doi învăţători români din cercul Orşovei, că căpitanul Mersiciu, comandantul cercului, a emis o ordinaţiune, prin care aduce la cunoştinţă comunelor şi respective învăţătorilor, că pe viitor învăţătorii să nu mai trimită raporturile despre neumblarea pruncilor la şcoală respectivei companii, ci deadreptul la comitetul parohial....." (conf. Stat. Org.).

Tot în şedinţa III a sinodului eparhial din 1870, atât deputatul *G. Trapşa,* cât şi *Păun Iovescu* fac propunerea, ca direcţiunea şcoalelor naţionale române din confiniul militar să sisteze salariul directorului de până acum, ce e a se solvi prin comunele gr. or. române, se predeie sub administraţiunea senatului şcolar spre înfiinţarea unui fond şcolar şi spre fructificare. Şcoalele să nu se mai examineze prin învăţătorul german superior, ci să se declare de confesionale şi să se subordineze înfiinţândului Senat şcolar eparhial, ca primului dispunător în trebile şcolare în senzul stat. org.... „Să se denumiască spre priveghierea şcoalelor comisari şcolari districtuali, *cari pot să fie dintre indivizii învăţători de cei mai harnici, cari fiind totodată şi membri ai senatului şcolar*, ar putea purta aceasta sarcină fără spese în interesul şcoalelor" (Alb. 43/870). Afacerea direcţiunei şcoalelor naţionale româneşti din fruntăria militară s'a transpus senatului şcolar de pe atunci pe lângă însărcinarea, ca şi în fruntăria militară să se introducă statutul organic. Asemenea s'a dispus, ca conferinţele învăţătoreşti să se introducă şi în confiniu.

Despre acest fapt îmbucurător aflăm în Nrul 80 din „Albina“ publicată o scurtă dare de seamă, din care estragem următoarele: „Introducerea conferinţelor învăţătoreşti în confiniul militar deveni faptă! Aşa în zilele acestea furăm norocoşi a lua parte la conferinţa învăţătorilor ce să ţinu în locul *Petrovasila*, fiind întruniţi toţi învăţătorii şi partea cea mai mare a preoţimei noastre din regimentul sârbo şi germano-banatic. În ziua de 30 Aug. protopresbiterul Panciovei *S. Dimitrievici* deschise conferinţa, recomandând pe st. d. înv. *V. Gurgut* din Mârcina de comisar întroducător şi pe st. d. *Stepanescu,* înv. în Cornereva de comisar permanent. Vorbiri ţinură înv. *V. Gurgut* şi înv. *Savu* din Biserica-Albă.

Prezenţi au fost şi oficerii locotonenţi superiori Micu şi Cioban. Merită a fi amintită activitatea, ce o dezvoltă dl comisar *Gurgut,* care cu o perseverenţă demnă de imitat se nizui a satistace pe deplin chemării sale până la capătul conferinţelor“.

Din propunerile deputaţilor G. Trapşa şi Păun Iovescu vedem, că aceştia ar fi dorit o grabnică emancipare a şcoalelor şi îndreptăţirea învăţătorilor de a reprezenta ei înşişi interesele şcolare şi ale lor în diferitele corporaţiuni. O organizare mai sănătoasă a şcoalelor, precum şi datorirea unui respect cuvenit învăţătorimei formau problemele de căpetenie în mintea adevăraţilor conducători ai neamului şi bisericei.

Iată cum raţionează *V. Babeş* în privinţa aceasta: „N'am voit să formăm caste; mai drept

vorbind n'am voit să ne înmulţim castele! Şi deci am trecut cu vederea a *emancipa prin lege şcoala şi pe învăţători.* Iar în viaţa practică de câteori păn'acu păşirăm la alegeri pentru congres şi sinoadele eparhiale, *încă nu ne aduserăm aminte de şcoală şi de învăţători!* Cine ar mai avea timp şi plăcere a se ocupa de lucruri *şi persoane aservite,* adecă cari n'au existenţa lor proprie normată şi asigurată, n'au propriul lor organizm, propria lor reprezentaţiune, *ci trec de lipitori şi accesorii!!*

Am format pentru şcoală şi instrucţiune un propriu senat la Conzistor, voind a emancipa şcoala şi pe învăţătorii din cler, *carele prin abuzurile sale devenise nesuferibil,* — am dat dreptul de a-i alege şi de a-i dota în controlă pe învăţători — poporului, comunelor bisericeşti, precum să cuvine, fiindcă ele sânt mai deaproape sau mai deadreptul interesate. Ei bine, am emancipat prin aceasta şcoala şi pe învăţători?! Sau am asigurat, am scutit măcar şcoala şi pe învaţători contra abuzurilor?! Nici decât!

Avem aşadară.... să organizăm şcoala poporală şi corpul învăţătoresc, — *ca factor de sine şi principal în viaţa noastră publică naţională,* îngrădit cu toate garanţele legali, pentruca în cea mai deplină nedependinţă şi siguritate să se poată dezvolta şi perfecţiona conform recerinţelor timpului şi să-şi poată împlini cu scumpătate nalta şi greaua sa chemare!

Să ne ferim de a păşi la aceasta dezlegare *în modul despoţilor suverani,* adecă decretând şi octroind de capul nostru, după dragă părerea şi

plăcerea noastră; ci să urmăm în spiritul bisericei noastre, carele este şi al seclului nostru, în spiritul democraţiei, *ascultând sfatul şi dorinţa bărbaţilor şcoalei* şi provocând din capul locului conlucrarea acestora la marea operă.

Iacă cauza, motivul, pentru care dorim şi cerem noi, ca învăţătorii noştri să se ocupe de aceasta mare chestiune, s'o studieze bine şi să-şi manifeste, de timpuriu, părerile lor despre ea. Iar în fine, ca — oricum vom face — *să candidăm şi să alegem câţiva dintre cei mai eminenţi învăţători de deputaţi la congresul naţional!*" (Alb. 66—870).

Asemenea şi *Ioan Lengher*, „fost dascăl gimnazial", zice într'o corespondenţă publicată în nrul 71/870 al „Albinei" următoarele:

„Dacă dar şcoala este de atâta valoare, — trebue să căutăm, ca la cârmă, adecă unde să pun la cale afacerile şcolastice, *şcoala să fie reprezentată prin cei mai harnici bărbaţi de şcoală, adecă prin dascăli, învăţători şi profesori — cu ştiinţă!*" (Alb. 71—780).

Şi atstfel, după frământările de mai sus pentru şcoalele grăniţereşti din confiniul militar de pe teritorul Severinului, s'a ţinut conferinţe învăţătoreşti în zilele de 30, 31 Aug. 1 şi 2 Sept. 1870 în opidul Caransebeş comisar nou fiind învăţătorul Petru Murgu, iar comisar întroducător învăţătorul harnic din Logoj, Pavel Chinesu.

Drept o împrejurare foarte îmbucurătoare amintesc faptul, că la conferinţele acestea s'au prezentat 22 preoţi-catiheţi, şi anume: Ioan Goga

din Vălișoara, Ioan Cristoriu din Petroșnița, Petru Domil din Bucoșnița, Nic. Bistrean din Slagna, Ioan Drăgălină din Borlova, Voinu Sârbu din Rusca, Luca Paica din Feneș, Ioan Grozăvescu din Teregova, Ioan Popovici din Mărul, Ilie Sârbu din Var, Pavel Ambruș din Rueni, Stefan Goian din Poiana, Nistor Vlad din Zervești, Andrei Jucos din Dalci, Anca Bona din Buchini, Nic. Jurca din Ilova, George Cimponeriu din Crâșma, George Andreievici din Caransebeș, Stefan Ienășel din Ohaba, George Magheriu din Cireșa, Ioan Bogoievici din Armeniș și George Uzonescu din Cârpa.

Aviz și moment unora din amabilii actuali „directori locali“, cari în calitatea lor și de catiheți absentează azi demonstrativ dela adunările despărțămintelor învățătorești, ba la adunările Reuniunei se văd cam rar! Participe și dânșii, cum veneau cu drag la conferințe frații lor în Cristos, cei de acum 40—50 de ani!

Reprezentanța opidului Caransebeș, compusă din cei mai harnici jurați și slujbași, asemenea a azistat la deschiderea conferințelor sub conducerea antistelui opidan de pe atunci, *Ioan Sârbu.*

Fără să mai fac repetiții în conferință s'a tractat și studiat — tot ca și în alte părți — materialul espus în instrucțiunile de pe anii 1868 și 1869. De astădată comisarii P. Chinezu și P. Murgu fac cu plăcere constatarea, că toți învățătorii prezenți au raportat în meritul propunerii calculul bun, iar în moralitate: laudabil.

Conferinţele învăţătoreşti din tractul protopresbiteral al Făgetului s'au ţinut tot la terminul destinat în opidul Făget sub conducerea comisarului Paul Gaitovici, înv. în Mircovăţ. Din tract s'au prezentat 40 de învăţători; 8 au absentat, dintre cari 4 au fost morboşi.

Pe lângă protopresbiterul tractual au mai participat următorii preoţi-catiheţi: Vas. Matei din Sinteşti, Dion. Ienchi din Bătesti, Nic. Barbulescu din Bujor, Nic. Barbu din Tomeşti, Ioan Albaiu din Susani, Nic. Grozescu din Curtea, Dion. Grozescu din Cliciova, Petru Banea din Drinova, Em. Stan din Bichiciu, Ioan Sudrieşan din Coşteiu, Iosif Olariu din Sărăzani, Simeon Popescu din Surduc şi Zacheiu Petrovici din Soceni. De astădată aici s'au prezentat destui catiheţi şi „localnici directori". Fie-le spre laudă, iar altora spre pildă de urmat!

După vorbirea de deschidere a protopresbiterului a ţinut o însufleţită cuvântare protojudele cercual Andrei Stolojan şi în urmă comisarul.

S'au desbătut şi aprofundat dispoziţiile normate în instrucţiunile din anii 1868 şi 1869. Dar numai până la o vreme, deoarece dintre învăţători, mai ales Antoniu Musteţ şi D. Miloş protegiaţi de cuvântul protopopesc, se opuseră a mai învăţa gramatica şi bietul comisar fu nevoit să se întoarcă în ultimele zile iar la „scrierea de litere", normată în instrucţia din 1867.

Comisarul Gaitovici clasifică învăţătorii în modul următor. I. *Laudabili:* Antonie Musteţ din Făget, Vas. Nicorescu din Temereşti, At. Fileriu din Sinteşti, Adam Anghel din Coşava,

Dim. Miloș din Rumânești, Const. Munoran din Breazova, Petru Radulovici din Bățești, Ioan Toma din Gladna-Română, Iacob Crișan din Furdea, Pavel Fiscea din Bucovăț, Samson Tomescu din Pogănești, Ioan Barbon din Cliciova, G. Popovici din Sudriaș-Jupani și Ioan Constantinescu din Bujor. II. *Buni:* Adam Inișcu din Coștei, Ioan Blaju din Homojdia, Stefan Badin din Petroasa, Vas. Bocu din Fărășești, Ioan Iovănescu din Luncani, Ioan Glavă din Curtea, Nic. Popovici din Brănești, Adam Cădariu din Surduc, Const. Robulescu din Drinova, Ioan Ardelean din Băsesti, Partenie Andrășescu din Bichigi și Ioan Jivan din Povârgina. III. *Suficienți:* Cosma Boghian din Tomești, At. Popovici din Jupanești, Iacob Bumbea din Zolt, At. Radovan din Dragșinești, Nic. Martinovici din Mutnic, Ioan Toma din Seceni, Vas. Dărăbanț din Sărăzani, Ios. Borlovan și Nic. Burcă din Jurești.

În numărul 76/870 al Albinei se publică următoarea apostrofare: „Inspecțiunei supreme de învățământ din dieceza Caransebeșului prin aceasta îi fac cunoscut, că metodul intuitiv în comuna *Sărăzani* a făcut în anul curinte un mare fiasco. Celce stărueste de mulți ani, ca prin acest metod să deie sbor învățământului poporal, binevoiască a griji de persoane capace și diligente și nu lase, ca niște *trântori* să facă scădere învățământului. Inspecțiunea a fost reprezentată la examene prin protopopul tractual și un comisar. Aș voi să știu, că aceste persoane oficiali ce raport vor fi făcut inspecțiunei supreme despre sporul instituțiunei în comuna

noastră? Un Sărăzănean“ (Alb. 76—870). Autorul acestor aprofundări presupunem a fi fost învățătorul *Ant. Mustel* din Făget, care s'a mai încăierat mai târziu în dispute și cu comisarul *Iosif Olariu* în anul 1872.

Conferințele învățătorești din protopopiatul Oraviței s'au ținut la terminul îndatinat în Oravița sub conducerea comisarului Vas. Nicolescu, înv. în Logoj. În relația s'a către episcopie comisarul Nicolescu face constatarea cu plăcere, că afară de doi — toți învățătorii, grație conferințelor de până acum, au propășit intelectualicește.

În aceeaș comitivă Nicolescu înșiră pe următorii învățători, „cari s'au distins, precum în propunere așa și în răspunsurile lor“: I. Pavel Giuca din Ticvaniul-Mic, Moise Crina din Călnic, George Tina din Bocșa-română, Dim. Recian din Ciudanovița, Iacob Molin din Comoriște, Daniil Bojinca din Gârliște, Ioan Căpeț din Recița-Română și George Stan din Surducul-Mare. Comisarul îi laudă astfel: „Aceștia, cari cu adevărat corăspund numelui de învățător, arătând o dibăcie în propunerea lor cea practică cu elevii, se recomândă ca unii, ce ar merita a fi circulați (!) în întreaga dieceză, cunoscându-și pe deplin misiunea lor“. Pe învățătorii din Răchitova și Greovaț comisaru! îi declară de slabi.

În prima ședință a vorbit protopresbiterul Iacob Popovici despre scopul conferințelor. Au azistat la conferință mai ales la primele ședințe At. M. Marienescu, Traian Miescu, asesori, E.

Trăilă, adj. adv., juratul Martinescu, preoții Nic. Conda, Sporea, Nedici și Rusimi Buzogoni.

In decursul conferințelor s'au discutat și pus în practică aproape cele mai multe din instrucțiunile de pe ultimii doi ani „punându-să mai mult pond pe cunoașterea mai temeinică a gramaticei. S'a meditat intenziv și asupra calității și cantității materialului din celelalte obiecte și în urmă s'au sulevat chestiuni de disciplină, administrație școlară și altele".

Invățătorii de aici „s'au esprimat unanim, că consâmt și le țin de foarte folositoare" conferințele acestea, se roagă însă de supremul Inspector școlar, să dispună ca dânșii să fie rebonificați dela comunele respective cu o cuvenită și potrivită remunerație drept echivalent pentru cheltuelile avute.

Dintr'un raport vedem cu durere, că dela conferințele de aici au lipsit 29 de preoți catichești și 3 învățători, dintre cari numai 4 cu motive.

Comisarul Nicolescu clasifică învățătorimea tractuală astfel. I. *Laudabili:* Iacob Molin din Comorište, Danil Bojincă din Gârliște, George Stan din Surducu-Mare, Ioan Tina din Bocșa-rom., Moise Crina din Câlnic (preclar), Dim. Recian din Ciudanovița, Ioan Căpeț din Reșița-română, și Pavel Giuca din Ticvanul-mic (preclar). II. *Buni:* Avram Nedici din Oravița-rom., Ios. Mioc din Broșteni, Const. Paulovici din Cârnecea, Andrei Popovici din Forotic, Ios. Avram din Văsiova, Sofronie Liuba din Maidan. Toma Iacobescu din Moniom, Avram Mitar din

Moraviţa, Ioan Popescu din Văliug, Martin Boghia (prep. abs.) şi Nic. Simu (prep.) III. *Sufficienţi:* Simeon Guţu din Jurjova, Pavel Gruia din Calina, Const. Mihailovici din Vărădia, Avram Popa din Săcas, Iosif Popescu din Reşiţa-mont., Mih. Ivaşcu din Goruia, Pavel Musteţ din Doclin, Vichentie Popovici din Agadici, Dim. Miclea din Târnova şi Vas. Uţa din Cacova.

In protopresbiteratul Logojului în anul acesta nu s'au ţinut conferinţe, deoarece Reuniunea învăţătorilor noştri din dieceza Caransebeşului era deja înfiinţată, ţinându-şi în anul 1870 deja a doua adunare. La Logoj se mai ţinu un curs practic pentru studiarea „metodului nou“ sub conducerea învăţătorilor V. Nicolescu şi S. Lipovan din Logoj, ce n'a fost prea cercetat.

* * *

In decursul conferinţelor învăţăţoreşti din anul 1870 a pornit între învăţători o nemulţumire faţă de comisari, cari pe unele locuri uneori trăgeau diurne îndoite şi grase, ba pentru înfăţoşarea lor la examenele de iarnă trebuiau învăţătorii să le plătească diurnele. Ivindu-se deci unele nedumeriri, poate şi unele necorectităţi, dintr'o parte s'a simţit necesitatea a se lansa în public către Conzistoriul din Caransebeş următoarea:

Înterpelaţiune

către suprema Înspecţiune şcolară a diecezei Caransebeşului.

1. La întâia întroducere a conferinţelor învăţăţoreşti: ce a servit de cheie pentru repartirea speselor

comisariale? Luatu-sa de bază generalitatea învățătorilor din toate protopresbiteratele sau s'a luat în combinațiune fiecare protopresbiterat pentru sine? În cazul acest din urmă protopopiatele, ce număra la 42 comune, provăzute cu docinți și solvesc conform acestui număr 105 fl. v. a. la tot anul, — solvesc ele suma aceasta numai pentru una conferință? Și nu e suma aceasta prea mare?!

2. Cât să acordă diurnă comisarilor pentru astfel de protopresbiterate pe zilele de conferințe și cât pentru căraușit la locurile de conferință?

3. Pe ce diurnă călătoresc comisarii de conferințe primăvara cu protopopii la exameneie școlastice, pentru de a reporta supremei Inspecțiuni școlare despre spor și propunerea metodului intuitiv?

4. Știe suprema Inspecțiune școlară, că unii comisari mergând la examene cu protopopii, au luat de diurnă câte 4, 5 și 6 fl. dela fiecare învățător?

5. Are de cuget suprema Inspecțiune școlară a esopera, ca învățătorii să capete căraușitul pe spesele comunei până la locul de conferință?

Un epitrop gr. or. (Alb. 76/870).

La interpelațiunea aceasta Conzistoriul se vede necesitat a publica în Nrul 103/1870 din „Albina“ următoarea:

Publicațiune.

Nr. 162 Școl.

Computul speselor făcute cu comisarii școlari denumiți pentru conducerea conferințelor învățătorești, ținute în 30 și 31 Aug., apoi în 1 și 2 Sept. 1870 în toate districtele școlare ale diecezei Caransebeșului.

a. *A încurs*:

1. Din protopresbiteratul Caransebeşului dela 21 învăţători, à 2 fl. 50 cr. — 52 fl. 50 cr. — 2. din prot. Lugojului dela 18 învăţători 45 fl. — 3. din prot. Făgetului dela 37 înv. 92 fl. 50 cr. — 4. din prot. Jebelului dela 29 înv. 72 fl. 50 cr. —5. din prot. Ciacovei dela 12 înv. 30 fl. — 6. din prot. Vârşăţului dela 16 înv. 40 fl. 7. — din prot. Bisericei-albe dela 28 înv. 70 fl. — 8. din prot. Oraviţei dela 30 înv. 75 fl. — Suma totală: 477 fl. 50 cr.

b. *S'a dat*:

Comisarilor şcolari denumiţi, pentru acoperirea speselor călătoriei şi în chip de oarecare remunerare a ostenelelor lor, şi anume:

1. Comisariului Ioan Oprea, 30 fl. 2. St. Lipovan, 25 fl. 3. Pavel Gaitovici, 60 fl. 4. Iosif Novac, 50 fl. 5. Ilie Iştfan, 40 fl. 6. Martin Ţapu, 40 fl. 7. Aureliu Drăgan 40 fl. 8. Vas. Nicolescu, 60 fl. 9. Pavel Chinezu, 20 fl. 10. Petru Murgu, 60 fl. 11. Ioan Marcu, 40 fl. 12. Ilie Susa, 40 fl. 13. Vich. Gurgut, 50 fl, şi 14. M. Ştepanescu 60 fl. Suma totală: 615 floreni.

S'a spesat cu comisarii mai mult, decât s'a adunat cu 137 fl. 50 cr., ceeace s'a acoperit din mijloacele proprii ale Arhiereului.

Caransebeş, în 5 Nov. 1870.

Conzistoriul diecezan.

Anul 1871.

Cu mai puțin spor, dar cu atât mai multă îndărătnicire să poate caracteriza decursul conferințelor învățătorești din acest an. Învățătorii noștri din dieceză aveau acum „Reuniunea“ lor proprie, cu statute sancționate în toată forma.

Cu toate acestea Conzistoriul din Caransebeș esmite următoarea:

Publicațiune.

Nr. 121 și 122 Școl.

Conform determinațiunei §-lui 130 din Stat. Org. bis. și pe baza deciziunei Sinodului eparhial din 23 Aprilie 1870, Nr. prot. 80, Senatul școlar al Conzistoriului diecezei Caransebeșului, ca Inspectorat suprem al școalelor confesionale gr. or. din dieceză, a dispus, ca și în feriile anului școlastic curent să se țină conferințe învățătorești în toate districtele ei școlare.

În urma acestei dispuneri sânt denumiți de comisari școlari:

1. *Stefan Lipovan*, înv. la școala conf. din Lugoj, pentru districtul școlar din provincialul pptului Caransebeș, cu locul de conferință Zăgujeni.

2. *Ioan Oprea*, înv. la şcoala el. conf. din Ezeriş, pentru districtul şcolar al prot. Lugojului, cu locul de conferinţă oraşul Lugoj.

3. *Pavel Gaitorici*, înv. la şcoala el. din Mircovăţ, pentru districtul şcol. al Făgetului, cu locul de conferinţă Făget.

4. *Iosif Novac*, înv. la şcoala el. conf. din Oraviţa-mont., pentru districtul şcolar din prot. Jebelului, cu locul de conferinţă Buziaş.

5. *Ilie Iştvau*, înv. la şcoala el. conf. din Şipet, pentru districtul şcolar al prot. Ciacovei, cu locul de conferinţă Ghilad.

6. *Aurel Drăgan*, înv. la şcoala el. din Ghilad, pentru districtul şcol. al prot. Vârşăţului, cu locul de conferinţă Coşteiu sau Retişor.

7. *Martin Ţapu*, înv. la şcoala pop. din Fizeş pentru districtul şcol. al prot. Bisericei-Albe, cu locul de conferinţa Vrăniuţ.

8. *Vasile Nicolescu*, înv. la şcoala cap. conf. din Logoj, pentru districtul şcol. al prot. Oraviţei, cu locul de conferinţă Oraviţa.

9. *Ioan Marcu*, înv. la şcoala conf. din Bocşa-montană, de comisar întroducător, iară capelanul din Petrovasela, *Petru Murgu*, de comisar permanent, pentru districtul şcol. militar al prot. Caransebeşului, cu locul de conferinţă oraşul Caransebeş.

10. *Ferdinand Chiriţa*, înv. la şcoala cap. conf. din Logoj, de comisar întroducător, iară *Ilie Susa*, înv. la şcoala pop. militară din Nicolinţ, de comisar permanent pentru districtul şcol. al prot. Mehadiei, cu locul de conferinţă Mehadia.

11. *Vichentie Gurgut*, înv. la şcoala conf. din Mârcina, de comisar întroducător, iară Petru Stepanescu,

înv. la şcoala conf. din comuna militară Nicolinţ, de comisar permanent pentru districtul şcol. al prot. Panciovei, cu locul de conferinţă Petrovaselo.

Comisarii şcolari au de a se înfăţoşa la Inspectoratul suprem şcolar în Caransebeş, la conferinţele ţinânde cu dânşii în 23, 24 şi 25 Aug. cal. v. a. c., spre a primi instrucţiunile şi informaţiunile necesarii; conferinţele cu învăţătorii în deosebitele districte şcolare au să se ţină în 29. 30 şi 31 Aug, 1 şi 2 Sept. c. v. 1871, la cari sânt provocaţi toţi învăţătorii a lua parte.

Caransebeş 12 Iuliu, 1871.

Conzistoriul diecezan al Caransebeşului.
(Alb. 68/871)

Dintr'un circular conzistorial trimis celor 14 comisari în scopul conducerii conferinţelor din acel an relevez următoriul pasagiu:

„Nu mă îndoiesc, stimate Domnule, că vei fi convins, că o şcoală numai atunci înfloreşte şi propăşeşte, dacă toţi ceice lucrează la dânsa, desvoltează un zel şi o silinţă cât să poate de mare, dacă sânt însufleţiţi de o deosebită dragoste către tinerime şi către însaşi învăţătura şi dacă sânt aplecaţi şi a aduce jertfe de abnegaţiune pe altariul bisericei şi al naţiunei. Prin urmare nutresc via speranţă, că stim. Dta vei suporta bucuros greutăţile, ce sânt împreunate cu aceste conferinţe, cari sânt menite a introduce pe învăţători în ştiinţa şi arta cea înaltă a creşterii tinerimei noastre. Împărtăşindu-ţi binecuvântarea arhierească, rămân...“.

În ordinaţiunile aşternute protopresbiterilor din dieceză episcopul Popasu mai glăsueşte aşa: „Asemenea Ţi să intimează, ca să îndatorezi şi pe preoţii caticheţi de a cerceta conferinţele cu zel dimineaţa şi după ameazi, *căci dânşilor ca învăţători de ştiinţa cea mai înaltă de religiune* încă le trebuieşte a cunoaşte metodul propunerii cel mai bun, ce să îl vaţă în conferinţe. *Neimplinitorii să vor pedepsi aspru.* Unde catichetul este numai singur la biserică, — să dispenseză pe Dumineca, în ziua cea dintâi. În celelalte 4 zile însă să cerceteze conferinţele!“

Din relaţiunile protopresbiterale vedem cu regret, că tacsele de conferinţe să încassează foarte cu greu. Astfel protopopul Andrievici al Caransebeşului se plânge, că unii învăţători din tract abia după 5—6 provocări au depus tacsele. Asemenea şi Iacob Popovici al Oraviţei susţine despre 5 învăţători, că nu vreau să plătească. Protopopul Făgetului At. Ioanovici zice în relaţia sa, că: „unul se escusează într'un chip, altul într'altul, că nu poate plăti“. Protopopul Vârşăţului, I. Popovici, alătură „lista cu numele neîmplinitorilor, cari nici de anul nu au solvit tacsa conferinţei“, propunând, ca comisarul să dojenească „pe aceşti neîmplinitori“, cari areu vreo şepte în tract. Iar într'un act conzistoriul recunoaşte însuşi, că unii „învăţători s'au făcut renitenţi şi nu vor a plăti, din care cauză să se afle o modalitate, prin care s'ar putea încassa mai cu înlesnire“.

Dintr'un conspect reiasă, că comisarii din anul 1871 au primit sumele următoare: Ioan Oprea 80 cor.

St. Lipovan 50 cor., Pavel Gaitovici 120 cor., Ios. Novac 100 cor., Ilie Iştfan 80 cor., Martin Ţapu 80 cor., A. Drăgan 80 cor., Vas. Nicolescu 120 cor., Pavel Chinezu 72 cor., P. Murgu 120 cor., Ilie Susa 90 cor., Vich. Gurgut 100 cor., N. Stepănescu 120 cor., şi I. Marcu 48 cor., Cu totul 1260 coroane. Neajungându-să remuneraţia comisarilor cu sumele întrate dela protopresbiteri, episcopul Popasu dă din al său 390 cor.

Înainte de începerea conferinţelor învăţătoreşti prin tractele protopresbiterale, comisarii de mai sus designaţi de Conzistoriu ţinură între dânşii în zilele de 23, 24 şi 25 August 1871 şase şedinţe consecutive în localitatea institutului teologic din Caransebeş sub conducerea comisariului şcolar şi preşedinte al Reuniunei învăţătoreşti, Vas. *Nicolescu.*

În conferinţa aceasta între comisari s'au ţinut discuţiuni privitoare la cuprinsul „Instrucţiunilor“ conzistoriale din 1866 şi 1867, desbateri asupra „Cărţii de cetire“ a lui I. Popescu, asupra „scrierii tactice“, asupra tabelelor de părete pentru cetire. Cu privire la libelele lineate conferinţa comisarilor îşi esprimă dorinţa, ca cupertele acestora să fie provăzute cu icoanele „bărbaţilor noştri meritaţi“.

Comisarii fac apoi observări critice asupra manualelor: Istoria Ungariei de Meletie Dreghiciu şi Istoria patriei şi universală de Z. Boiu, luând decisul a să recomanda spre folosire cea din urmă. Asemenea să recomandă spre întrebuinţare Istoria naturală de M. *Dreghiciu*, Economia de Teodor *Roşu,* din Lăpuşnicelul-ung. şi Catichismul antropologic de Dr P. *Vasiciu.*

În protocolul din ședința a IV. din 24 August cetim următoarele:

„Deoarece §-ul 10 din „Instrucțiune“, de după carele *au a să examina învățătorii și din cetire — disgustă și irităază pe învățători:* să face propunerea, ca acest paragraf să rămână cu totul afară, cu atât mai vârtos, cu cât abia rămâne tâmp liber pentru desbaterea celorlalți paragrafi. Fiindcă §-ul din chestiune *irităază și disgustă pe învățători, rămâne neconsiderat la conferințele ținânde cu învățătorii*“.

Și cu toate acestea la sfârșitul aceleiași ședințe comisarii adunați, sau orbiți de patima grandomaniei și a despotismului, sau de frică față de superiorul lor — aduc concluzul, ca în cele 3 zile din urmă dela fiecare conferință învățătorească să se urmeze: »*conform ordinațiunei Ilustrității Sale Domnului Episcop — să se examineze învățătorii!*« Va să zică: din cetire nu, dar din celelalte obiecte de învățământ da!

Încă înainte de începerea conferințelor învățătorimea în internul ei sufletesc era nemulțumită de tractamentul și modui uneori despotic de conducere al unor comisari.

Dovadă, că în nrul 62 al „Albinei“ din 1871 aflăm deja următoarea corespondință caracteristică de lângă Făget:

„Anul acesta încă vom avea conferințe, ca și în anii trecuți. În acestea să vor desbate §§-ii din conferințele anilor 1866 și 1867, adecă comisariul respectiv va esplica în prima și a doua zi obiectele, iar în ziua următoare *să vor supune învățătorii prin comisari sub esamen rigoros.*

Aceasta procedură nu e corăspunzătoare, nu e salutară, căci a ne învârti tot numai pe lângă repetiţiune, nu însămnează înaintare, ci pe lângă aceasta ar fi necesare desbateri din prelecţiuni nouă.

Ce vom ajunge noi prin esamenul rigoros în conferinţe? Au doară celce nu ştie, — prin aceea, că se supune esamenului rigoros — învaţă mai mult?! Conferinţele după însuşirea lor ar trebui să fie urmate de o formă mai mult constituitoare (constituţională) şi *liberală*, pentrucă pierderea de timp cu rigoroasele să poate aplica spre desbateri mai salutare, decât acele esamene".

Abstragând dela apatia mai sus manifestată de învăţătorime faţă de conferinţe, pe de altă parte guvernul ungar de pe atunci prin ordinaţiuni speciale de ale inspectorilor şcolari provoca învăţătorimea noastră să iee parte la prelegerile cosmopolite de repetiţiune învăţătoreşti.

În faţa acestei pretenziuni Conzistoriul diecezei Caransebeşului lansează următoriul

Circulariu episcopesc.

Cătră protopresbiterii din dieceza Caransebeşului în cauza prelegerilor de repetiţiune cu învăţătorii, ordinate de organele şcolare ale regimului ung.

Nr. 94 Şcol.

Provocările domnilor înspectori şcolari comitatenşi de a participa şi învăţătorii dela şcoalele noastre confesionale răsăritene române la pretinsele conferinţe, resp. prelegeri practice. sânt de a să răspinge ca o ingerinţă în autonomia bisericei şi a şcoalei noastre confesionale.

Ven. Conzistoriu diecezan e însărcinat să admonieze pe toţi învăţătorii din dieceză, ca dânşii nu cumva din neştiinţa lucrului să participe la pretinsele prelegeri de repetiţiune.

Pretinsele prelegeri de repetițiune (la noi) să suplinesc cu cel mai bun și îmbucurător succes *prin conferințele învățătorești anuale*, introduse deja din anul 1866, cari după părerea bărbaților de specialitate sânt cu mult mai corăspunzătoare scopului, sânt legate cu mai puține spese și că în dieceza noastră toți învățătorii definitivi au absolvat cu spor bun la vreun „institut public cursul pedagogic".

Într'o situațiune de compătimit ajunseră școalele din confiniul militar. Învățătorii acelora nu se mai considerau de îndatorați a participa la conferințe, deoarece li s'a dat poruncă să se știe, că școalele din graniță sânt școale comunali.

Dintr'o corespondență publicată în Nrul 1 al „Albinei" din 1871 estragem următoarele:

«Cu ordinul din 3 Oct. 1870 regimentul după povața căpitanului nostru decise, ca în întreaga companie *școalele naționali române să se privească ca școale comunali*».

Prin ordinul de sub Nrul 8145 din 24 Oct. 1871 ni să denegă de-adreptul autonomia, decretând, că: „Der Pfarrauschuss sich nicht autonom betrachten, sondern sich stets den politischen Anordnungen fügen müsse".

La protestul dat de către locuitorii *Orșovei*, ca școala fiind zidită și întreținută numai de comuna bisericească, are să fie sub administrațiunea comunei bisericești, să răspunse, *că „comuna bisericească să-și caute dreptul prin canalul judecătoresc!"* A mai văzut lumea sâmț, ideie ca aceasta de drept?! Proprietarii naturali și

legali să-şi caute dreptul de proprietate prin judecată, şi încă prin: *„judecata răpitorilor!“*

Într'alt loc aflăm următoarele: „Îndată după închiderea Congresului, căpitanul nostru plecă din comună în comună şi începu a propovedui sătenilor săi cam aşa: „Măi, nu voiţi voi mai bine, să ţineţi şcoalele cum au fost, sub sabie, adecă să rămână ale voastre, comunale? Voiţi voi să le daţi pe mâna popilor?! Vai de voi va fi atunci, când vor cădea şcoalele pe mâna popilor!“ Amintesc aici cu o duioasă mângăiere, că afară de şcoala confesională din Orşova — toate şcoalele „naţionale româneşti“ sânt astăzi comunale.

De prin anul 1871 am aflat acte numai despre conferinţele învăţătoreşti din tractul protopresbiteral al Bisericei-Albe în Vrăniuţ şi Ciclova-Montană, la terminul stabilit.

La şedinţe au azistat parochii Ioan Murgu şi A. Nedici, Ioan Paulovici (Rusova), Simeon Ciulin (Răcăşdia), Iac. Muntean (Răcăşdia), notariul St. Savici, Gr. Sporea şi protopopul Ios. Popovici.

Comisariul M. Ţapu se plânge, că în Vrăniuţ nu s'au putut ţinea conferinţele, ci au trebuit mutate în Ciclova-Montană, căci: vrănenţilor „le-a venit spre greutate a ne ţinea în cuartir; aşa s'au şi esprimat către unii învăţători, că dânşii trebue să meargă la ţarină la lucru şi nu pot pierde vremea pentru noi...“ Dar mai cu seamă ospătariul, un neamţ sau jidan ce era, voia să-l înavuţim noi în câteva zile,... şi nici că ne-a dat de ajuns de mâncare,

ci a rămas partea cea mai mare dintre învățători flămânzi".

S'au tractat în decursul conferințelor despre Abcdarul lui I. Popescu și metodul lui Z. Boiu, teme din comput, geografie și materialul din instrucțiunile anterioare.

Învățătorul Const. Dogariu din Nicolinți propune, iar conferința primește, că taxa de 2 fl. 50 cr. să se deie din alte fonduri comunale sau bisericești, sau și din fondul diecezan. La propunerea înv. Toma Ignea conferința votează mulțumită juzilor cercuali Petru Vuia (Iam) și Fr. Balogh (Sasca), „pentrucă au mijlocit de aŭ căpătat învățătorii câte 10 fl., fiecare din cassa comunei, ca spese pentru conferințele învățătorești și trăsură".

Comisarul M. Țapu a clasificat învățătorimea în anul 1871 astfel: I. *Laudabili:* Ioan Orza din Ciclova română, Toma Ignea (Rusova-Nouă), Const. Dogariu (Nicolinț), Dim. Bura (Ciuchici), Sima Olariu (Macoviște), Nistor Surlaș (Bârliște), Stefan Gava (Boșneac), Ioan Miclea (Iertof), George Lazăr (Vrăniuț), Nic. Constantinovici (Cărbunari), Const. Ungurean (Sasca-Montană), Ilie Iana (Răcășdia) și Ios. Ciulin (Vrani). II. *Buni*: Const. Popescu (Ciclova-Montană), Nic. Imbrescu (Ciclova-Montană), Iacob Ocean (Padina), Ios. Liuba (Iam), Pavel Jurca (Petrila) și Dim. Lința (Iladia). III. *Mediocri*: Iac. Iana (Slatina) și Pavel Drăgan (Rusova-Veche).

Anul 1872.

Pentru anul acesta s'a dat din partea episcopului Popasu o instrucțiune destul de valoroasă din punct de vedere pedagogic literar. Să susține, că ea a fost făcută aproape întreagă de episcopul Popasu. Se tractează în ea despre gramatică.

Comisari pentru anul acesta au fost următorii învățători: 1. Stefan Lipovan, pentru protopopiatul Caransebeșului; 2. Petru Murgu și I. Marcu, ca întroducător, pentru protopopiatul Caransebeșului și confiniul militar; 3. Martin Țapu (Biserica-Albă), 4. I. Iștfan (Ciacova), 5. P. Gaitovici (Făget), 6. Ios. Novac (Jebel), 7. Ioan Oprea (Lugoj), 8. Vas. Nicolescu (Oravița), 9. A. Drăgan (Vârșeț), 10. E. Suza și Iosif Olariu (Mehadia), 11. P. Stefanescu și V. Gurgut pentru protopresbiteratul Panciovei.

Episcopul Popasu lansează însuși un strajnic circular în interesul conferințelor și al încasării tacselor. Vorbind către protopresbiteri și învățători, zice într'altele:

„Căutați dar, să încungiurați urmările cele triste, ce vă vestesc următoarele proverbii:

1. Nu poți ajuta celuice nu-ți primește sfatul.
2. Nemulțămitoriului îi să va lua darul.
3. Celce iubește primejdia, în primejdie va peri.

La urgența episcopească protopresbiterii trimit tacsele dela învățători, anume: Prot. Caransebeș 22 fl. 50 cr. Jebel 19 fl. 80 cr. și 20 cr. Făget 50 fl. Iam 22 fl. 50 cr. Oravița 20 fl. Vârșăț 37 fl. 50 cr. Ciacova 17 fl. 50 cr. Logoj 37 fl. 80 cr. din prot. Biserica-Albă 57 fl. 50 cr. S'au împărțit afară de ale învățătorilor vreo 60 de instrucții prin dieceză, cari aveau să să dea la mâna învățătorilor — la espresa dorință a episcopului — prin cursor.

În preajma conferințelor din acest an episcopul mai dă un circular la adresa protopresbiterilor, din care remarc următoarele pasagii interesante:

„Asemenea să îndatorezi pe catiheții (preoții) din tractu-ți, ca să ia parte la aceste conferințe tot atât de necesarii pentru ei, ca și pentru învățători, căci la din contră *să vor pedepsi ca nește nepăsători și neîmplinitori a unei dintre cele mai înalte îndatoriri ale chiemării lor*".

Tot în acest circular episcopul demândă protopopilor să capaciteze învățătorimea, că:

„pentru învățătorii, cari sau nu se vor înfățoșa la conferință, sau nu-și vor da silința, ca să capete calcul bun cu ocaziunea conferințelor învățătorești, sau nu se vor comporta cu ascultare și cuvenitul respect față cu comisariul lor, sau în fine nu vor voi

să depună neînsămnata tacsă, — *s'a găsit leacul, care de bună seamă îi va abate pe dânşii dela calea lor cea rătăcită*".

Episcopul mai însărcinează protopopii, ca la deschiderea conferinţelor să ţină câte „o cuvântare amăsurat scopului, *ferită de orice politică*".

După cât am aflat până acum, conferinţe învăţătoreşti s'au ţinut numai în tractul Ciacovei, Vârşeţului, Jebelului şi al Bisericei-Albe.

Comisarul A. Drăgan relatează Episcopului, că în tractul Vârşăţului s'au ţinut conferinţele în comuna Coşteiu „cari au decurs în cea mai bună ordine". Protocolul a dispărut. Invăţătorii din acest tract trimit episcopului o adresă de mulţămită pentru întroducerea conferinţelor.

Mănoasă activitate dăscălească s'a dezvoltat în tractul Ciacovei. Din relaţia comisariului Iosif Olariu, învăţător în Doman, rezultă, că conferinţele învăţătoreşti s'au ţinut în comuna Ghilad la 17, 18, 19, 20 şi 21 Sept. v. S'au ţinut 10 şedinţe, tractându-să cu mult interes aproape toate părţile vorbirei din limba română.

Comisariul Iosif Olariu clasifică învăţătorimea în relaţia sa cătră episcopie în modul următor: „A escelat în toate zilele conferinţelor Ioan Bircea din Voitec; bunişori au fost învăţătorii Nicolae Lungu şi Ilie Popovici din Cebza şi Lighet. Despre ceialalţi învăţători pot zice numai deajuns".

La conferinţe au participat şi catiheţii: Chiril Oprean, Grigorie Petru şi Macsim Bocean din Ghilad, Trăilă Ţăran din Petroman, Stefan Ţăran din Voiteg, Al. Grozescu din Toaderi,

Alecsandru Bugarin din Cebza, Teodor Petcu din Banloc şi Const. Giurcovici din Toaderi, în frunte cu administratorul prot. Al. Popoviciu.

În Buziaş s'a ţinut conferinţele învăţătoreşti din protopopiatul Jebelului. Comisariul Iosif Novac relatează Conzistoriului, că s'au ţinut 10 şedinţe, în cari s'a desbătut materialul din instrucţiile din anii 1867 şi 1872. La ele au participat şi catiheţii: Nicolae Iancovici din Buziaş, Ioan Cerna, George Babric şi Filip Ioanovici.

S'au luat concluzele, ca taxele de 5 cor. să se şteargă, oficiolatele civile comunale să solvească învăţătorilor câte 20 cor. pentru conferinţe, etc.

Comisariul Iosif Novac, spre a încongiura vreun eventual protest intenţionat din partea învăţătorilor, s'a văzut nevoit a întrelăsa examinarea prescrisă în instrucţiune. Dela conferinţe au absentat 9 învăţători, iar învăţătoriul Vasile Ciuta din Folea s'a depărtat dela ele „fără ştirea şi învoirea comisariului".

În acest an s'au mai ţinut conferinţe în toată regula şi în tractul Bisericei-Albe. Din raportul comisariului întroducător I. Marcu relevăm, că acestea s'a ţinut în Ciclova-Montană şi în decursul lor a domnit cea mai mare ordine. S'a pertractat materialul din instrucţiunea de pe anul 1872 şi s'a repetat materialul instrucţiunilor din anii 1867 şi 1869.

Comisariul a clasificat învăţătorimea tractuală în următorul mod. I. Merită a fi *lăudaţi*: Iosif Ciulin din

Vrani, Pavel Fişcea din Ciclova-Română, Ilie Iana din Răcăşdia, Toma Ignea din Rusova-Nouă, George Lazăr din Vrăniuţ, Dim. Linţa din Iladia, Ioan Miclea din Ertof, Simion Olariu din Macovişte, Ioan Orza din Ciclova-Montană şi Nistor Surlaş din Bârlişte. II. *Buni:* Dim. Buru din Ciuchici, Nic. Constantinovici din Cărbunari, Stefan Gava din Moldova-Nouă, Nic. Imbrescu din Ciclova-Montană, Pavel Jurca din Petrila, Iosif Liuba din Iam, Const. Popescu din Ciclova-Montană şi Const. Ungurean din Sasca-Montană. III. *Suficienţi:* Iacob Caragea din Bogodinţ, Pavel Drăgan din Rusova-veche, Iacob Iana din Slatina şi Iacob Ocean din Padina-Mateiu. IV. *Slabi:* 3 învăţători.

Afară de protopopul Iosif Popoviciu au mai participat la conferinţă catiheţii: G. Popovici din Ciclova-română, Petru Popoviciu din Potoc, Nic. Otonoagă din Ciorda, Ioan Murgu din Ciclova-Montană şi vre-o câţiva teologi şi preparanzi. Comisarul Marcu mai împodobeşte învăţătorii cu următoarele epitete: lesne pătrunzător, ager, cu pracsă, are teorie, îndemânatic în propunere, atent.

Cu privire la conferinţele, cari trebuiau să se ţină în tractul Panciovei, comisarul esmis Vichentie Gurgut, înv. în Mârcina, raportează episcopului său, că:

„Încunoştinţându-mă preoţii, cumcă cu ocaziunea (unei) adunări generale; carea s'a ţinut în Vârşeţ, toţi învăţătorii s'ar fi convorbit a nu participa de feliu la conferinţele din anul acesta, apoi după rugarea mea mi să înmanuă un document". După sfta liturgie s'au prezintat înaintea comisariului numai 2 învăţători. Adunare deci nu s'a ţinut.

In tractul Făgetului asemenea nu s'au ţinut conferinţe în ordinea recerută. Comisariul Pavel Gaitovici în comitiva sa raportează episcopului său într'un mod deplângător zbuciumările ivite pentru ţinerea conferinţelor în acest tract protopresbiteral. Din vastul său raport spre ilustrare scoatem la iveală unele pasagii marcante:

Antoniu *Musteţiu*, învăţătoriul Făgetului, ceteşte următoarele tânguiri:

„Considerând, că noi învăţătorii din acest protopopiat în tot anul am solvit suma de 105 v. a. în anume ca spese pentru întreţinerea comisarului nostru;

„Considerând, că aceasta sumă, nedându-să toată comisarului nostru, s'a dat din ea şi celorlalţi comisari din protopopiate cu mai puţini învăţători, dar mai bine dotaţi, decum noi, prin ceeace nouă ni să face nedreptate;

„Considerând, că prin măsura, respective instituţiunea de a fi noi în tot anul examinaţi şi clasificaţi în conferinţe, sântem priviţi de *clevi*, şi nu de învăţători:

„Declar în numele tuturor învăţătorilor din tract, că nu putem lua parte la conferinţele acestea, ţinânde în forma lor de până azi. Noi ne-am conzultat a ţinea conferinţele după programul nostru, rugându-vă, dle protopop, să presidiaţi la ele!“

Protopopul primeşte programul învăţătoresc de acţiune, dar la conferinţele lor declară, că nu participă.

Învăţătorii îşi aleg preşedinte din sânul lor, ţin şedinţă şi dau comisarului declaraţia, că ei:

„nu sânt în contra comisarului, nici în contra conferinţelor, ci sânt în contra instrucţiunei, pentrucă conferinţele cu astfel de instrucţiune nu sânt conferinţe,

ci un curs de învățământ, și că ei nu vreau, ca să mai fie elevi, nici clasificați în tot anul".

„Pentru aceea îți dechiarăm franc, dle comisar, că departe de aceea părere, de a fi contra purtării dtale, ci noi sântem contra formei conferințelor de până acum, placă-ți a lua parte la conferințele noastre și ne poartă protocolul!"

Învățătorii țin conferințele lor independent în școală, protopopul îi provoacă să se împrăștie, învățătorii nu cedează, așa că protopopul și comisarul luară deciziunea „de a merge la pretorele cercual, ca acesta să dispună și să ordineze alungarea și îndepărtarea învățătorilor din — Făget, spre a nu-și putea ține conferințele lor. În urmă se socotiră altcum, „spre a nu face sfară în țară și să ne știe și străinii."

Să telegrafiază după referintele Ionaș; acesta vine și găsește 4 învățători în Făget la — conferință, căci ceialalți plecară toți la adunarea generală a Reuniunei învățătorești, ținută în Bocșa-montană.

La relațiunea comisarului episcopul scrie și demândă protopopului din Făget următoarele:

„Comisarul școlar Pavel Gaitoviciu a raportat, că n'a putut ține conferințele prescrise, deoarece învățătorii din protopopiatul P. O. Dtale n'au voit a se supune.

Deci conzistoriul în ședința sa de azi a otărât aspră mustrare tuturor învățătorilor, pentrucă ei s'au opus ordinațiunei noastre, — prin urmare s'au răsculat în contra autorității legale, punându-i totdeodată sub „*nota inoboedientiae*" — (nesubordinării) — până când dânșii

prin deosebită purtare bună şi ascultare se vor arăta demni de a li să şterge aceasta pată neagră şi grea.

Iară pentruca ordinaţiunea conzistorială privitoare la conferinţe să se pună în lucrare şi pentruca învăţământul să nu sufere din cauză, că nu s'a pertractat cu dânşii materialul menit pentru conferinţele anului şcol. trecut, — conzistoriul a otărât ţinerea conferinţelor pe zilele de 28, 29 şi 30 Dec. a. c. prin comisariul Iosif *Olariu,* învăţătorul nostru dela Doman.

Drept aceea P. O. Dta împărtăsind învăţătorilor din protopopiatul P. O. Dtale aceasta otărâre conzistorială, în tot cuprinsul ei, îi vei îndatora totdeodată, ca pe numitele zile — *„sub ameninţarea de depunere“* să se afle în Făget, spre a participa la conferinţă.

Însuşi episcopul Popasu scrie în chestia aceasta învăţătorului Iosif Olariu din Doman următoarele:

„Fiindcă învăţătorii din protopopiatul Făgetului nu s'au supus la ţinerea conferinţelor din anul şcolar trecut, — Conzistoriul dupăce de astădată i-a mustrat aspru şi i-a pus sub nota inobedienţei (nesubordinării) — o pată neagră şi grea aceasta, — a hotărât, pentruca să nu sufere învăţământul, — ca în protopopiatul Făgetului să să ţie conferinţele rămase neîmplinite, în 28, 29 şi 30 Dec. 1371 şi te-a rânduit pe On. Dta de comisariu estraordinariu la aceste conferinţe.

Deci On. Dta vei avea a te înfăcişa înaintea mea în 27 Decemvrie a. c. de timpuriu, ca să poţi ajunge tot în ziua de 27 la Făget, trei poşte dela Caransebeş, — să te înfăcişezi înaintea mea spre a-ţi primi banii meniţi, pentru acoperirea speselor Dtale“.

Comisarul Iosif Olariu, argumentând personal episcopului Popasu motivele, cari îl îndeamnă a nu merge la Făget, e espus din cauza aceasta la acuzări neîntemeiate prin ziarul „Albina“, aşa că comisarul e silit a publica spre liniştirea celor competenţi următoarea *declaraţie :*

Doman, în Caraş, 1 Maiu, n. Călătorind cu ocaziunea sinodului la Caransebeş, iar de aci la Logoj, unde să ţinu congregaţiune, mi să făcu întrebarea de către persoane autoritative şi de către mai mulţi colegi ai mei, că: de ce n'am primit mandatul de comisar şcolar pentru tractul Făgetului?

Eu am spus interpelanţilor motivele renunciării mele, şi le-am spus fără rezervă, cu toată francheţa, precum am datina d'a-mi spune părerea ; însă mai mulţi dintre domnii înterpelanţi se-ndoiesc despre adevărul motivelor espuse şi — bagseamă este în firea omenească a crede mai uşor ceeace răspândesc gurile rele despre om — perzistă în credinţa lor, că — cauza renunciării mele la mandatul de comisariu şcolariu sânt: *ameninţările* unor învăţători din tractul Făgetului, şi mai vârtos intimidările colegului Ant. *Musteţiu*, care prin epistoale private astfel m'ar fi înfricoşat (!), încât n'am cutezat a mă presenta în Făget la sărbătorile Crăciunului, pe când Ven. Conzistoriu a dispus ţinerea conferinţelor, cari din cunoscute cauze nu să putură ţinea an toamnă.

Fiind de părerea, că nimic în lume nu poate fi mai degrădător pentru om, dacât a-şi nega convingerea şi principiul, sum constrâns a provoca pe respectivii colegi din protopresbiteratul Făgetului şi deschilinit pe colegul Musteţiu să dechiare în public, dacă mi-au

scris dânşii vreo epistolă ameninţătoare în cauza denumirei mele de comisariu sau nu? Căci, repeţesc, nimic în lume nu e mai dejositor pentru demnitatea omului, decât abnegarea principiilor şi convingerii sale celei bune.

Motivele renunciării mele le cunosc colegii mei peste tot, iară domnii interpelanţi în special, şi nu vreau să fac abuz de bunătatea On. Redacţiuni prin espunerile lor (Alb. 33/873).

Iosif Olariu,
învăţător.

Lamentaţii prin ziare în contra conferinţelor.

În cele următoare scot la iveală diferite espectoraţiuni făcute rezolut, dar cele mai multe sub mantaua anonimităţii.

Iată vreo câteva:

Conferinţele învăţăţoreşti corăspund ele scopului lor?

Sânt aproape şase ani, de când în dieceza Caransebeşului s'a întrodus ţinerea conferinţelor învăţăţoreşti, cu scop de a să afla modul cel mai bun, de a propune elevilor din şcoalele elementare — scrierea, cetirea şi socoteala, totodată pentruca învăţătorii să-şi poată împrumuta unii altora ideile în privinţa metodului de propunere. Acum după esperinţe de şase ani de zile, credem a fi la loc făcându-ne observările despre folosul practic, ce au câştigat învăţătorii din acele conferinţe.

.După părerea noastră, conferinţele nu sânt şi nu pot fi alta, decât numai conzultaţiuni între mai mulţi învăţători asupra metodului intuitiv pentru şcoalele noastre elementare, ca astfel împrumutându-să ideile şi opiniunile şi dezbătându-să una câte una, să să pri-

mească ceeace să află de mai bună, mai ducătoare la scop.

Caracterul conferinţelor noastre însă e cu totul contrar, astfel încât nici pe a patra parte nu corăspund scopului. Cauza este, că în tot anul — cam cu o lună înainte de conferinţe — ni să trimit prin circular dela Ven. Conzistoriu nişte instrucţiuni, în cari, — nu ni să recomândă, ci *împune, cum avem a răsufla şi a păşi în conferinţe,* stabilindu-să în acele instrucţiuni şi metodul de propunere, după care avem a învăţa şi a tracta pruncii în şcoală, — o dispozitiune *arbitrară*, prin carea *ni să leagă şi mânile şi picioarele!* Şi o dispoziţiune, prin carea conferinţele devin fără scop, căci *comandele* Ven. Conzistoriu să pot executa prin particularii învăţători, fără ca să se adune la olaltă!

Aceste instrucţiuni, sau — adevărul spunând — aceste comande respiră un aier prea absolutistic, precând deviza timpului preste tot şi cu deosebi în cele spirituali este *libertatea!* Nu înţelegem aci libertatea de a instrui fiecare învăţător după modesta-i ori chiar pretenţioasa sa părere de metod, — nu, de fel nu! Ci libertatea de a ne stabili *noi înşine* un metod, noi, cari în toată viaţa noastră ne străduim spre a afla un metod, dacă nu perfect, cel puţin relativ corăspunzător învăţământului popular modern. Dar contra procedurei de până acum a Ven. Conzistoriu, prin carea să restrânge corpul învăţătoresc în conzultaţiunile şi opiniunile sale, *contra acestei proceduri trebue să protestăm,* să protestăm în numele învăţământului poporal şi al libertăţii noastre individuale!

Dar cel mai mare inconvenient din partea Ven. Conzistoriu este ordinaţiunea Aceluiaşi, conform căreia comisarii şcolari au să esamine din amintitele instruc-

țiuni pe fiecare învățător teoretice și practice și să-l clasifice după răspunsurile lui. Astfel bieții învățători, în loc de a se conzulta și a învăța în conferințele lor, să dau pe mâna dlor comisari. Apoi știind, că și în corpul învățătoresc, ca și în toate specialitățile, se află individualități eterogene, și așa neexistând între toți un suflet și o inimă — cum să zice — un domn comisariu ușor și-ar putea arăta superioritatea prin clasificarea nedreaptă a cutărui învățător, lui persoană odioasă. Astfel și spiritul de colegialitate ar suferi, și — sântem convinși și Ven. Conzistoriu va concede aceasta, — că și bănuelile pentru nedreptăți încă nu vor lipsi. Să mergem mai departe și vor vedea consecințele neraționalelor instrucțiuni și ordinațiuni ale Ven. Conzistoriu.

Învățătorii, în urma acestei organizațiuni — sau mai bine zicând desorganizațiuni — a conferințelor, sânt întradevăr *tractați ca copiii nematuri în școală*, căci lor numai atunci le este ertat a răspunde, când îi întreabă comisariul, altădată nu li e ertat a-și da opiniunea, ma — necrezibil, dar adevărat — dacă vreunul s'ar încumeta să-și deie părerea, *acela este aspru înfruntat de către comisariu*, pentrucă acesta — precum ziserăm — vrea să apară întru toate ca magistru superior al „*subordinaților*“, ca cel mai înteliginte și mai „*afund*“, — ce bucuros i-am recunoaște, dacă în adevăr ar poșede acele eminente însușiri. Acestea însă nimenea nu și le poate apropria, fără să fi ascultat vreo preparandie mai perfectă, decât ceea pe care au ascultat-o ceialalți, sau dacă ar fi studiat nescari opuri de-ale autorităților pe terenul pedagogic; iar în vreun trimis iluminat de sus: niciodată nu vom crede!

În conferințe învățătorești ar fi recomandabil a să

observa mai mult uzul parlamentar — cum în faptă să şi observă în adunanţele învăţătorilor din Germania, — decât uzul şi metodul şcolar cu copiii. Numai astfel pot corăspunde conferinţele destinaţiunei lor. Şi totuş Ven. Conzistoriu pune mult temeiu pe calculele, ce le dau comisarii învăţătorilor după arbitriul lor, ordinând, ca toţi învăţătorii cu calcule slabe să frequente cursul simultaniştilor din Lugoj, socotind doară că acolo învăţătura li să va turna cu tolceriul!

Abuzurile şi escesele unor domni comisari cu ocaziunea conferinţelor le retăcem de astădată, precum şi ale acelor domni comisari, cari cercetează esamenele prin comune cu concernentul domn protopop...

Mai mulţi învăţători (Alb. 67/872).

În nrul al 75 „Albinei“ un învăţător gr. or. din „Câmpia Vârşeţului“ lăudând modul de procedere al comisarilor *sârbi*, zice despre conferinţele noastre:

„La noi comisariul este octroat, el foarte puţin esplică, la critică rar se pricepe, ci impune, demândă şi clasifică pe învăţători, face pe cumpănitoriul fără să aibă cumpăna, pretinde autoritate, pe când calitatea-i lipseşte! Şi apoi învăţătorii pe aceasta cale să se dezvoalte, să plece spre progres?!“ (Alb. 75/872).

Într'o corespondenţă publicată în Nrul 72 al „Albinei“ să zic următoarele: „Conferinţele învăţătoreşti ţinute în modul absolutistic, arbitrar, ca până acum — sânt pentru învăţătorii acestei dieceze *nesuferibile mai mult*“.

Învăţătorimea de pe atunci se văita nu numai de răul tractament, ce trebuea să-l îndure din partea comisarilor pe la conferinţe, ci se

plângea şi contra inspectorilor şcolari şi a preoţilor. Astfel într'o corespondenţă publicată în nrul 71 al „Albinei“ aflăm următoarele dureroase tânguiri:

„Domnii inspectori şcolari şi preoţii noştri — parcă s'au conjurat contra corpului învăţătoresc, atât de cu dispreţ se poartă faţă de învăţători şi vrând a-i face servitorii lor, în biserică şi afară de biserică, cum era în timpurile vechi, atunci în timpurile întunerecului.

„În astfel de grele şi triste împrejurări nu ne rămâne alta, decât a ne ridica vocea de durere la suprema inspecţiune şcolară, implorând dela aceasta îngrijirea de corpul învăţătoresc, perzecutat şi asuprit de către ceice ar fi chemaţi a-l ajutora în greaua sa carieră, *căci pocalul durerilor s'a umplut*, şi decât a-l bea întru susţinerea arbitriului şi nedreptăţilor, mai bine vom părăsi spinoasa cale şi grava responzabilitate va cădea numai pe cei păcătoşi, pentru neîmplinirea datorinţelor lor, ce le-au împus lor Dumnezeu şi poporul“.

Că totuşi s'au mai ţinut conferinţe zgomotoase şi nesuccese, vedem din următoarea corespondenţă:

Făget, cottul Căraş, în Noemvrie *(E absolut necesar, ca să dispară întunerecul şi să să facă lumină !)*

Învăţătorii noştri din acest ţinut, rezoluţi până la unul (de a fi naţionalişti buni) dându-şi mâna frăţască, pusără umărul la umăr şi cu o bravură constantă deteră năvală, spre a curăţi aerul stricat, absolutistic, ce s'a întins dela Caransebeş şi ca o lepră veninoasă bântue clasa luminătorilor poporului.

Veni draga de conferinţă, făt — logofătul cel înfăşat în douăzeci de scutece, şi — acum să fiţi văzut

pe învățătorii naționali ai acestui tract privindu-și ochii unii la alții și prin parola strângerii de mână manifestându-și sentimentele din lăuntru. De pe fețele lor puteai ceti: „Mai bine ne înmormântăm cu toții sub ramurile munților, decât să fim duși prin abizul canalului dela Caransebeș în cursa străinilor!“ Învățătorii unindu-se făcură protest contra formei de conferință de până aci și propuseră pe loc o programă, pentru de a o desbate la conferințele din acest an. Cu toată indulgința ei cerură prin deputațiune, ca domnul protopop să-și ocupe locul de președinte, carele însă nevrând a se abate dela instrucțiunea episcopală, învățătorii se constituiră de sine, alegându-și din sânul său un comisar și doi notari pentru protocol și însemnarea voturilor și în formă parlamentară desbătură cu tact și cu toată rezoluțiunea punctele programei lor în ordine și liniște și apoi se depărtară la ale lor.

Un amic îmi împărtășise, că dl protopop, văzând că învățătorii nu se abat dela programa lor proprie, i-a amenințat cu spargere și scoatere din opid prin azistință politică, eu am grăbit să mă orientez despre împrejurări și vă pot garanta următoarele: Învățătorii noștri din acest tract *preste tot nu pot suferi nici să audă* de numele despoților jefuitori din Caransebeș; dânșii după esperință țin cu tot de-adinsul, că în Caransebeș nu stăpânește decât *păcatul îngâmfat;* tot ce vine de aci, e absolutistic! Ei de aceea s'au abătut dela forma conferințelor de până acuma.

Iritațiunea e nemărginită asupra capului diecezei, mai vârtos de când, în butul concluzului sinodal, i-a mânat pe învățători la cursul simultanilor. Câtă este iritațiunea asupra celor din Caransebeș, să poate vedea și din aceea, că dl protopop telegrafase referintelui șco-

lar la Caransebeș, să vină însuși la Făget, ca să-și încerce influința la învățători, iar învățătorilor li-să dete avizul, că dl referinte vine și să-l aștepte pe a doua zi. Aceasta dnii învățători cu neplăcere înțelegând, aduseră deciziune, *că pe a doua zi nici unul să nu se afle în Făget!* Dl referinte a venit a doua zi — știu pozitiv — dar însă n'a aflat suflet de învățător de față! Învățătorii o zi mai nainte, cu bastoanele în mână și pedestri se vedeau eșind din opid. Muciu. (Alb. 87/1872)

În Nrul 91 al „Albinei" tinerul de sub „Poala Carpaților" vorbind de emanciparea școalelor, zice într'altele:

Ven. Conzistoriu din Arad a dat libertate corpului inv. la conferințe a-și alege înșiși pe prezide și pe notari, dar nici comisari n'a numit la aceste conferințe. Aceasta foarte bine a nimerit, căci bine vedem, *cum învățătorii din dieceza Caransebeșului se vaieră pentru tot felul de prescrise și se plâng contra acelor comisari, pe cari îi denumește Conzistoriul* precum și în contra restrângerilor, ce li-să fac la conferințe. Și cu tot dreptul, pentrucă nu să potrivește de fel a tracta pe bărbații școalei — ca pe niște școlari minoreni, le deroagă demnității și vezei lor!"

Învățătorul Emeric *Andreescu*, vorbind în meritul conferințelor, zice într'altele, că: „Conferințele particulare, precum în anul trecut, ținute mai în fiecare inspectorat de sine, nici nu corăspund scopului, pentrucă ușor să întâmplă, că între 11—30 învățători să nu se afle decât 1—2 mai esperți, în multe locuri doară nici atâța. Apoi în asemenea împrejurări mult — ba nimica nu putem face decât tot cu „i" și cu „u" să ne disputăm și iar să ne lăsăm!"

Iar în Nrul 84 din „Albina“ aflăm adânc simţitoare lamentări ca acestea: „Nu ştim în ce limbă să grăim despre atâtea nedreptăţi şi batjocuri ne mai pomenite, ce ni-să fac nouă învăţătorilor români, mai pe toată ziua, chiar şi de către ai noştri! Împrumutăm deci cuvintele apostolului Pavel şi zicem către ai noştri: „Voi măriţi, iar noi ocărâti“. Până în ceasul de acum şi flămânzim şi sântem goli şi pătimim şi nu sântem aşăzaţi şi ostenim lucrând cu mânile noastre! Ocărâţi fiind grăim de bine, izgoniţi fiind — răbdăm“.

Energic, cutezător şi rezolut e şi următorul:

Apel

către toţi învăţătorii din dieceza Caransebeşului

Pe când toate popoarăle din Europa, şi cele de preste ocean, mai mult sau mai puţin cunoscătoare de demnitatea omenească, pe când bărbaţii providenţiali ai naţiunilor mari şi mici lucră din răsputeri ziua şi noaptea pentru frângerea ruginitelor cătuşe ale absolutismului şi pentru triumful libertăţii şi al instituţiunilor adevărat democratice, — atunci noi învăţătorii români gr. or. din dieceza Caransebeşului, noi cei cu autonomia bisericească şi şcolară, sancţionată de Domnitoriu, lâncezim în afacerile bisericeşti şi şcolare, striviţi fiind de absolutismul cel mai tendenţios emanat de sus...

Dar să nu mă abat dela obiect, fraţilor învăţători şi scumpilor mei colegi! Acum în ajunul conferinţelor noastre din ăst timp, las la o parte toate lamentările şi durerile şi viu numai a constata, dacă se va mai îndoi cineva că ne-a bătut oara deşteptării, a deşteptării din somnul secular şi a ridicării din indolenţă, ca să ne cunoaştem demnitatea omenească şi misiunea noastră de învăţători şi odată deşteptaţi să ne concentrăm şi

cu toții sub un stindard să ne grupăm, sub stindardul sfintei cauze a învățământului popular și cu o voce să decidem:

1. Capul diecezei și Ven. Consistoriu să înceteze cu denumirea și esmiterea de comisari, prin urmare:

2. Să să șteargă taxa de 2 fi. 50 cr., ce s'a tras până aci dela fiecare învățătoriu în chip de spese pentru comisari, cari taxe produc o sumă considerabilă, — fără a să controla manipularea ei.

3. Învățătorii din fiecare protopopiat, cu ocaziunea conferințelor ce ne stau înainte, să aleagă un învățătoriu din sânul lor de președinte, carele împreună cu concernentul protopop tractual să conducă conferințele și afacerile acestora.

4. Învățătorul ales președinte de către colegii săi să se îndestulească cu încrederea acestora și să nu pretindă nici o retribuțiune banală.

Aceste propuneri primindu-le toți învățătorii în conferințele de ăst timp, vom scăpa de tutelă și de arbitriu, și conferințele noastre vor fi conferințe în adevăratul lor înțeles, *iar nu mascarade!*

Fraților învățători! Fiecare corporațiune, ca și fiecare individ, numai în libertate se poate afirma, dezvolta și împlini datorința sa; — noi, corporațiunea învățătorească, a cărei înaltă problemă este luminarea generațiunei viitoare, numai cultivându-ne și luminându-ne pe noi înșine, vom putea dezlega aceasta sublimă problemă; cultivarea și luminarea însă să câștigă numai în libertate, — aidem dară s'o decretăm și vom fi ceeace trebue să fim! Lăsați la o parte aspirațiunile și răspingeți favorurile personali mârșave, căci nu favoruri, ci drepturile noastre vrem să le câștigăm, și cine nu se luptă pentru drepturile sale, cine renunță la ele

pentru vreun mizerabil interes trecător şi se târăieşte înaintea celor de sus, acela nu este demn de existenţa omenească, acela este fiinţă degradată, *acela s'a desomenit!*

Să ne afirmăm deci, fraţilor, să ne ridicăm şi să ne luptăm pentru drepturile noastre, pentruca să ne putem împlini chiemarea, şi Dumnezeu Tatăl va privi spre noi, iar posteritatea ne va binecuvânta!

La revedere!

Lângă Oraviţa, în 2 Sept. n. 1872.

Cincinat.

Încheiu şirul cel lung al lamentaţiunilor contra conferinţelor comisariale, dând la iveală următoarea:

Interpelaţiune

către Ven. Conzistoriu şi către Preasfinţitul cap al diecezei de Caransebeş.

Considerând, că trăim în „secolul luminei", când toate popoarăle emulează întru a înainta în cultura intelectuală şi morală, adecă întru a se perfecţiona;

considerând, că fiecare adevărat Român nu numai doreşte scăparea şcoalelor noastre din ticăloasa stare, în care au căzut sub vitregitatea timpurilor, ci şi lucră din răsputeri pentru prosperarea lor în direcţiunea desemnată de spiritul reformator al timpului şi de puzăciunea noastră faţă de celelalte naţiuni, astfel, ca nu numai să ne conservăm romanitatea, ci şi să progresăm paralel cu popoarăle conlocuitoare;

considerând, că Prea sânţitul cap al diecezei, ca suprem Inspector şcolar, de un timp încoace mai pe fiecare zi esmite ordinaţiuni cari de cari mai puţin

raționabili pentru școale și învățători, prin cari tocmai să împiedecă orice progres regulat și sistematic;

considerând în fine, că conferințele învățătorești au fost ordinate — deși contra vocei corpului învățătoresc — pe zilele 17—21 Sept. st. v. a. c., cari conferințe s'au ținut în toate protopresbiteratele diecezei, numai în al Făgetului nu, unde învățătorii neînfățoșându-se nici unul în zilele amintite la Făget, au ridicat în faptă protest contra instituțiunei de conferințe după modul de până acum:

Întreb pe Ven. Conzistoriu și pe Preasânțitul cap al diecezei:

1. Cu ce drept, în înțelesul cărei legi, după ce logică să denumesc *arbitrarminte* comisari școlari și să desconsidere voacea învățătorilor?

2. Este cu știrea și învoirea Ven. Conzistori și a dlui Episcop, — și dacă da, cu ce drept, în înțelesul cărei legi, acești domni comisari examină și vexează pe colegii lor nu numai în conferințe, ci și în școală, înaintea școlarilor? Iară dacă într'un protopresbiterat sânt mai mulți comisari — cum să potrivește cu tendința Ven. Conzistoriu de a introduce și întări sistema de subordinațiune în spirit birocratic, anomalia, ca unul din acei comisari, favoritul celor de sus, examină în școală, înaintea pruncilor, chiar și pe colegii săi comisari? Nu vede, nu pricepe Ven. Conzistoriu și înalt Înțeleptul cap diecezan, că aceste măsuri nu sânt calificate, decât de a provoca conflicte, de-a sfâșia, scandaliza și demoraliza?!

În fine pe baza cărei legi sau statut Ven. Conzistoriu a ordinat nouă conferințe pentru protopresbiteratul Făgetului, anume pe zilele de 28, 29 și 30 Dec. st. v., pe când învățătorii concerninți sânt provocați a se în-

fățoșa în Făget, — în timp de iarnă, fără nici o necesitate și nici un folos?!

Oare Ven. Conzistoriu și înalt Prea sfințitul cap al diecezei să nu fi observat încă, că astfel de măsuri sânt dăunoase, că înstrăinează și indignează până întru atâta, încât dintre învățătorii cei de frunte și de onoare *nime nici nu mai vrea să primească* asupra-și misiunea de comisariu la aceste conferințe?!

Rugăm pe Ven. Conzistoriu, ca luminat de luminele prea luminatului secretar al său *Bartolomeiu*, să ne lumineze și pe noi învățătorii, răspunzând cu rațiune! (Alb. 101/1872).

Ulpiu și cu consocii.

Poziție hotărâtă a luat contra conferințelor și biata ziaristică românească de pe atuncea. In primul loc purta lupta contra lor ziarul „Albina“, cu care conzistoriul diecezan trebuia să se răfuiască.

În Nrul 95 al „Albinei“ din 1872 secretariul diecezei Caransebeșului, Ioan Bartolomeiu într'o strajnică polemică cu *Vich. Babeș*, îl întreabă pe acesta:

„Și cu ce scop ai voit și voești Dta a-ți ajunge scopul distruirei învățământului în dieceza Caransebeșului? Învățătorii diligenți și ascultători (!) din aceasta dieceză țin acum de 7 ani nește conferințe, în cari manuduși de o instrucțiune, compusă cu mare trudă de Inspectorul suprem școlar, se deprind întru învățarea și propunerea obiectelor prescrise ale instrucțiunei poporale după metodul intuitiv; așa încât în acest scurt timp au înaintat cât să poate de bine, s'au perfecționat astfel, încât unii din ei se pot deja măsura cu ori și

care învățător poporal din patrie. Tot spre scopul perfecționării și pentru formarea unui fond de penziune, acești bravi învățători au înființat la îndemnul și cu putinciosul sprijin al Inspectorului școlar suprem diecezan o reuniune, ce le ridică zeloșilor învățători vaza și stima și înaintea celorlalte națiuni și confesiuni ale patriei.

Acum, Dta, dle Babeș, pentruca să-ți fie adicți acești învățători și să-ți joci și aicea comedia din Timișoara și Arad, ce faci? Vrei să desființezi sus amintitele conferințe, vrei să strici reuniunea, pentrucă înaintea ținerii conferințelor și adunării generale a reuniunei în anul curent, foaia Dtale a strigat în gura mare în o sumă de articli fabricați de Dta și clicașii Dtale către învățători: *Nu mergeți la conferințe, nu mergeți la adunarea Reuniunei!*"

Vichentie Babeș respinge acuzele de mai sus, declarându-le de neadevărate. El a fost numai contra trimiterii învățătorilor la cursurile „simultane". Cu privire la controverzele între învățători privitoare la conferințe și tacsele lor, el — zice — a dat curs liber discuțiunei ziaristice.

Anii 1873–1876.

Senatul şcolar din cauza grasării colerei prin întreaga noastră patrie Ungaria, face dispoziţiuni pentru sistarea conferinţelor din anul 1873.

Astfel Episcopul esmite protopresbiterilor din dieceză următorul circulariu, de sub Nrul 226:

„Grasând din nenorocire epidemia aziatică, numită „colera“, m'am aflat îndemnat din punct de vedere sanitar a sista pentru anul acesta conferinţele învăţătoreşti, îndatinate în dieceza noastră; şi aceasta cu atât mai vârtos, cu cât şi Înaltul Ministeriu a luat măsuri stricte pentru delăturarea oricărei adunări din locuri diferite şi a sistat cursul simultan pentru învăţătorii dela şcoalele comunale“.

Să iau acum dispoziţiile delipsă pentru ţinerea conferinţelor din anul 1874. Episcopul notifică ţinerea lor oficiolatelor comitatense din comitatele Caraş, Timiş şi Torontal. Din comi-

tatul Severinului şi de pe teritoriul confiniului militar din Petrovaselo episcopul îndatorează pe toţi preoţii-catiheţi, să participe la conferinţe, iar învăţătorilor le lasă liberă voie a participa la ele, sau nu. Pentru anul 1874 s'a tipărit o nouă instrucţie, tractându-să în ea despre studiul geografiei. După circular ţinerea conferinţelor s'a sistemizat pe zilele de 29 şi 30 Sept. şi 1 Oct. v., iar conzultările comisarilor s'au ţinut cu 4 zile mai nainte. S'au trimis prin diecezã 364 es. din instrucţie.

Episcopul într'altele aduce prin protopopi la cunoştinţa învăţătorimei, că tacsa de 2 fl. 50 cr., a *încetat,* deoarece conzistoriul a votat din venitele diecezei în preliminarul de pe anul 1874 suma de 600 fl., drept remuneraţie comisarilor.

Pentru anul 1874 s'au denumit comisarii următori: Stefan Lipovan şi Vas. Nicolescu (Logoj), Iosif Olariu (Doman), Ion Novac (Oraviţa), Ioan Oprea (Ezeriş), Nic. Grama (Mehadia), Ios. Manciu (Satul-Nou), A. Drăgan (Ghilad), P. Gaitovici (Marcovăţ) şi M. Ţapu (Făget).

Pe fiecare din protopresbiteri Episcopul îl însărcinează, ca: „să aziştí la conferinţe sub întreaga durată a lor, şi să îmbrăţoşezi din tot sufletul aceasta instituţiune, ca una, ce iaste prea necesară şi folositoare şi cualificată de a înainta propăşirea şi fericirea clerului şi a poporului în toată privinţa".

Iar din circulariul adresat comisarilor remarc următoarele îndrumări şi poveţe adevărat arhipăstoreşti:

„Nu mă îndoiesc, dle comisariu, că vei fi venit la convingerea, cumcă şcoala numai atunci propăşeşte şi înfloreşte, dacă toţi ceice lucrează în dânsa, desvoltează o silinţă şi un zel cât să poate de mare; dacă ei păşesc în lucrarea lor în cea mai bună armonie, dacă sânt însufleţiţi de o deosebită dragoste către tinerime şi către însaşi învăţătura şi dacă sânt aplecaţi de a aduce jertfă pentru înalta lor misiune.

„Prin urmare nutresc via speranţă, că stim. Dta vei suporta bucuros greutăţile împreunate cu aceste conferinţe, ce sânt menite de a face cunoscuţi pe învăţători *cu mântuitoarea artă a creşterii şi instrucţiunei tinerimei,* ce este speranţa noastră în viitor, căci numai pe calea aceasta va putea scăpa clerul şi poporul nostru de neajunsurile şi scăderile, de cari sânt copleşiţi".

Comisariul Iosif Olariu relaţionează Episcopului său, că conferinţele din tractul Ciacovei s'au ţinut în comuna Ghilad la 29, 30 Sept. şi 1 Oct. v. şi au decurs într'un mod vrednic de laudă. S'au desbătut partii din gramatică, ca: adverbul, propoziţia, conjuncţia şi interiecţiunea.

În comitiva către episcopie comisariul Olariu aminteşte, că: „dintre învăţătorii, cari s'au distins cu pruncii şi mai frumos şi mai practice au lucrat, au fost: Ioan Bircea din Voiteg, Artemie Iştfan (Denta), Const. Ghedosievici (Tolvădia) şi St. Demetrievici din Petromani, iar ce să atinge de disciplină, punctualitate şi amoarea colegială, care a predomnit între învăţătorime în toate zilele de conferinţe, acelea cu toată conştiinţa sufletului pot să le dechiar laudabile şi demne de chemarea învăţătorească".

La conferinţe au luat parte administratorul prot.

Al. Popovici şi preoţii D. Iorga (Ghilad), G. Ghercia (Liget) şi M. Bocan (Ghilad).

Comisariul clasifică învăţătorii din acest tract după prestaţiunile lor la conferinţe aşa: I. *Laudabili:* Art. Iştfan din Denta, St. Dimitrievici din Petromani, Const. Ghedosievici din Tolvădia şi Ioan Bircea din Voiteg. II. *Suficienţi:* Matei Ilcan din Banloc, Nic. Cădariu din Giulvez, Daniil Cereguţa din Lighed, Petru Ursulescu din Macedonia şi Pavel Buza din Omor.

În protopresbiteratul Jebelului s'au ţinut în acest an conferinţele învăţătoreşti în Buziaş la terminul ficsat, comisar fiind Ios. Novac, înv. în Oraviţa. S'a tractat despre gramatică, geografie şi istoria naturală. La conferinţe au participat protopresbiterul Al. Ioanovici şi preoţii Victor Gruiescu, Filip Ioanovici, Trăilă Ioanescu şi Nic Ioanovici. Să constată, că din 27 învăţători au absentat dela conferinţe 15 învăţători şi 7 catiheţi, Comisariul Novac propune admoniarea acestora. căci ei: „consideră conferinţele de nişte jucării copilăreşti".

Comisariul Nicolae Grama din Mehadia referează episcopiei, că conferinţele învăţătoreşti din Mehadia nu s'au ţinut în anul acesta din cauză, că dintre învăţători nici unul n'a participat. Asemenea şi protopresbiterul Caransebeşului Andreeviciu raportează forului superior, că în confiniul militar dintre învăţători n'a luat nimenea parte la conferinţe.

Despre ţinerea altor conferinţe prin alte tracte protopresbiterale, până acum n'am aflat date.

Cu privire la anul 1875 asemenea n'am aflat datele recerute, afară de unul, în care protopresbiterul Ciacovei I. P. Şăiman, vorbind de conferinţele tractuale ţinute în anul 1875, laudă pe comisariul Aurel Drăgan, dându-i un „eminent laudatoriu, cu acelu adausu, că aşa un rar a ecleziei Individuu, qua Aureliu Drăgan, merită la un mai înalt grad sacerdotale să fie protegiat şi înălţat".

N'am aflat până acum date nici cu privire la anul 1876, ci numai începând dela anul 1877 încolo.

Şi cu toate acestea mă mângăiu batăr cu faptul, că am putut săvârşi cu destulă stăruinţă şi osteneală scoaterea la lumină a trecutului celor zece ani dintâi al conferinţelor introduse de marele arhiereu pedagog Ioan Popasu, întemeietoriul liceului ort. român din Braşov!

După atâtea hărţueli stricăcioase şi păgubitoare preste tot cauzei şcolare ţinerea acestor conferinţe sub presiunea ocârmuitoare să mai continuă preste un deceniu. Aproape în tot anul să tipăreşte câte o „Instrucţiune", privitoare la câte un obiect de învăţământ. Astfel avem tipărită o instrucţie privitoare la „Istoria universală" din anul 1886.

Pe lângă aceasta Conzistorul de pe atunci se îngrija şi de o „sucrescenţă" în a dispune de comisari harnici, pentru a conduce conferinţele. Astfel episcopul Ioan Popasu sub Nrul 426 ex 1884 decide în Conzistor următoarele:

„Presidiul conzistorial pentru sucrescenţa de comisari şcolari propune a să chema la conferinţele pregă-

titoare din 7, 8, 9 și 10 August, a. c. st. v. învățătorii: Traian Henţu din Orşova, Constantin Popoviciu din Idioara, Nicolae Ianculescu din Găvojdia, Dimitrie Pruneş din Bocşa-română, Ioan Simu din Reşiţa-montană, Simeon Ţăran din Voiteg, Antoniu Musteţ din Făget şi Iosif Roşu din Cârnecea.

Decis:

Sus numiţilor învăţători li să lasă în liberă voie, ca pe spesele lor proprii să poată participa la conferinţele învăţătoreşti pregătitoare cu comisarii, spre a se putea cualifica cu timpul de comisari şcolari.

Caransebeş, în 25 Iulie 1884.

Episcopul diecezan

Ioan Popasu m. p.

La aceasta agilul şi harnicul învăţător Ioan Simu din Reşiţa răspunde următoarele:

„Venerabilului Presidiu conzistorial gr. or. român în Caransebeş.

Cu profundă veneraţiune răspunzând la graţioasa chiemare ddto 25 Iulie a. c. Nr. 426 Şc.... prin aceasta vin a încunoştiinţa pe Veneratul Presidiu, cumcă pe spesele mele proprii pre lângă toată bunăvoinţa nu pot participa...

Cu profundă veneraţiune: Reşiţa, Aug. 1884. Ioan Simu m. p. înv".

***

Prin lucrarea de faţă am intenţionat să scot la iveală grandioasa energie de muncă a fericitului episcop Ioan Popasu întru organizarea şcoalei poporale şi preste tot a învăţământului în dieceza Caransebeşului şi să relevez şi munca stăruitoare a unor învăţători, cari în calitate de

comisari — deşi unii conduşi în mod inconştient de oarecare sentimente despotice păgubitoare, — şi-au făcut datorinţa după putinţă.

Pe de altă parte am urmărit scopul, să remarc nobila tendinţă a învăţătorimei de pe atunci, de a se emancipa de sub despoticile rândueli nefireşti, a judeca indepedent şi a manifesta lumii, că învăţătorimea constitue un factor însămnat în areopagul de conducere morală şi intelectuală a omenirei.

Abia acum — după o jumătate de veac — începe lumea să recunoască importanta, dar spinoasa chemare a învăţătorului poporal!

Ca adaus la lucrarea aceasta voiu publica unele discursuri episcopeşti, de ale comisarilor, note biografice de ale înaintaşilor noştri dascăli conlucrători, spicuiri din „Instrucţiunile“ conzistoriale şi câteva procese verbale de ale conferinţelor.

Încheiu lucrarea de faţă cu cuvintele harnicului învăţător penzionat, Ioan *Simu*, din Arad, carele bătătorind mersul conferinţelor de mai sus, acum aproape după 50 de ani, într'o drăgălaşă epistolă ddto 23 Febr. 1912 iată ce-mi scrie:

„Cumcă conferinţele învăţătoreşti introduse de episcopul I. Popasu (1866—1872) au fost folositoare, nime n'ar putea nega. Eu cu câţiva aderenţi eram însă în contra lor pentru forma lor absolutistică şi umilitoare pentru învăţătorime şi am râvnit la rezultate mai superioare prin o cooperaţie mai deamnă a puterilor didactice în reuniune sau societate de învăţători, ceeace a şi urmat apoi“.

Adaus.

În dieceza Aradului şi în districtul consistorial al Orăzii-Mari asemenea s'au întrodus conferinţele învăţătoreşti după formula lui Şaguna şi Popasu.

Pentruca nizuinţele acestor gregari din eparhia sora să nu fie date uitării, intercalez aici drept încheiere a acestei lucrări o scurtă dare de seamă despre unele conferinţe din dieceza Aradului.

Înainte de toate dau la lumină «*Răsunetul la emanciparea şcoalelor*» de Ioan *Tuducescu*, înv. în Lipova. Iată cum glăsueşte acesta:

„Astazi şcoala e considerată numai ca o fiică minoreană a bisericei, adecă subordinată, dar... a sosit timpul, ca şi ea să devină odată maioreană, sau: *coordinată cu biserica*, căci în starea de acum nu poate corăspunde misiunei sale. Una e biserica şi alta e şcoala, — dar ambele la olaltă produc cultura morală şi intelectuală.

Congresul naţional este competinte a emancipa şcoalele şi a statori să fie şi ele reprezentate la Con-

gres şi sinoadele eparhiale. Administraţiunea şcolară să să concreadă de sus până jos numai bărbaţilor de specialitate, pe cât să poate din clasa învăţătorilor. Autoritatea şcolară supremă rămâne Conzistoriul, respective senatul şcolar, dar inspecţiunea districtuală să să încredinţeze eschiziv numai învăţătorilor".

Pelângă nizuinţele de emancipare şi justificatele dorinţe esprimate mai sus învăţătorimea în loc de conferinţele învăţătoreşti practicate în dieceza Caransebeşului pleda din răsputeri pentru formarea de Reuniuni.

Şi mulţumită zelului şi hărniciei pline de însufleţire, dezvoltate în direcţia aceasta de învăţătoriul *Ioan Tuducescu* din Lipova, la 6 Februarie 1870 să şi înfiinţează prima „Reuniune a învăţătorilor români gr. or. din tractul protopopesc al Lipovei". Din statutele acestei Reuniuni aprobate prin concluzul de sub Nr. 1245 ex 1869 remarcăm scopul urmărit de dânsa, care pe lângă îmbogăţirea cunoştinţelor pedagogice să mai îndreptă şi spre:

„Îmbunătăţirea stării materiali a învăţătorilor şi înfiinţarea unui fond învăţătoresc, din care să se poată sprijini înaintarea învăţământului şi ajutora învăţătorii neputincioşi de a purta oficiul, precum şi văduvele şi orfanii acelora".

Din §-ul 24 din Statute să vede, că fiecare învăţător tractual, ca membru ordinar, avea să solvească 2% după fiecare sută din salar. O chitanţă subscrisă de inspectorul cercual de şcoale Laurenţiu Barbu, din 14 Nov. 1876, confirmă primirea sumei de 6 florini dela „învăţă-

torul din Cella, Stefan Cărăbaş pentru fondul de penziune învăţătoresc diecezan român gr. or. din Arad".

Prin urmare — quod fiat demonstrandum : Pe când la îmbunătăţirea sorţii materiale învăţătoreşti şi la provederea dăscălimei cu o penzie anuală cât de modestă, pe atunci nici ocârmuirea civilă şi administrativă, dar nici cea ecleziastică nu se gândea, — pe atunci Ioan Tuducescu din Lipova în cercul de activitate al unei reuniuni tractuale pune bază unui fond de penzionare învăţătoresc. Şi tot pe atunci marele episcop Popasu şi vrednicul învăţător Vasile Nicolescu pun strajnică temelie unei Reuniuni învăţătoreşti din întreaga dieceză a Caransebeşului, cu statute aprobate de Înaltul Guvern, tot cu sfânta menire de a da penziune învăţătorilor „deficienţi".*)

În cele următoare public registrul — pentru mulţi azi — durere — pomelnicul — acelor învăţători, cari în ann! 1869/1870 au fost membrii ordinari la reuniunea învăţătorească din protopopiatul Lipovei: Ioan Tuducescu înv. (Lipova), Dariu Puticiu (Lipova), Const. Crăciun (Lipova), Ven. Martini (Alioş), Toma Muntean (Alioş), Emeric Andreescu (Chesinţ), Ioanichie Nestor (Bata), Moise Miloş (Bara), Ştefan Onu (Belotinţ), Filip Dumitru (Bacamezeu), Ioan Mihailovici (Birchiş), Ioan Popoviciu (Breştovaţ). At. Faraş (Bruznic), Ioan Franţ (Buzad),

*) Celce voeşte să cunoască „sine ira et studio" adevăratul trecut al plămămuirei Reuniunei înv., cetească lucrarea mea: *Primii şase ani din trecutul Reun. înv. 1911*", urgisită de unii indivizi nefericiţi, mici de suflet, dar mari de patimi.

Pant. Popovici (Bulza), Pavel Spinanțu (Valea-mare), Maxsim Bălan (Vereșmort), Moise Avramescu (Visma), Al. Căldăraș (Groși), Iuliu Galiciu (Dobrești), Avram Corba (Dorgoș), Ioan Iancovici (Debochi-Nădaș), Teodor Petcu (Zăbalț), Nic. Răchițan (Capălnaș), Ioan Lupulescu (Căprioara), Lazar Cosma (Checheș), George Puticiu (Chelmac), Vas. Mișu (Corneat), Nicolae Lepa (Chisdia), Traian Cordean (Țivabara), George Rusanda (Cuveșdia), George Sorbun (Labașinț), Ioan Blagoe (Laleșinț), Iosif Mihuț (Lăpușnic), Teodor Gruiescu (Ostrov), Vasile Păcățan (Ohaba-Sârbească), George Mihuț (Petriș), Petru Fileru (Pojoga), Teodor Stancu (Rădmănești), Vichentie Adam (Săcaș), Partenie Gașpar (Solciva), George Cioca (S. Nicolaul-Mic), George Turu (Spata), Moise Momir (Teeș), Dum. Dumitrescu (Fibiș), Const. Todor (Fișcut), Petru Dimitrievici (Fereghi-haza), Dimitrie Ghilezan (Hodoș), Simeon Ernescu († (Ususău), Stefan Cărăbaș (Țela) și Dum. Tomescu (Șiștaroveț), cu totul 51.

Tot asemenea și învățătoriul Demetriu *Roman* din Radna publică (Alb. 63 ex 1871) un apel pentru înființarea unei reuniuni învățătorești. Ba George *Gătăianțu*, învățător în Checea-Română, publică în Nr. 74 al Alb. 1870 un apel către toți învățătorii români din comitatul Torontalului, fără deosebire de confesiune, „ca să binevoiască a participa la conferința învățătorească, ce să va ținea pentru scopul de-a înființa o *Reuniune a învățătorilor din Torontal*, pe 8 Sept. în Checea-română“. La conferință să învită și alții, „cari se interesează de *îmbunătățirea stării învățătorești*, *prosperarea școalelor noastre și înflorirea gintei române*». (Alb. 74—870).

Asemenea şi învăţătoriul *Andreescu* din Beregsău conchiamă pe toţi învăţătorii din tractul protopresbiteral al Timişoarii la o „amicabilă consultare“ pe 8 Iulie c. cu scop de a înfiinţa o «*Reuniune tractuală a învăţătorilor*» (Alb. 52—871).

Pe lângă toate sforţările amintite mai sus conferinţele învăţătoreşti s'au întrodus şi aici.

Astfel la 10 Sept. 1870 s'au ţinut conferinţele învăţătoreşti din protopopiatul *Timişoarei,* **dar fără comisar,** la cari au participat 36 învăţători, sub presidiul învăţătoriului V. *Cerneţ,* notar Dim. Mărgineanţu. Mai activi la ele au fost învăţătorii Trăian Lungu, P. Popovici, D. Mărgineanţu, S. Moldovan. I. Branceiu şi G. Buibaş din Bobda (Alb. 81/870).

La 10 Sept. 1870 s'au ţinut conferinţe învăţătoreşti în Şiria sub presidiul protopresbiterului Nic. Boldea, notar G. Onia. Întreagă conferinţa învăţătorească se dechiară „pentru alipirea de şcoalele confesionale şi păzirea cu scumpătate a subzistenţei acelora“. După desbaterea obiectelor prescrise de lege:

„Pentruca învăţătorii să fie reprezentaţi în sinoadele protopopeşti şi eparhiali, precum şi în comitetele protopresbiterale şi senatele şcolare eparhiale, şi în congresele naţionale bisericeşti, nu altcum şi respectarea lor de membri naturali: conferinţa a decis a să face o petiţiune adresată măritului Congres naţional bisericesc“ (Alb. 83/870).

La 3 Sept. 1870 s'au ţinut conferinţe învăţătoreşti în Căpâlnaş sub presidiul protopopului Ioan *Ţăran,* notariu Ven. *Martini.* De faţă au fost 40 învăţători. Învăţătoriul D. Putici a trac-

tat: „Despre primirea pruncilor în şcoală“; G. Putici despre propunerea cetirei şi a scrierii. „Cetirea să să înceapă cu literile străbune şi numai mai târziu cu litere cirile bisericeşti“. I. Tuducescu a disertat despre cetirea şi scrierea ortografică. „Învăţătura privirei“ (!) din lipsa icoanelor trebuincioase să amână. În urma unei ordinaţiunei a Conzistoriului arădan toţi învăţătorii dela 1859 încoace erau supuşi la un examen. Să alege o comisiune, carea în numele învăţătorilor să facă o rugare către Conzistoriu, ca pe „baza §-lui 122 din Stat. Org. învăţătorii din chestiune să fie absolvaţi dela depunerea acelui esamen“ (Alb. 85/870)

La 8 20 Sept. 1870 în adunarea din Checea-Română s'a şi format reuniunea învăţătorilor din Torontal sub presidiul deputatului sinodal Mihaiu Bonciu din Sân-Niculaiul-Mare, vicepresident Iancu Barbulescu, înv. în Banat-Comloş, iar notari G. Bălan şi G. Gătăianţu, înv. în Checea-Română. S'a desbătut şi primit proiectul de statute şi s'a ales comitetul. În urmă s'a trimis o adresă de încredere neobositului „anteluptător“ V. *Babeş,* pentru fericita ideie de a emancipa clasa învăţătorilor. Acesta a fost proclamat membru onorar al reuniunei înfiinţate (Alb. 85/870). Reuniunea s'a stins în faşie.

În acest an s'au mai ţinut conferinţe în protopresbiteratul *Belinţului* sub presidiul onorar al protopopului C. *Gruici,* conducând conferinţele înv. I. Haţeg, şi fiind notar înv. I. Blidar din Răchita. În protopopiatul Totvărădiei s'au ţinut la 21 Sept. în comuna Totvărădia sub

presidiul protopopului I. Beleş, notariu Nic. Avram. Tot atunci s'au ţinut conferinţele şi în protopopiatul Chişineului în comuna *Cheteghaz.*

Conzistoriul arădan asemenea a decretat ţinerea de conferinţe, denumind pentru anul 1870 de comisari pe următorii învăţători: G. Horvath, Simeon Păgubean, Mel. Mărginean, Teodor Suciu, Ion Avram, Nic. Ciaviciu, P. Gavrilete, P. Bogdan şi G. Ştefan din Gurani.

Despre decursul lor avem până acum date foarte puţine.

Prețul 1 (una) cor. 20 fileri